

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

PRIRUČNIK ZA UVOĐENJE RODNE DIMENZIJE I LJUDSKIH PRAVA

U SPROVOĐENJE KONVENCIJE UJEDINJENIH
NACIJA PROTIV TRANSNACIONALNOG
ORGANIZOVANOG KRIMINALA

UNODC

PRIRUČNIK ZA UVOĐENJE RODNE DIMENZIJE I LJUDSKIH PRAVA

**U SPROVOĐENJE KONVENCIJE
UJEDINJENIH NACIJA PROTIV
TRANSNACIONALNOG ORGANIZOVANOG
KRIMINALA**

UJEDINJENE NACIJE
Beč, 2023

ZAHVALNICE

Ovaj Priručnik je izradila Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala (UNODC), Globalni program za sprovođenje Konvencije protiv organizovanog kriminala pri Odseku za podršku konferenciji Ogranka za organizovani kriminal i nezakoniti promet Odeljenja za ugovorne poslove, uz velikodušnu podršku Vlade Kanade.

Autor Priručnika je Marika MekAdam, uz podršku Sesilije Farfan-Mendes i sledećih službenika UNODC (abecednim redom): Magdalena Hauland, Dmitri Orlov i Rika Putonen. UNODC takođe želi da se zahvali Džulijenu Bastrap-Birku, Dimostenisu Hrisikosu, Margo Denije, Roksani-Andrei Mastor, Roksan Milo, Mariji Kristini Montefusko, Eleni Pol, Marijan Salema, Hani Sends i Erin Janci na njihovim doprinosima.

UNODC takođe želi da se zahvali sledećim ekspertima koji su prisustvovali sastancima ekspertske grupe za podršku izradi Priručnika i doprineli istraživanju (abecednim redom): Felija Alum (Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske), Jana Arsovska (Sjedinjene Američke Države), Azizkon Bakadirov (Regionalna kancelarija UNODC za Centralnu Aziju), Dora Bjamukama (Uganda), Edvin Kantu (Kancelarija UNODC za vezu i partnerstvo u Meksiku), Anabela Koridoni (INTERPOL), Santani Ditsajabut (Tajland), Marisa Dauzvel (Kanada), Serena Forlati (Italija), Sten Gilmor (Ujedinjeno Kraljevstvo), Džon Gitongo (Kenija), Robert Henri (Kanada), Emili Keni (UN-Women), Tarik Hosa (Pakistan), Jumna Mahluf (Liban), Ketrin Maldonado (Sjedinjene Američke Države), Sara MekAviti (Ujedinjeno Kraljevstvo), Klaudija Katalina Montanjes Ruis (UNODC), Žak Muhindo (Demokratska Republika Kongo), Salila Narataruksa (Regionalna kancelarija UNODC za Jugoistočnu Aziju i Okeaniju), Morgan Niko (UNODC), Ana Paula Oliveira (Globalna inicijativna protiv Transnacionalnog organizovanog kriminala), Rohan Ričards (Jamajka), Sara Esperansa Rodrigues Silva (UNODC), Andrea de Silva (UN-Women), Džejmi Smit (Švedska) i Havijer Ortis Saliven (Meksiko).

© Ujedinjene nacije, 2023. Sva prava rezervisana.

Pojmovi upotrebljeni i materijal predstavljen u ovoj publikaciji ni na koji način ne podrazumevaju izražavanje ma kakvog mišljenja Sekretarijata Ujedinjenih nacija o pravnom statusu ma koje države, teritorije, grada ili oblasti, ili o njihovim vlastima, ili o njihovim granicama.

Informacije o tome gde pronaći resurse i linkovi ka internet stranicama sadržani u ovoj publikaciji su dati da olakšaju čitaocu, i tačni su u trenutku izdavanja. Ujedinjene nacije neće snositi odgovornost za kontinuiranu tačnost ovih informacija ili za sadržaj spoljnih internet stranica.

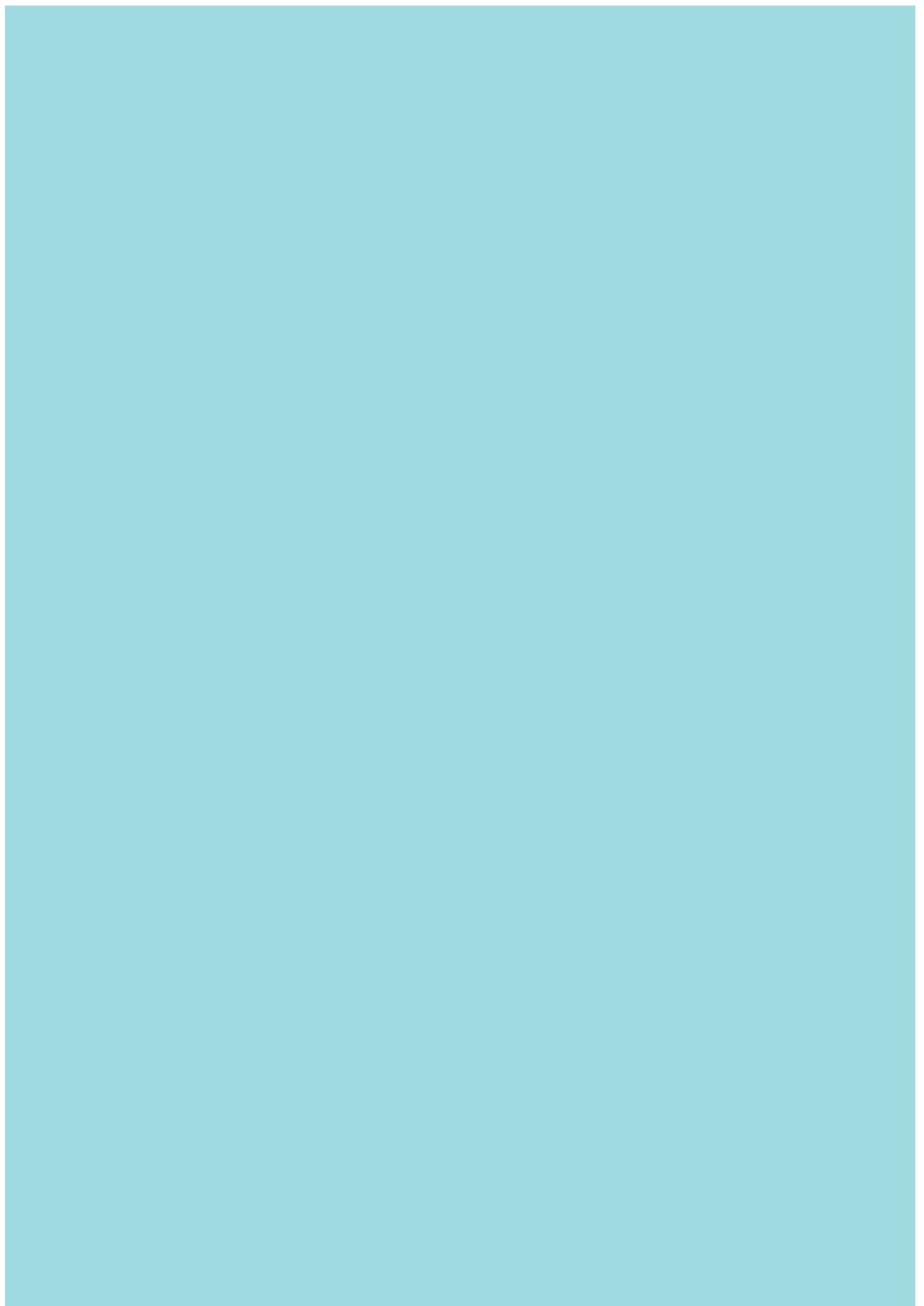
Ova publikacija nije prošla kroz formalni proces uređivanja.

Izdato od: Kancelarija Ujedinjenih nacija u Beču, Odeljenje za izdavaštvo i biblioteku, engleski jezik.

SADRŽAJ

Zahvalnice	ii
Uvod.....	1
1. KONVENCIJA UJEDINJENIH NACIJA PROTIV TRANSNACIONALNOG ORGANIZOVANOG KRIMINALA	5
2. INTERSEKCIONALNI PRISTUP ZASNOVAN NA RODU I LJUDSKIM PRAVIMA	9
2.1 Razumeti intersekcionalnost	9
2.2 Primena intersekcionalnosti na organizovani kriminal	12
2.3 Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava	16
3. IZRADA ZAKONA I JAVNIH POLITIKA.....	19
3.1 Analiza zasnovana na dokazima	19
3.2 Konsultacije	23
4. CILJEVI ZAKONA I JAVNIH POLITIKA.....	25
4.1 Ciljevi prevencije	26
4.2 Ciljevi gonjenja	38
4.3 Ciljevi zaštite	58
4.4 Ciljevi promocije.....	68
5. GLAVNI KRITERIJUMI ZA PODRŠKU UVOĐENJU RODNE DIMENZIJE I LJUDSKIH PRAVA U ZAKONE I JAVNE POLITIKE	77
5.1 Budžetiranje.....	77
5.2 Praćenje, evaluacija, odgovornost i učenje	80
6. KONTROLNE LISTE	85
6.1 Kontrolne liste za pregled javnih politika	85
6.2 Kontrolne liste za pregled zakonodavstva	87
7. Aneksi	99
I. Zagovaranje	99
II. Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u Mehanizam za pregled sprovođenja Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pripadajućih protokola	101
Dodatni resursi	104

UVOD

PREGLED

Svrha ovog Priručnika je da podrži uvođenje intersekcionalnog pristupa zasnovanog na rodnoj dimenziji i ljudskim pravima u zakone, javne politike i strategije za borbu protiv organizovanog kriminala, u skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Konvencija protiv organizovanog kriminala) i drugim merodavnim međunarodnim instrumentima.

Uvođenje intersekcionalnog pristupa zasnovanog na rodnoj dimenziji i ljudskim pravima u zakone, javne politike i strategije jača borbu protiv organizovanog kriminala.

Dimenzije organizovanog kriminala vezane za rod i ljudska prava odnose se na njegove:

- *Uzroke*, utoliko što rodna neravnopravnost i kršenja ljudskih prava predstavljaju plodno tlo za bujanje organizovanog kriminala;
- *Posledice*, utoliko što svi oblici organizovanog kriminala utiču na ljudska prava lica izloženih kriminalu, na način uslovljen njihovim rodom;
- *Rešenja*, utoliko što je intersekcija rodnih pitanja i ljudskih prava ključna za delotvoran odgovor.

Ovaj Priručnik ima za cilj da pokaže da zakonodavni okvir i javne politike koji uzimaju u obzir različita iskustva osoba svih rodni identiteta, godina starosti, fizičke sposobnosti ili invaliditeta, vode ka delotvornijim i bolje nijansiranim odgovorima na složena pitanja organizovanog kriminala, kao oblasti koja se neprekidno menja.¹

ŠTA PRUŽA OVAJ PRIRUČNIK?

Ovaj Priručnik pruža podršku autorima zakona i javnih politika u uvođenju rodne dimenzije i ljudskih prava u zakonodavni okvir, javne politike i strategije za sprovođenje Konvencije protiv organizovanog kriminala i drugih merodavnih međunarodnih instrumenata.²

- Uvod pruža pregled i uvid u korišćenje Priručnika
- Poglavlje 1 objašnjava vezu između Konvencije i perspektivne roda i ljudskih prava
- Poglavlje 2 predstavlja međusobno povezane radne okvire za ljudska prava i rod koji usmeravaju tumačenje i sprovođenje Konvencije

¹ Kancelarija Ujedinjenih nacija za borbu protiv droge i kriminala (*United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC*), *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja – Teme vezane za Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022.), str. 8–13; i UNODC, „Strategija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (2022–2026)” (Beč, 2022).

² Pogledajte, između ostalog, *CTOC/COP/2022/9*, poglavlje I, odeljak A, rezolucija 11/1, aneks I; rezolucija 11/2, aneks II; i rezolucija 11/5. Iako Priručnik ne obuhvata izričito tri Protokola uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, može da se primenjuje i na aktivnosti vezane za sprovođenje ovih Protokola.

- [Poglavlje 3](#) objašnjava ulogu zakona i javnih politika u uvođenju intersekcionalnog pristupa zasnovanog na rodnoj dimenziji i ljudskim pravima u mere protiv organizovanog kriminala
- [Poglavlje 4](#) pruža praktične smernice u vezi sa ključnim ciljevima za prevenciju i borbu protiv organizovanog kriminala u skladu sa Konvencijom
- [Poglavlje 5](#) se bavi budžetiranjem i indikatorima za potrebe praćenja, evaluacije, učenja i pozivanja na odgovornost u vezi sa zakonima i javnim politikama
- [Poglavlje 6](#) daje kontrolne liste za pregled javnih politika i zakona u skladu sa perspektivom rodne dimenzije i ljudskih prava

U [Aneksu](#) ćete pronaći neke od argumenata koje možete koristiti za zagovaranje i promovisanje pristupa zasnovanog na rodnoj osetljivosti i ljudskim pravima, kao i polazište za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u Mehanizam za pregled sprovođenja Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pripadajućih Protokola.

KAKO KORISTITI PRIRUČNIK

Iako je neophodno uzeti u obzir rod i ljudska prava u svim fazama izrade zakona i javnih politika, delovi Priručnika koji su za vas relevantni zavise od vašeg specifičnog konteksta, ciljeva i izazova.³ Pojedini delovi su relevantniji za tvorce javnih politika, dok neki drugi više znače onima koji pišu zakone. Priručnik vam nudi uvide, analitička pitanja, studije slučaja, primere dobre prakse i elemente za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava koji će vam pomoći da steknete znanje i sve prilagodite svom specifičnom kontekstu. Kontrolne liste date u [Poglavlju 6](#) će vam biti korisne delimično ili u celosti, u zavisnosti od toga koji deo zakona ili javnih politika analizirate.

Važnost kontekstualizacije: Ljudska prava i rodna ravnopravnost su gotovo univerzalne težnje, ali se zakonodavni i politički okviri koji uređuju ostvarenje ovih ciljeva razlikuju od zemlje do zemlje. Razlike u pravnim sistemima, institucijama, kapacitetima i zakonodavnim i političkim okvirima ukazuju na to da ne postoji univerzalno rešenje za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava, koje će odgovarati svima. Mala je verovatnoća da će prisup koji podrazumeva puko štikliranje elemenata ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u zakonima i javnim politikama biti delotvoran – naprotiv, čak može da škodi ljudskim pravima na koja se odnosi. Stoga, kao korisnici, treba da svom kontekstu prilagodite praktične smernice koje nudi Priručnik.⁴

Veza za drugim resursima koje nudi UNODC: Ovaj Priručnik nadopunjuje druge resurse koje je UNODC razvio kako bi pomogao državama u prevenciji i borbi protiv organizovanog kriminala (pogledajte Dodatne resurse). Da steknete sveobuhvatno razumevanje dimenzija sprovođenja Konvencije vezanih za rod i ljudska prava, preporučujemo vam da obratite pažnju na sledeće resurse, koji se često pominju u okviru Priručnika.

---

³ Na primer, autorima politika koji rade na javnim politikama za prevenciju kriminala će posebno biti korisno [Poglavlje 4.1](#) (dok će im manje relevantno biti [Poglavlje 4.2](#)). Takođe, [Aneks II](#) je korisno polazište za autore zakona koji rade na reviziji postojećeg zakonodavnog okvira iz perspektive obaveza u oblasti ljudskih prava.

⁴ Kao korisnici, slobodno tražite tehničku pomoć od UNODC Globalnog programa za sprovođenje Konvencije protiv organizovanog kriminala: Od teorije do prakse (imejl: implement.untoc@un.org).

UNODC, *Priručnik za izradu delotvornih strategija za borbu protiv organizovanog kriminala* (Beč, 2021) pruža pomoć u razvoju i sprovođenju nacionalnih i regionalnih strategija za borbu protiv organizovanog kriminala

Izveštaj: *Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022) objašnjava vezu između Konvencije i međunarodnog prava u oblasti ljudskih prava

Izveštaj: *Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022) objašnjava konceptijski radni okvir za uvođenje rodne perspektive u određene aspekte sprovođenja Konvencije

Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala, 2. izdanje, (Beč, 2021) nudi modele zakonskih odredbi i obrazloženja različitih aspekata izrade nacrtu zakonskog okvira za sprovođenje Konvencije

Pored ovoga, portal za upravljanje znanjem poznat kao Šerlok (Razmena elektronskih resursa i zakona u oblasti kriminalistike – eng. *Sharing Electronic Resources and Laws on Crime*, SHERLOC) služi kao živi arhiv zakona, javnih politika, sudske prakse i drugih alatki iz čitavog sveta. Korisnici mogu da slobodno pristupe portalu i doprinesu sopstvenim resursima u okviru napora za jačanje saradnje u borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Priručnik se oslanja na ove resurse, kao i na mnoge druge, a pored ovoga se zasniva i na konsultacijama sa sastanka ekspertске grupe održanog u Beču od 27. do 29. marta 2023.⁵

⁵ Priručnik se zasniva na intersekcionalnim ciljevima rodne ravnopravnosti i ljudskih prava Ujedinjenih nacija, na kojima počiva rad UNODC u pružanju delotvorne podrške državama za sprovođenje Konvencije. Pogledajte: UNODC „Strategija za rodnu ravnopravnost”, i [A/67/775-S/2013/110, annex](#).

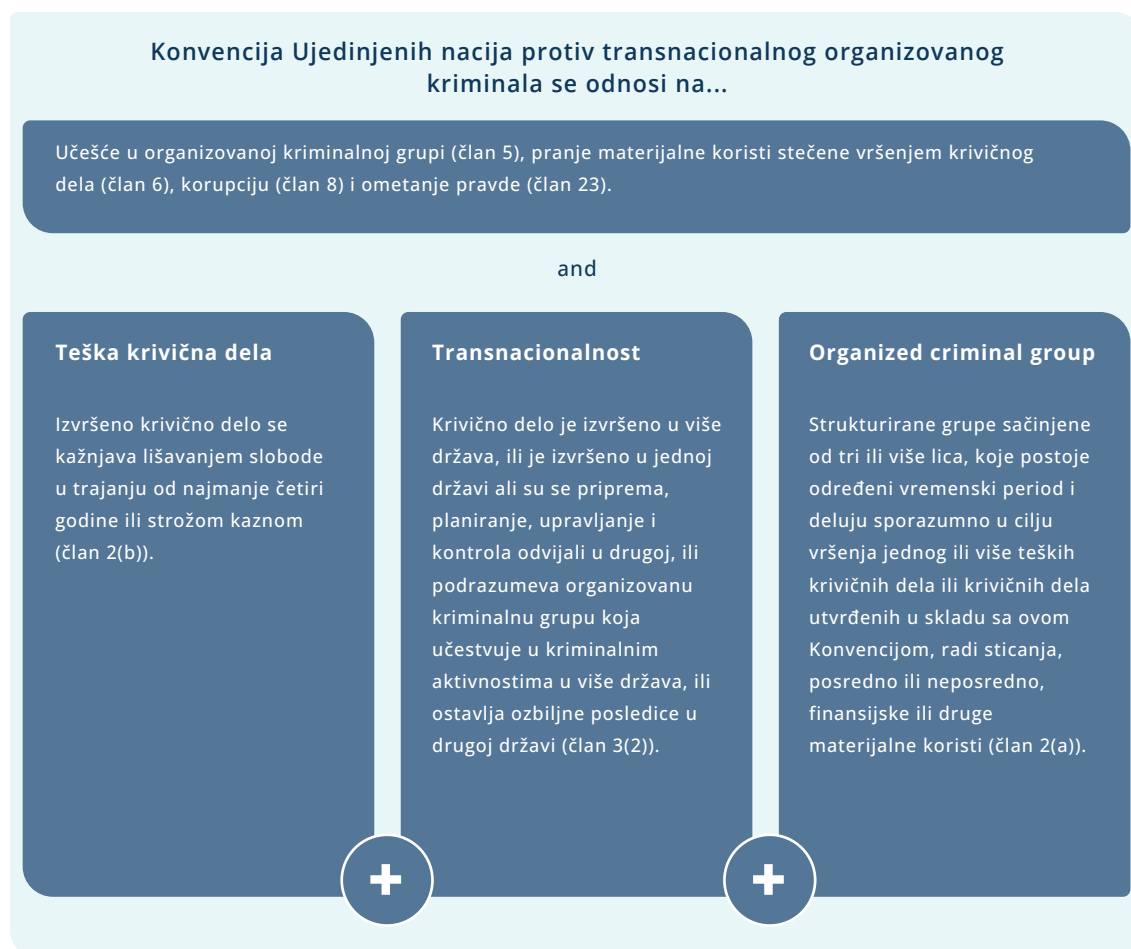

Poglavlje 1.

KONVENCIJA UJEDINJENIH NACIJA PROTIV TRANSNACIONALNOG ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Konvencija se odnosi na prevenciju, vršenje istraga i krivično gonjenje niza krivičnih dela koja su transnacionalne prirode i podrazumevaju organizovane kriminalne grupe.

Grafikon 1. Obuhvat Konvencije

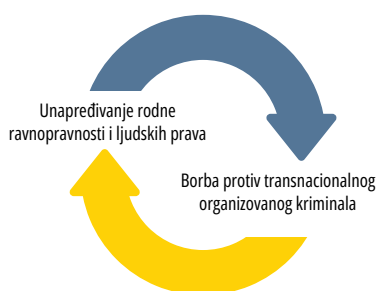
Definicija po kojoj organizovane kriminalne grupe deluju radi sticanja finansijske ili druge materijalne koristi isključuje terorističke organizacije, humanitarne aktere, ili političke i društvene grupe koje nisu finansijski ili materijalno motivisane. Ovo predstavlja važnu meru zaštite, jer sprečava da se Konvencija zloupotrebljava za eliminaciju političkih rivala, kriminalizaciju protesta i zagovaranja, ili zabranu društvenih grupa.⁶

Tabela 1. Ljudska prava i rod u okviru Konvencije

Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i...	
LJUDSKA PRAVA	ROD
Međusobna povezanost Konvencije protiv organizovanog kriminala i ljudskih prava proizilazi iz negativnog uticaja organizovanog kriminala na ljudska prava, kao što se naknadno navodi u određenim rezolucijama Konferencije potpisnica Konvencije.*	Rod i druge interseksionalne odlike (kao što su godine starosti, pol, etnička pripadnost, društveno-ekonomski položaj, i drugo) utiču na različita iskustva ljudi u vezi sa organizovanim kriminalom. Ovo podrazumeva to ko učestvuje u organizovanom kriminalu i na koji način, šta je uticaj ove vrste kriminala, i koliko su delotvorne mere borbe protiv njega.
Kada zakoni, javne politike i strategije ne uzimaju u obzir ovu interseksionalnu dinamiku, aktivnosti u cilju sprovođenja Konvencije mogu biti nedelotvorne, kontraproduktivne ili čak štetne.	

* Pogledajte, između ostalog, rezolucije 5/1, 6/1, 10/6, 9/3 i 11.2 Konferencije potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

Štetne posledice po rodnu ravnopravnost i ljudska prava ne proističu samo iz postupaka kriminalaca, nego i iz postupaka država koje nastoje da spreče organizovani kriminal i bore se protiv njega. U najmanjoj meri, postupci država ne treba da uzrokuju štetu, ali krajnji cilj treba da bude unapređenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava. Države su u obavezi da poštuju, štite i ispunjavaju ljudska prava žrtava, osumnjičenih, počilaca, doušnika, lica posebno ugroženih od organizovanog kriminala, kao i pripadnika krivičnog sistema, organa reda, i drugih zainteresovanih strana.⁷

Odnos između obaveza navedenih u Konvenciji i obaveza sadržanih u međunarodnom pravu u oblasti ljudskih prava je ciklične prirode, i donosi međusobnu korist. Borba protiv organizovanog kriminala i unapređenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava su ciljevi po sebi, ali i sredstva pomoću kojih se ovi ciljevi mogu ostvariti. Kao što se navodi u Priručniku i resursima na koje se poziva, zakoni, javne politike i strategije koji su osetljivi na rodna pitanja i poštuju ljudska prava su generalno delotvorniji od onih koji to ne čine.

Konvencija nudi radni okvir za prevenciju organizovanog kriminala: definisanje krivičnih dela (kriminalizacija), vršenje istraga, krivično gonjenje i sudsko procesuiranje određenih krivičnih dela; zaštita i pružanje pomoći svedocima, žrtvama, osumnjičenima i počiniocima; i saradnja u borbi protiv organizovanog kriminala. Ovi ciljevi se mogu organizovati u takozvani „4P” okvir (od engleskog *prevent, pursue, protect, promote* – prevencija, gonjenje, zaštita, promovisanje), koji pruža strukturiran pristup za polazište za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u:

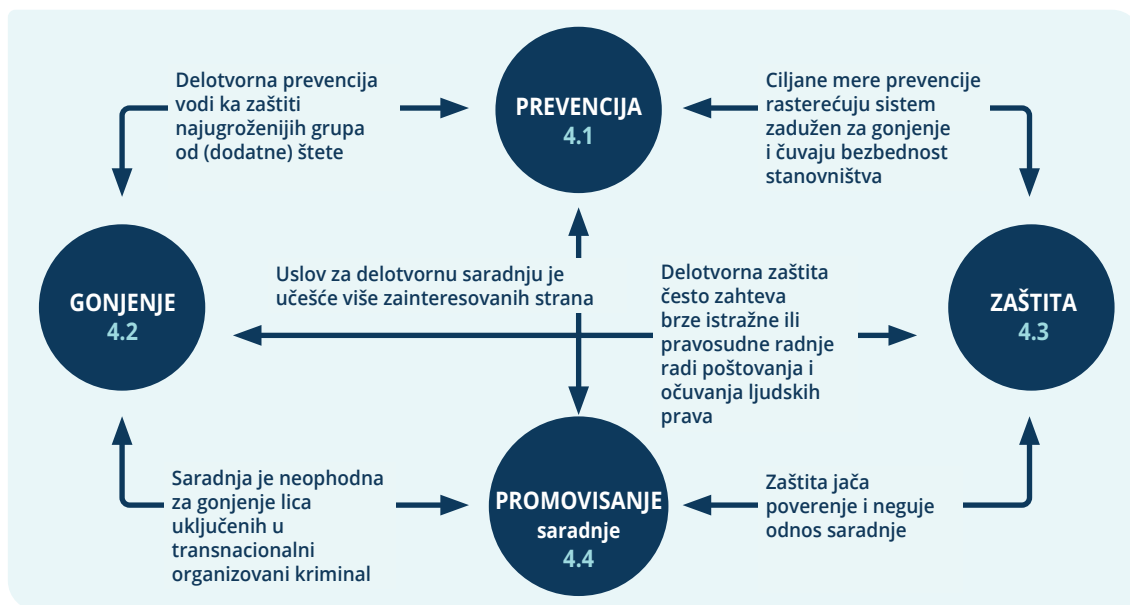
⁶ UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava*, str. 28 i 29.

⁷ Obaveze država proističu iz niza međunarodnih ugovora u oblasti ljudskih prava, kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama.

- Prevenciju organizovanog kriminala
- Gonjenje organizovanih kriminalnih grupa
- Zaštitu lica pogođenih organizovanim kriminalom
- Promovisanje saradnje radi ostvarenja ovih ciljeva

Rad na svakom od ovih ciljeva ponaosob nije delotvoran, jer oni predstavljaju integralne i povezane komponente sveobuhvatnog odgovora koje se međusobno dopunjuju, kao što je prikazano u grafikonu koji sledi.

Grafikon 2. Sveobuhvatni okvir zakona i javnih politika za borbu protiv organizovanog kriminala

---

Poglavlje 2.

INTERSEKCIONALNI PRISTUP ZASNOVAN NA RODU I LJUDSKIM PRAVIMA

2.1 RAZUMETI INTERSEKCIONALNOST

Intersekcionalnost predstavlja okvir koji nam omogućava da analiziramo kako se prepliću pojmovi moći i identiteta, i kako to utiče na odnose u društvu i iskustva pojedinaca.⁸ Intersekcionalnost naglašava da su iskustva muškaraca, žena i nebinarnih osoba u interakciji sa njihovom klasom, rasom, godinama, etničkom pripadnošću, seksualnom orijentacijom i drugim vidovima identiteta – a ova interakcija određuje način na koji društvo doživljava pojedince. Intersekcionalnost uvek zavisi od konteksta: na primer, u nekim kontekstima pripadnost kasti, klanu, plemenu, etničkoj grupi ili zajednici može biti presudan faktor, dok u nekim drugim kontekstima ovo nije bitno.

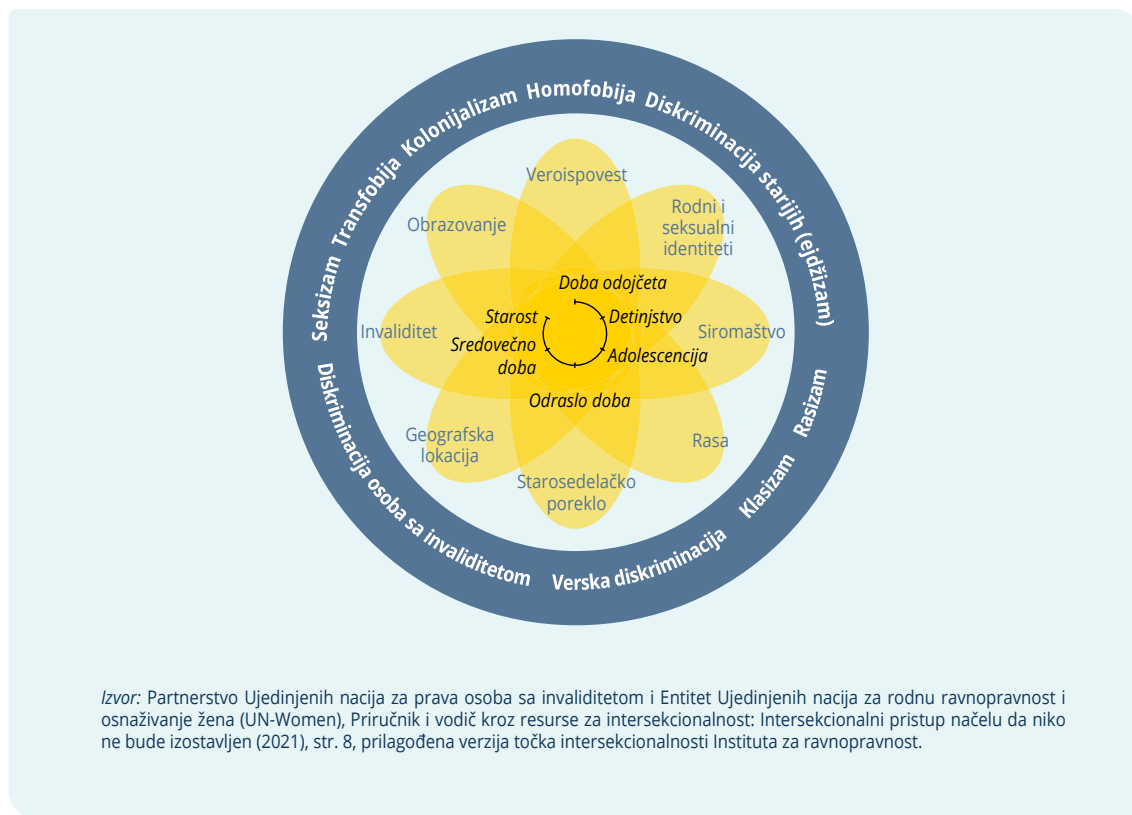
„Točak intersekcionalnosti” koji sledi predstavlja koristan resurs da ispitamo kako intersekcionalnost utiče na to kako autori zakona i javnih politika pristupaju svom poslu. Ako razmislimo o tome ko uživa privilegije i poseduje moć, i pod kakvim okolnostima – a ko nije u ovakvom položaju – izradićemo realističnije i delotvornije zakone, javne politike i strategije za borbu protiv organizovanog kriminala.

Priručnik naizmenično koristi pojmove „žene, muškarci i nebinarne osobe” i „žene, muškarci, devojčice i dečaci”. Namera Priručnika nije da se fokusira na binarne kategorije ili da ignoriše iskustva drugih rodni identiteta, već da unapredi vidljivost rodni pitanja.

---

⁸ UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja*, str. 7 (pogledajte fusnotu 1). Takođe pogledajte: Partnerstvo Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom i Entitet Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN-Women), *Priručnik i vodič kroz resurse za intersekcionalnost: Intersekcionalni pristup načelu da niko ne bude izostavljen* (2021), str. 8, i Kimberle Krenšo „Vraćanje fokusa na intersekciju rase i pola: Afroamerička feministička kritika doktrine za borbu protiv diskriminacije, feminističke teorije i javnih politika protiv rasizma”, *Pravni forum Univerziteta u Čikagu*, tom 1989, br. 1, član 8 (1989).

Grafikon 3. Točak intersekcionalnosti

Za pojmovnik termina vezanih za rod, pogledajte Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Beč, 2022), str. 6 i 7

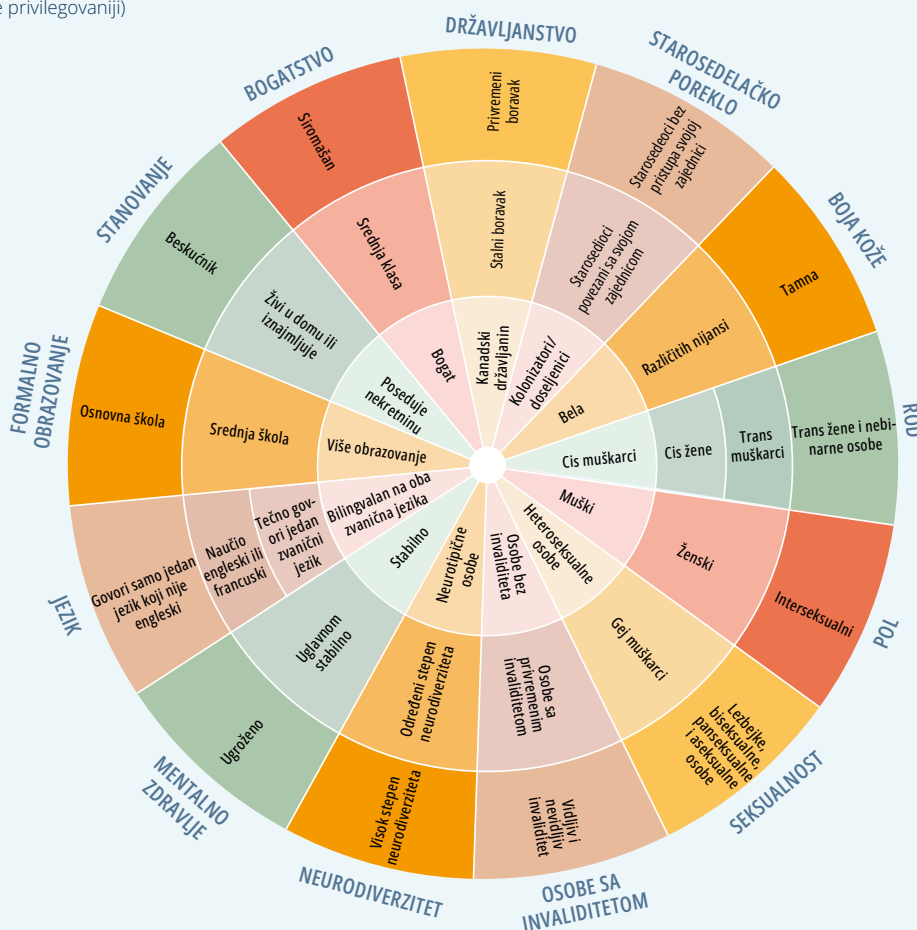

Vežba: Samoprocena privilegije i moći

„Točak privilegije i moći“ koji sledi je posebno osmišljen za kontekst u Kanadi, kao polazište za razmatranje međusobno povezanih faktora koji odlučuju ko će posedovati moć u društvu.^a

Točak privilegije i moći

(što ste bliže centru, to ste privilegovaniji)

Napomena: Kategorije date u okviru točka predstavljaju primere relevantne za kontekst Kanade, i ne treba da nas ograničavaju kao takve. Intersekcionalnost je širok koncept, a ovakav točak je samo polazište.

Pitanja za samoprocenu:

1. Koji elementi se ne mogu primeniti na kontekst u vašoj zemlji i zašto?
2. Šta treba da se doda kako bi ovaj instrument bio primenjiviji u kontekstu vaše zemlje?
3. Da li vaš položaj na ovom točku utiče na to kako doživljavate svoju moć a) u okviru porodice, b) u okviru zajednice, i c) na radnom mestu?
4. Da li mislite da je vaš položaj na točku pravičan? Zašto jeste—ili zašto nije? Do koje mere su faktori koji se odnose na vas uticali na vaše životne odluke?
5. Kako zakoni i javne politike mogu da odgovore na neravnotežu moći koju ste prepoznali?

^a IRCC Strategija za borbu protiv rasizma 2.0 (2021-2024) – Upravljanje promenama, (Vlada Kanade, 2022).

2.2 PRIMENA INTERSEKCIONALNOSTI NA ORGANIZOVANI KRIMINAL

Faktori koji se međusobno prepliću – kao što su geografska lokacija, društveno-ekonomski položaj, etnička pripadnost, rod ili starosedelačko poreklo – utiču na to kako ljude pogađa organizovani kriminal.

Tabela 2. Primeri oblika diskriminacije koji se prepliću i povrede ljudskih prava od strane organizovanog kriminala

OBLAST	OBLICI DISKRIMINACIJE KOJI SE PREPLIĆU	POVREDA LJUDSKIH PRAVA
Nasilje vezano za bande	Diskriminacija koju vrše dečaci, kao i diskriminacija prema dečacima na osnovu etničke pripadnosti, roda, mesta stanovanja i društveno-ekonomskog položaja.	Fizički integritet; pravo na obrazovanje; ekonomska prava.
Krivična dela nad divljim životinjama i šumama	Diskriminacija prema starosedelačkom i ruralnom stanovništvu na osnovu mesta stanovanja, etničke pripadnosti i roda.	Degradacija prirodnih resursa u starosedelačkim, ruralnim i urbanim zajednicama; ekonomska prava, uključujući i pravo na odgovarajući životni standard; učešće u kulturnom životu.
Nedozvoljeni promet otpada	Diskriminacija prema osobama koje žive u zajednicama u blizini deponija za odlaganje otpada.	Štetan uticaj na pravo na zdravlje (karcinomi, bolesti pluća, urođeni defekti). ^a
Krivična dela vezana za krivotvorene lekove i medicinska pomagala	Diskriminacija na osnovu stepena pismenosti, ekonomskog položaja i roda, koja može uticati na uloge, status i uživanje prava, pristup resursima, negu i podršku, kao i na kulturne norme vezane za rizike u oblasti zdravlja. ^b	Pravo na zdravlje, pravo na informacije.

^a Pogledajte: Filip Dž. Landrigan i drugi, „Komisija Mindero-Monako o plastici i ljudskom zdravlju“, *Analiz globalnog zdravlja*, tom 89, broj 1 (2023).

^b Evropski komitet za probleme uzrokovane kriminalom utvrdio je da su žene u sve nepovoljnijem položaju usled ovih faktora, i stoga su više izložene riziku od krivotvorenih lekova i medicinskih pomagala. Pogledajte: UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022), str. 23.

Autori zakona i javnih politika treba da sprovedu rodnu analizu toga kako organizovani kriminal utiče na muškarce, žene, devojčice, dečake i nebinarne osobe. Na ovaj način će pripadnicima krivičnog sistema pružiti alatke pomoću kojih će moći da adekvatno odgovore na realne životne situacije. Intersekcionalnost takođe utiče i na odgovor na organizovani kriminal. Kao pripadnici društva, autori zakona i javnih politika nisu imuni na predrasude, društvene vrednosti, kulturološke obrasce i prakse koje odražavaju rodno zasnovano nasilje. Na primer, u nekim zemljama se nasilje nad ženama ne tretira jednako ozbiljno kao drugi oblici nasilja.⁹

Takođe, intersekcionalna perspektiva omogućava stručnim licima da uvide da žrtve i počinioci nisu fiskne kategorije, u smislu da pripadnost jednoj isključuje pripadnost drugoj, već se pojedinci mogu kretati između ove dve kategorije, ili istovremeno spadati u obe. Tinejdžerka koja je regrutovana u organizovanu kriminalnu grupu može vršiti nasilje kao deo kriminalnih aktivnosti u kojima učestvuje, ali može i sama biti žrtva nasilja. Bez rodno osetljivih indikatora zasnovanih na dokazima, može se dogoditi da nadležni organi ne identifikuju žrtvu, ili da je pogrešno identifikuju kao počinioca. Pored ovoga, nedostatak svesti da muškarci mogu da budu žrtve i da žene mogu da budu počinioci može da dovede do sekundarne diskriminacije u okviru pravosudnog sistema, dok istovremeno ozbiljni kriminalci izmiču pravdi.

⁹ Pogledajte Ažurirane modele strategija i praktičnih mera za ukidanje nasilja nad ženama u oblasti prevencije kriminala i krivične pravde (Rezulucija Generalne skupštine 65/228, Aneks).

Kao autori zakona i javnih politika, možete – i treba – da razmotrite ključne faktore koji omogućuju intersekcionalnost (nabrojane u Tabeli 3), kako biste analizirali svoj kontekst i suočili se sa svojim (podsvesnim) predrasudama, uverenjima i pretpostavkama.

Tabela 3. Faktori koji omogućuju intersekcionalnost^a

FAKTORI	PITANJA ZA RAZMIŠLJANJE
<p>1. Introspekcija Svi mi imamo podsvesne predrasude i uverenja. Da njihov uticaj na naš rad svedemo na najmanju moguću meru, neophodno je da utvrdimo šta su naše predrasude. Introspekcija podrazumeva proces razmišljanja o našim podsvesnim predrasudama, uverenjima, stavovima i praksama.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kako rod i drugi stereotipi utiču na naše poimanje organizovanog kriminala? • Kako da kritički razmišljamo o tome kako naše predrasude, stavovi i uverenja utiču na naša mišljenja i postupke u vezi sa organizovanim kriminalom? • Kako naše privilegije direktno ili indirektno nepovoljno utiču na ljude sa kojima radimo ili koje srećemo u našim naporima protiv organizovanog kriminala, uključujući potencijalne žrtve i počiniocice? • Šta možemo da preduzmemo povodom svega toga u izradi i sprovođenju zakona i javnih politika?
<p>2. Dostojanstvo, izbor i autonomija Poštujte i podržavajte dostojanstvo, izbore i automoniju svih ljudi. Nemojte podrazumevati bilo šta u ime drugih, niti donositi odluke umesto njih.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ko je nezavisan, a ko nije u organizovanim kriminalnim grupama? Ko ima punu kontrolu nad time kako živi svoj život, a ko nema? Kako ovo utiče na uloge koje ljudi tumače u organizovanom kriminalu i na njihov kontakt sa krivičnopravnim sistemom? • Ko iznosi svoje mišljenje o organizovanom kriminalu i svoj odgovor na isti, a ko ga ne iznosi? • Ko razmenjuje svoja mišljenja sa stručnim licima iz krivičnopravnog sistema i zašto?
<p>3. Pristupačnost i univerzalni dizajn Primenjujte načelo univerzalnog dizajna koji omogućava pristupačnost i razumne mere prilagođavanja.^b</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kakav je sastav našeg krivičnopravnog sistema? Da li se profil kadrova u krivičnopravnom sistemu poklapa sa intersekcionalnim identitetima osoba sa kojima se sreću u svom radu? Do koje mere sastav krivičnopravnog sistema utiče na to kako osobe izvan ovog sistema komuniciraju za njim? • Kako da pitamo građane šta im je potrebno da bi učestvovali u naporima protiv organizovanog kriminala? • Kako da uklonimo fizičke barijere i prepreke vezane za prevoz, informacije i komunikaciju, odnosno kako da ponudimo razumne alternative za ovakvo učešće građana? • Kako da odgovorimo na prepreke vezane za stavove, okruženje i institucije koje sprečavaju ovakvo učešće građana?
<p>4. Različiti vidovi znanja Ukažite prioritet osobama sa različitim vidovima znanja koje po pravilu nemaju pristup ekspertskim ulogama, i učite od njih. Postoji veza između moći i toga ko odlučuje šta će sadržati i kako će izgledati edukativni materijali pomoću kojih stičemo znanje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kako znamo to što mislimo da znamo o organizovanom kriminalu? Ko nam je to rekao? • Koga smo uključili u konsultacije, a koga nismo? Da li smo se konsultovali za različitim zajednicama koje su pogođene organizovanim kriminalom? • Čiji glas se ne čuje u diskusiji usled strukturalnih nejednakosti?

FAKTORI	PITANJA ZA RAZMIŠLJANJE
<p>5. Intersekcionalni identiteti Razmislite o tome kako različiti aspekti identiteta utiču jedni na druge, stvarajući jedinstvene društvene efekte u zavisnosti od vremena i mesta. Nečiji identitet se ne sastoji od samo jedne odlike, ali isto tako, identitet nije jednostavan zbir odlika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opišite intersekcionalne identitete osoba koje su deo organizovanog kriminala kao žrtve i počinioci, i osoba koje se bore protiv organizovanog kriminala. • Ko nedostaje?
<p>6. Moć u odnosima Budite svesni ko ima moć u odnosima, i dovodite to u pitanje, čak i kada je moć u vašim rukama. Takođe, neko može imati moć u jednom kontekstu, ali trpeti opresiju u drugom.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ko ima moć i donosi odluke u organizovanim kriminalnim grupama, i pod kojim okolnostima? • Kako te osobe pozivaju na odgovornost za odluke koje su donele? • Ko ima moć u krivičnompravnom sistemu, i pod kojim okolnostima? • Ko u krivičnompravnom sistemu donosi odluke o odgovoru na organizovani kriminal? • Kako donosiocje odluka u krivičnompravnom sistemu pozivaju na odgovornost za odluke koje su doneli?
<p>7. Vreme i mesto Imajte na umu uticaj vremena i mesta. Ništa nije statično—privilegije i nepovoljan položaj su fluidne kategorije pod uticajem društvenog položaja i geografske lokacije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Da li lokacija gde se nalazimo utiče na to kako vidimo ko ima <i>privilegije i moć</i>? Kako ovo utiče na učešće u organizovanim kriminalnim grupama, i kako povećava verovatnoću da će neko biti žrtva? Da li različite vrste organizovanog kriminala i organizovanih kriminalnih grupa imaju različite privilegije i moć? • Da li <i>diskriminacija</i> izgleda drugačije na lokaciji gde se nalazimo? Da li izgleda drugačije u različitim generacijama? U različitim vrstama organizovanog kriminala? U različitim sektorima krivičnogpravnog sistema?
<p>8. Transformacija i ljudska prava Promovišite ljudska prava i borite se protiv nejednakosti tako što ćete transformisati društvene strukture i promeniti način na koji se određuje ko upravlja društvenim odnosima i resursima.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kako da unapredimo način izrade i sprovođenja zakona i javnih politika za borbu protiv organizovanog kriminala? • Kako da promenimo način raspodele resursa, tako da se borimo protiv nejednakosti? • Kako da u širem društvu promenimo odnose koji pospešuju intersekcionalne nejednakosti? Kako ovo podržava prevenciju organizovanog kriminala i izgradnju pravičnijeg i rodno osetljivijeg krivičnogpravnog sistema?

^a Prilagođeno iz: Partnerstvo Ujedinjenih nacija za prava osoba sa invaliditetom i Entitet Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN-Women), *Priručnik i vodič kroz resurse za intersekcionalnost: Intersekcionalni pristup načelu da niko ne bude izostavljen* (2021), str. 13 i 14.

^b Razumno prilagođavanje se odnosi na neophodne i prikladne izmene, tamo gde su potrebne, koje ne predstavljaju nesrazmerno ili nepotrebno opterećenje, i čiji je cilj obezbeđivanje jednakog tretmana osoba sa invaliditetom kako bi one uživale ista ljudska prava i osnovne slobode kao i drugi. Univerzalni dizajn podrazumeva dizajniranje proizvoda, okruženja, programa i usluga tako da u najvećoj mogućoj meri mogu da ih koriste svi ljudi, bez potrebe za prilagođavanjem ili specijalnim dizajnom. Univerzalni dizajn ne isključuje pomagala za određene grupe osoba sa invaliditetom tamo gde su potrebna.

Prikupljanje podataka može da pomogne u analizi faktora na kojima intersekcionalnost počiva. Ovo podrazumeva periodičnu analizu delovanja organizovanog kriminala na nacionalnom nivou, ali i odgovore država na organizovani kriminal. Idealno je ako su ovi podaci razvrstani prema polu, godinama, rasi ili etničkoj grupi, nacionalnosti, nivou obrazovanja i invaliditetu.

Da obezbede intersekcionalni pristup, autori zakona i javnih politika treba da postavljaju ključna pitanja u vezi sa organizovanim kriminalom, kao što su:

2.2.1 UZROCI

- Kako intersekcionalni identiteti—uključujući etničku pripadnost, rasu, veroispovest, kulturu, godine starosti, seksualnu orijentaciju, rodni identitet, invaliditet i klasu—utiču na diskriminaciju i kršenja ljudskih prava na osnovu roda i rodnih uloga i značenja koja im pripisujemo?¹⁰
- Kakve stavove ljudi i društvo imaju prema osobama različitih intersekcionalnih identiteta (rod, godine starosti, nacionalnost, etnička pripadnost, ekonomski položaj, itd.)?
- Kako ovi faktori utiču na to ko vrši organizovani kriminal i u kojoj ulozi, odnosno ko je žrtva organizovanog kriminala i kakvo je njeno iskustvo kao žrtve?
- Kako zakoni i javne politike mogu da utiču na ove uzroke?

2.2.2 POSLEDICE

- Šta su iskustva, potrebe, prioriteti i sposobnosti muškaraca, žena, dečaka, devojčica i nebinarnih osoba koji su deo organizovanog kriminala i kao počinioci i kao žrtve?
- Kako zakonodavni okvir utiče na muškarce, žene, nebinarne osobe i osobe sa invaliditetom, imajući u vidu nejednakosti kao što su diskriminacija na osnovu invaliditeta, rasizam, homofobija, ksenofobija, i diskriminacija na osnovu zdravstvenog stanja?¹¹
- Do koje mere ovi faktori utiču na to ko radi u krivičnom pravnom sistemu i kako oni postupaju prema ljudima sa kojima se susreću tokom rada?
- Kako zakoni i javne politike utiču na uklanjanje neravnoteža i obezbeđivanje rodno osetljivog pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u krivičnom pravnom sistemu? Kako utiču na to da ljudi koji dolaze u dodir sa krivičnim pravom mogu da ravnopravno uživaju svoja ljudska prava?

2.2.3 REŠENJA

- Da li postojeći zakoni i javne politike uzimaju u obzir ove faktore ili ne?
- Kako zakoni i javne politike u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala mogu da bolje odgovore na ove faktore?
- Kako konsultovati muškarce, žene, nebinarne osobe i osobe sa invaliditetom u cilju razvoja merodavnijih zakona i javnih politika?

¹⁰ UNODC, „Strategija za rodnu ravnopravnost” str. 8.

¹¹ Ibid., str. 8 i 9.

2.3 UVOĐENJE RODNE DIMENZIJE I LJUDSKIH PRAVA

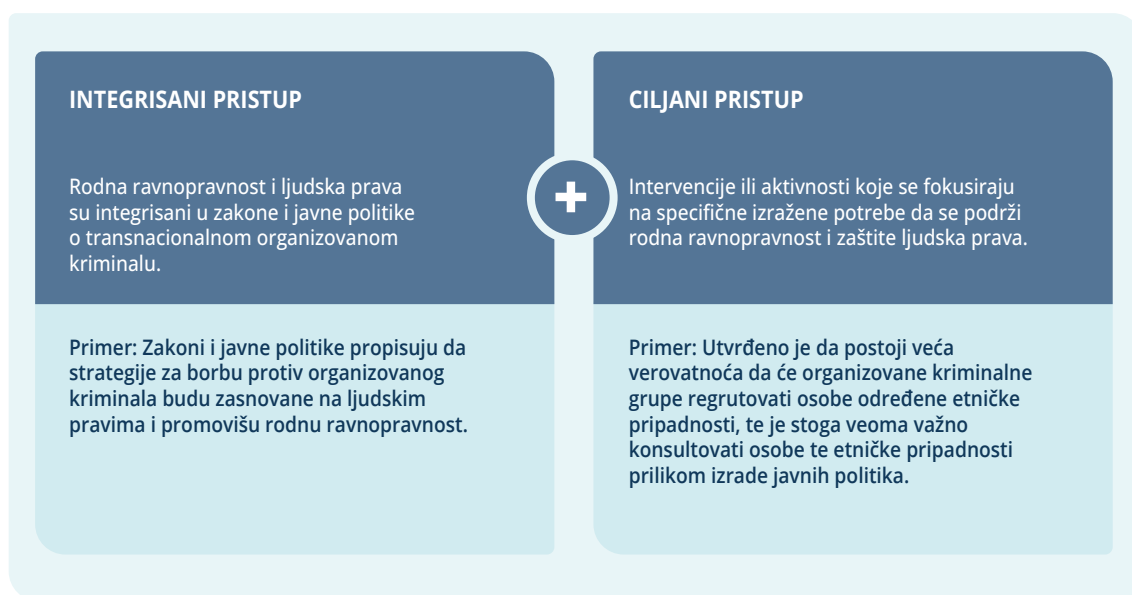
Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava se ne odnosi samo na uključivanje žena u oblasti koje su do juče mahom podrazumevale samo muškarce, niti na puko spominjanje roda i ljudskih prava u zakonima i javnim politikama.¹² Umesto toga, ono zahteva od država da preuzmu usmerene, dosledne i dobro promišljene mere kako bi ispunile svoje obaveze u vezi borbe protiv nekažnjivosti organizovanog kriminala i ostvarile transformativne promene u ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti. Autori zakona i javnih politika moraju da razumeju svoju obavezu da poštuju, štite i ispunjavaju ljudska prava, kao i načela pravničnosti, ravnopravnosti, nediskriminacije i inkluzije na kojima ova obaveza počiva.¹³

Za bolje razumevanje konceptualnog okvira za uključivanje rodnih pitanja u sprovođenje Konvencije, pogledajte UNODC, Izveštaj: *Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022), str. 8-13

Za delotvoran odgovor na višedimenzionalne probleme koje smo prepoznali, neophodan je dvojak pristup koji kombinuje ciljane i integrisane mere.¹⁴

Grafikon 4. Dvojak pristup uvođenju rodnih pitanja i ljudskih prava

¹² Rodno osetljivi pristup je relevantan za osobe svih rodnih identiteta, ali pošto se žene i devojčice češće nalaze u ranjivom položaju od muškaraca i dečaka, u diskursu o rodnoj ravnopravnosti u odgovoru krivičnog sistema često se naglašava osnaživanje žena, a ne muškaraca.

¹³ *Poštovanje*: Nečinjenje, obaveza je da se ne narušavaju i ne krše ljudska prava (ne čini štetu). *Zaštita*: Činjenje, obaveza je da se zaštite ljudska prava. *Ispunjavanje*: Činjenje, obaveza je da se usvoje mere za unapređenje i ostvarenje ljudskih prava.

¹⁴ Za više o uvođenju rodnih pitanja, pogledajte UN-Women, *Priručnik za uvođenje rodnih pitanja radi ostvarenja rezultata rodne ravnopravnosti* (2022), str. 18.

Za utvrđivanje integrisanih i ciljanih pristupa potrebnih za rad na prepoznatim propustima i barijerama, korisna su sledeća analitička pitanja:

- Obaveze – koje obaveze je država preuzela u skladu sa međunarodnim pravom?
- Propusti – koji propusti u zaštiti ljudskih prava postoje u domaćim zakonima?
- Barijere – ko je suočen sa specifičnim barijerama u uživanju svojih ljudskih prava?

Pogledajte *kontrolnu listu 6.2.1* o mapiranju propusta u postojećem zakonodavnom okviru u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava

Za više o obavezama koje proističu iz međunarodnog prava u oblasti ljudskih prava, pogledajte UNODC: *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 12–15

Poglavlje 3.

IZRADA ZAKONA I JAVNIH POLITIKA

U svim fazama izrade zakona i javnih politika postoje mogućnosti za uvođenje rodnih pitanja i ljudskih prava. Grafikon koji sledi ukazuje na ove mogućnosti.

Grafikon 5. Ciklus izrade zakona i javnih politika

3.1 ANALIZA ZASNOVANA NA DOKAZIMA

Kako bi zakoni i javne politike delotvorno uticali na dinamiku transnacionalnog organizovanog kriminala i ostvarili transformativne promene, mere koje propisuju moraju da budu zasnovane na dokazima. Cilj analize zasnovane na dokazima je da utvrdi rizike, propuste i mogućnosti vezane za rodna pitanja i ljudska prava, kako bi se na osnovu toga usvojili novi instrumenti ili izmenili stari.¹⁵ Bez intersekcionalnih podataka razvrstanih prema rodu, postoji rizik da ćemo uzeti pretpostavke zdravo za gotovo, ili da ćemo prevideti objašnjenja.¹⁶

¹⁵ Potreba za novim zakonom može se utvrditi na osnovu javne politike, ili određeni organ vlade može uvideti problem koji treba rešiti u zakonodavstvu. Druge zainteresovane strane, kao što su međunarodne organizacije, privatni sektor ili civilno društvo, takođe mogu postati svesne problema koje treba rešiti u zakonodavstvu.

¹⁶ Rodno razvrstani podaci nisu samo razvrstani prema polu, nego se odnose na specifične potrebe, mogućnosti i doprinose različitih ljudi, koncepte i definicije koji odražavaju diverzitet, i metode za prikupljanje podataka koji uzimaju u obzir rod i druge predrasude (UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rod*, str.13 (fusnota1)).

Za više o rodnoj statistici i rodno osetljivoj analizi prilikom uvođenja rodnih pitanja u sprovođenje Konvencije, pogledajte UNODC, *Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022), str. 13–15

Kada države redovno prikupljaju, analiziraju i porede podatke, mogu da mere kako se određene pojave menjaju tokom vremena, i utvrde da li zakoni i javne politike ispunjavaju svoju svrhu i odgovarajuće utiču na ljude. Ako indikatori ukažu na to da je određena vrsta organizovanog kriminala u porastu ili stagnira, ili da naponi za borbu protiv kriminala štetno utiču na rodnu ravnopravnost i ljudska prava, to znači da je neophodno izmeniti zakone i javne politike, ili da se oni ne sprovode na delotvoran način. Izuzetno je važno i da se sama istraživanja i prikupljanja podataka odvijaju na način koji poštuje ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Tabela 4 pruža pregled ključnih koraka za rodno osetljiv pristup izradi zakona i javnih politika zasnovan na ljudskim pravima.

Tabela 4. Ključni koraci za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u zakone i javne politike^a

1. Istražujte	<ul style="list-style-type: none"> Upoznajte se sa pojmom intersekcionalnosti (Poglavlje 2), odnosno sa aspektima vezanim za rod i ljudska prava u predmetu vašeg zakona ili javne politike.
2. Postavljajte pitanja	<ul style="list-style-type: none"> Preispitajte svoje predrasude i pretpostavke (Poglavlje 2) i utvrdite na koga utiču zakoni i javne politike. Ko će biti isključen ovim pravnim aktima? Šta su moguće nenamerne posledice? Kakve barijere postoje i kako ih možemo prevazići? Konsultujte se sa onima kojih se ovo tiče i koji imaju neophodno stručno znanje i iskustvo (detalje ćete pronaći kasnije u ovom Poglavlju).
3. Prikupljajte	<ul style="list-style-type: none"> Prikupljajte kvalitativne i kvantitativne podatke razvrstane prema kategorijama da utvrdite na koje grupe stanovništva će zakon ili javna politika najviše uticati, i opišite i izmerite moguće posledice. Odgovorite na pitanja koja ste postavili u okviru koraka 2.
4. Analizirajte i izradite nacrt	<ul style="list-style-type: none"> Analizirajte podatke prikupljene u okviru koraka 3, vaše odgovore na postavljena pitanja, i opcije koje razmatrate da procenite uticaj zakona ili javne politike na rodnu ravnopravnost i ljudska prava. Na osnovu te analize, utvrdite da li zakoni i javne politike različito utiču na različite grupe ljudi. Ispitajte moguće posledice i razmislite o preporukama za ublažavanje mogućeg negativnog uticaja.
5. Sprovedite, pratite, i vršite evaluaciju	<ul style="list-style-type: none"> Tokom sprovođenja, praćenja i evaluacije zakona ili javne politike, uzmite u obzir rodnu ravnopravnost i ljudska prava. Utvrdite da li sprovođenje zakona ili javne politike unapređuje ljudska prava i rodnu ravnopravnost u grupama stanovništva na koje utiče. Na osnovu analize podataka razvrstanih prema kategorijama, razmotrite nenamerne uticaje i barijere.
6. Budite odgovorni	<ul style="list-style-type: none"> Ispunite sve zahteve iz izveštaja, uključujući i one koje se odnose na snošenje odgovornosti za diskriminaciju ili kršenje ljudskih prava.
7. Učite	<ul style="list-style-type: none"> Dokumentujte procese, nalaze i korišćene podatke da utvrdite da li su potrebne promene u zakonima ili javnim politikama, ili u njihovom sprovođenju.

^a Prilagođeno iz „Pravilnik o Rodnoj Analizi Plus: primena intersekcionalnog pristupa za podsticanje inkluzije i iskorenjivanje nejednakosti“, Ministarstvo pravde Kanade.

Pored vladinih podataka, dostupna su nezavisna istraživanja i podaci međunarodnih organizacija, akademske zajednice, organizacija civilnog društva, istražnih novinara, medija, i drugih. Širok raspon informacija predstavlja vredan resurs za izradu, sprovođenje i evaluaciju rodno osetljivih zakona i javnih politika usmerenih na ljudska prava i zasnovanih na dokazima. Autori zakona i javnih politika koji ozbiljno žele da ostvare promene treba da konsultuju i koriste raznovrsne i ugledne izvore.

3.1.1 ANALIZIRANJE ISTRAŽIVANJA I IZVORA PODATAKA

Autori zakona i javnih politika raspolažu sledećim pitanjima pomoću kojih mogu da analiziraju izvore podataka i utvrde polazište za uvođenje rodni pitanja i ljudskih prava.

Zvanični (vladini) izvori:

- Šta su postojeći mehanizmi za prikupljanje podataka o organizovanom kriminalu?
- Da li država ima nacionalnu bazu podataka o slučajevima organizovanog kriminala?
- Koje informacije se unose u evidencije, kako se vode evidencije, i ko ima pristup tim evidencijama?
- Da li informacije koje se prikupljaju o žrtvama i počiniocima obuhvataju pol, godine starosti, etničku pripadnost, seksualnu orijentaciju, invaliditet, i druge faktore relevantne za intersekcionalni pristup?
- Ko je zadužen za unos i održavanje podataka?
- Ko je odgovoran za analizu podataka? Na osnovu koje metodologije?
- Da li se analize podataka prosleđuju onima koje su te podatke dostavili?
- Koji zakoni i javne politike regulišu upravljanje podacima i štite prava onih na koje se ti podaci odnose?
- Da li se poštuju pravo na privatnost i zaštitu podataka o ličnosti?
- Ako se utvrde propusti u prikupljanju podataka, koji propusti se uklanjaju, a koji ne?
- Koji podaci su na raspolaganju istraživačima van krugova vlade?
- Kako učiniti sisteme za prikupljanje podataka rodno osetljivijim i više zasnovanim na ljudskim pravima?

Nezvanični izvori (akademska zajednica, civilno društvo, međunarodne organizacije, mediji):

- Koja nezavisna istraživanja o aspektima organizovanog kriminala vezanim za rod i ljudska prava su do sada sprovedena? Ko ih je sproveo? Koje aspekte je potrebno dodatno istražiti?
- Šta su glavni nalazi i zaključci relevantnih analiza, i kako oni utiču na zakone i javne politike?
- Da li je uspostavljen sistem za evaluaciju i korišćenje informacija iz ovih izvora za potrebe izrade javnih politika i zakona?

Studija slučaja 1: Intersekcionalna Rodna Analiza Plus u Kanadi

Vlada Kanade koristi analitički proces koji se zove Rodna Analiza Plus (*Gender-based Analysis Plus*) kako bi obezbedila da zakonodavstvo, javne politike, programi i druge inicijative na saveznom nivou budu inkluzivni i osetljivi na različita iskustva različitih ljudi, a u cilju eliminisanja nejednakosti i barijera. „Plus“ u nazivu ukazuje na to da detaljna analiza ne obuhvata samo pol i rod, već i mnogobrojne faktore identiteta kao što su godine starosti, invaliditet, ekonomski položaj, obrazovanje, rod/pol i seksualnu

orijentaciju, geografsku lokaciju, jezik, rasu, etničku pripadnost, veroispovest, i druge. Ministarstvo pravde je uspostavilo instrument koji pruža pregled stanja krivičnog sistema na osnovu podataka koji se mogu razvrstati prema polu i/ili rodu, rasi i drugim ličnim odlikama. Na ovaj način, instrument bolje odražava sve veću raznovrsnost stanovništva Kanade i podržava posvećenost Rodnoj Analizi Plus.^a

* Pogledajte, „Pravilnik o Rodnoj Analizi Plus: primena intersekcionalnog pristupa za podsticanje inkluzije i iskorenjivanje nejednakosti“, Ministarstvo pravde Kanade, 6. maj 2022; „Rodna Analiza Plus“, Ministarstvo pravde Kanade, 13. oktobar 2022; i „Rodna Analiza Plus“ Ministarstva za javnu bezbednost i vanredne situacije Kanade, 29. jun 2023.

Studija slučaja 2: Upotreba podataka za izradu rodno osetljive javne politike za kontrolu vatrenog oružja

Godine 2016, SEESAC je objavio studiju koja dokazuje kako rodna dimenzija deluje na uticaj malokalibarskog i lakog oružja u regionu Jugoistočne i Istočne Evrope. Na osnovu ove studije, rodna komponenta je uvedena u regionalnu Mapu

puta za održivo rešenje za suzbijanje nedozvoljenog posedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na Zapadnom Balkanu do 2024.^a

^a UNODC, „Podrška akcijama zasnovanim na dokazima za borbu protiv nedozvoljenog prometa vatrenog oružja i srodnih krivičnih dela“ (Beč, 2020), str. 5. Pogledajte takođe rezolucije 8/3, 9/2, 10/2, i 11/6 Konferencije potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala koje naglašavaju hitnu potrebu da države članice uzmu u obzir one aspekte krivičnih dela vezanih za vatreno oružje koje se odnose na rod i godine starosti.

3.2 KONSULTACIJE

Zakoni i javne politike moraju da odražavaju stvarnost onih koji su zaduženih za njihovo sprovođenje. Autori zakona i javnih politika stoga treba da se konsultuju sa stručnim licima, ekspertima, žrtvama, zajednicama, kao i sa osobama koje poseduju odgovarajuće životno iskustvo, uključujući muškarce, žene i nebinarne osobe. Ako se oslanjamo na doprinose najrazličitijih aktera, bolje ćemo ostvariti rezultate zasnovane na informacijama i dokazima. Takođe, ovaj pristup pomaže ljudima pogođenim organizovanim kriminalom da sebe dožive kao sastavni deo odgovora na isti. Konsultacije mogu da olakšaju operacionalizaciju zakona i javnih politika, jer će od početka uživati podršku onih koji su zaduženi za njihovo sprovođenje.¹⁷

Rodno osetljivi zakoni i javne politike zasnovani na ljudskim pravima nastaju isključivo putem procesa koji su takođe rodno osetljivi i zasnovani na ljudskim pravima. Samim tim, konsultacije moraju da budu participativne, inkluzivne i pristupačne, i u izradi zakona i javnih politika moraju da učestvuju kako osobe zadužene za njihovo sprovođenje, tako i osobe na čije živote će oni uticati. Ključno načelo glasi *nihil de nobis, sine nobis*, odnosno ništa o nama bez nas. U tabeli ćete pronaći pregled mogućih zainteresovanih strana.

Tabela 5. Potencijalne zainteresovane strane za konsultacije

DRŽAVNI AKTERI	NEDRŽAVNI AKTERI
<ul style="list-style-type: none"> • Autori nacarta zakona i javnih politika • Pripadnici krivičnog sistema iz organa ovlašćenih za borbu protiv organizovanog kriminala (policija, granična policija, carina, poreski organi, radnici u kazneno-popravnim ustanovama, tužioci, i drugi) • Predstavnici ministarstava i vladinih tela izvan krivičnog sistema i organa reda čiji rad utiče na dinamiku organizovanog kriminala (prosveta, zdravstvo, socioekonomski razvoj, itd.) • Predstavnici drugih ministarstava koja učestvuju u sprovođenju zakona i javnih politika 	<ul style="list-style-type: none"> • Međunarodne organizacije, organizacije civilnog društva^a • Akademski zajednica i istraživači sa stručnim znanjem o različitim aspektima kriminala • Predstavnici privatnog sektora i industrija na koje utiče organizovani kriminal • Internet kompanije čije se platforme koriste za posredovanje u organizovanom kriminalu • Lokalne zajednice i starosedelačke grupe pogođene kriminalom^b • Udruženja mladih, žena, migranata, i osoba sa invaliditetom • Verski lideri i značajne ličnosti u kulturi • Žrtve organizovanog kriminala i udruženja za prava žrtava • Lica lišena slobode i/ili drugi koji su učestvovali u vršenju organizovanog kriminala

^a Za više o radu sa organizacijama civilnog društva, pogledajte odeljak 5.4.1 „Nacionalna koordinacija“.

^b Na primer, nedozvoljeni promet otpada posebno štetno utiče na žene, decu, starosedelačko stanovništvo, osobe sa invaliditetom, radnike, siromašne, migrante i manjine. (UNODC, *Borba protiv nedozvoljenog prometa otpada: Vodič za dobre zakonodavne prakse* (Beč, 2022), str. 19).

¹⁷ Konsultacije sa zainteresovanim stranama ne umanjuju ili uklanjaju odgovornost vlade. Vlada ostaje glavni nosilac dužnosti u oblasti obaveza zasnovanih na ljudskim pravima i borbe protiv transnacionalnog kriminala.

3.2.1 S KIM SARADIVATI NA UVOĐENJU RODNIH PITANJA I LJUDSKIH PRAVA U ZAKONE I JAVNE POLITIKE?

Da utvrde koga da konsultuju prilikom uvođenja rodniha pitanja i ljudskih prava u zakone i javne politike protiv organizovanog kriminala, autori mogu da se oslone na sledeća pitanja:

- Ko poseduje stručno znanje o rodnoj dimenziji organizovanog kriminala?
- Ko poseduje stručno znanje o posledicama organizovanog kriminala po ljudska prava?
- Ko poseduje životno iskustvo u vezi sa rodnom dimenzijom i posledicama organizovanog kriminala po ljudska prava?
- Ko poseduje iskustvo u sprovođenju zakona i javnih politika za borbu protiv organizovanog kriminala?
- Na koga će uticati zakoni i javne politike protiv organizovanog kriminala?
- Da li postoje fizičke, ekonomske, kulturne, društvene, političke, ili druge barijere koje sprečavaju učesće ovih osoba u izradi rodno osetljivih zakona i javnih politika zasnovanih na ljudskim pravima?
- Kako ukloniti ove barijere ne bi li ove osobe mogle da učestvuju u procesu izrade zakona i javnih politika?

Dok odgovaramo na gore navedena pitanja, važno je da imamo na umu da naše podsvesne predrasude mogu uticati na to koga doživljavamo kao ključne aktere u izradi zakona i javnih politika. Gde god je moguće, treba da težimo ka jednakom broju muškaraca i žena među zainteresovanim stranama tokom izrade i sprovođenja zakona i javnih politika.

Studija slučaja 3: Konsultacije sa privatnim sektorom o visokotehnološkom (sajber) kriminalu

Godine 2019, Generalna skupština je usvojila rezoluciju o osnivanju Ad Hoc Komiteta za izradu sveobuhvatne međunarodne konvencije za borbu protiv upotrebe informaciono-komunikacionih tehnologija za kriminalne svrhe. Konsultacije su obuhvatale različite zainteresovane strane, kao što su organizacije civilnog društva, akademske institucije i privatni sektor. Trećoj sesiji konsultacija, održanoj novembra 2022, prisustvovali su pred-

stavnici 61 zainteresovane strane. Učesnici su raspravljali o različitim aspektima borbe protiv visokotehnološkog kriminala, uključujući sledeće teme: kako uvesti pristup zasnovan na ljudskim pravima u postupanje organa reda; kako obezbediti zaštitu dece uz pristup zasnovan na ljudskim pravima; i kako ojačati ulogu privatnog sektora uz zaštitu i promovisanje ljudskih prava.^a

^a Konferencijski dokument A/AC.291/CRP.14.

Poglavlje 4.

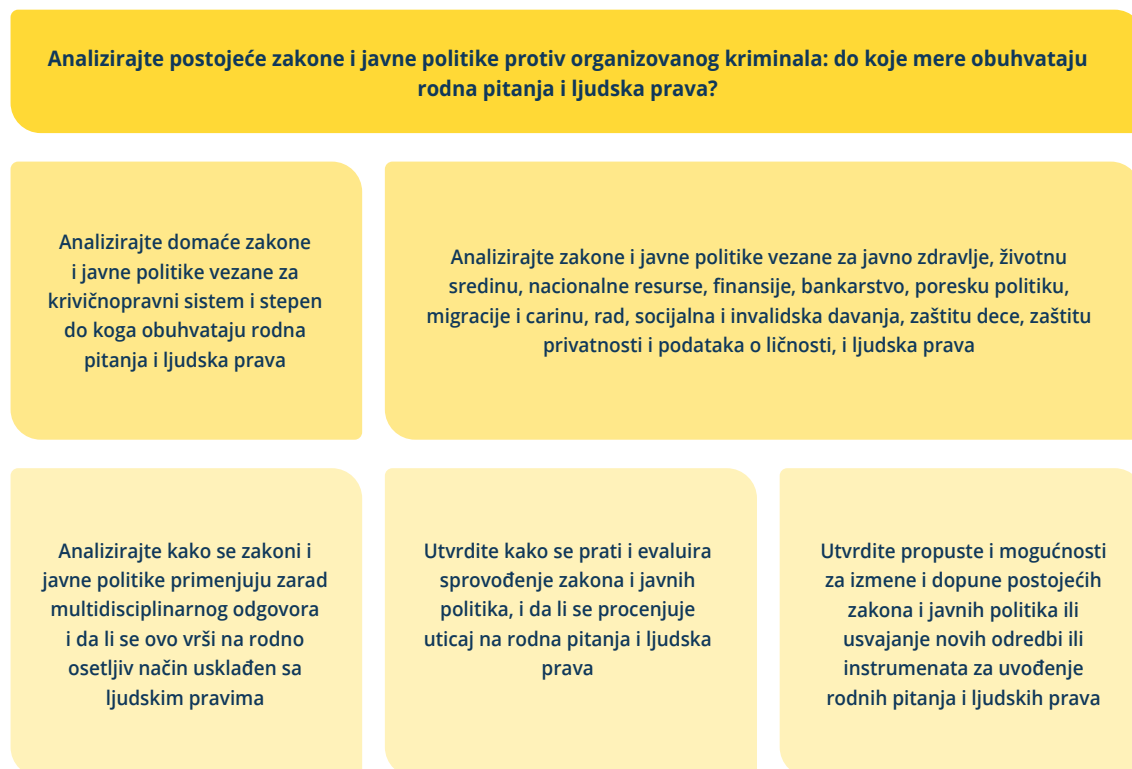
CILJEVI ZAKONA I JAVNIH POLITIKA

Ovaj deo Priručnika nudi smernice za uvođenje rodni pitanja i ljudskih prava u zakonodavni okvir za sprovođenje Konvencije, u skladu sa sledećim ciljevima:

- PREVENCIJA organizovanog kriminala (4.1)
- GONJENJE organizovanih kriminalnih grupa (4.2)
- ZAŠTITA žrtava, svedoka i drugih lica pogođenih organizovanim kriminalom (4.3)
- PROMOVISANJE partnerstva i saradnje na svim nivoima radi ostvarenja ovih ciljeva (4.4)¹⁸

Ljudska prava i rodna ravnopravnost nisu samo svrha ovih ciljeva, nego i moćna sredstva pomoću kojih se ovi ciljevi mogu ostvariti.

Grafikon 6. Sastavni elementi analize zakona i javnih politika za sprovođenje Konvencije

¹⁸ Ovi ciljevi se zasnivaju na svrsi i odredbama Konvencije (pogledajte Poglavlje 1) i mogu se preneti u domaće zakonodavstvo na strukturiran način.

4.1

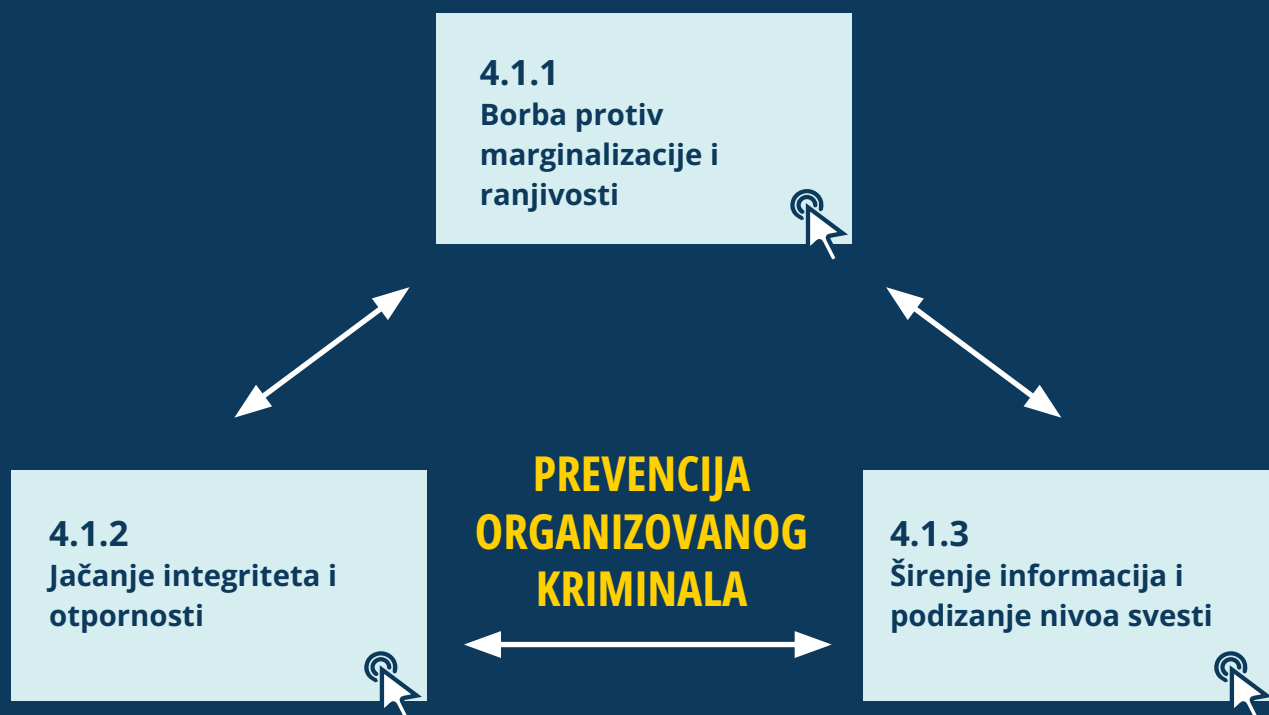
CILJEVI PREVENCIJE

GLAVNE PORUKE:

- ▶ **Prevenција organizovanog kriminala podrazumeva jačanje integriteta i otpornosti ljudi, zajednica i institucija, podizanje nivoa svesti, kao i umanjivanje ranjivosti.**
- ▶ **Zakoni i javni politike protiv organizovanog kriminala moraju imati dugoročni pristup i ublažavati štetne posledice koje mogu proisteći iz napora za prevenciju kriminala.**
- ▶ **U izradu zakona i javnih politika za prevenciju je neophodno uključiti lica koja su najviše pogođena organizovanim kriminalom, kao što su marginalizovane grupe i osobe u ranjivom položaju.**
- ▶ **Primena intersekcionalnog pristupa zasnovanog na rodnoj dimenziji i ljudskim pravima pomaže u prepoznavanju i razumevanju specifičnih potreba, kao i u razvoju mera za rehabilitaciju i reintegraciju počinitelaca.**
- ▶ **Delotvorne kampanje za podizanje nivoa svesti i informisanosti treba da budu osmišljene na inkluzivan i rodno osetljiv način i zasnovane na ljudskim pravima, da prenose poruke koje promovišu rodnu ravnopravnost i ljudska prava, i da osnaže ciljnu grupu da se pridruži akciji.**

Ilustracija 4.1: Dimenzije holističkog pristupa prevenciji organizovanog kriminala

Koraci za uvođenje rodni pitanja i ljudskih prava u prevenciju

Korak 1

Popišite postojeće zakone i javne politike za prevenciju organizovanog kriminala, uključujući strategije za prevenciju kriminala, mehanizme za integritet i otpornost, okvire za podizanje nivoa svesti i informisanosti, i strategije za bavljenje uzrocima kriminala.

Korak 2

Analizirajte do koje mere postojeći instrumenti obuhvataju rodna pitanja i ljudska prava.
Utvrđite propuste u prevenciji organizovanog kriminala.
Utvrđite rizike vezane za rodna pitanja i ljudska prava koji proističu iz sprovođenja postojećeg zakonodavnog okvira.

Korak 3

Odredite kako ukloniti utvrđene propuste i ublažiti rizike pomoću novih i/ili izmenjenih zakona, javnih politika i strategija za prevenciju.

4.1.1 UBLAŽAVANJE UZROKA MARGINALIZOVANOSTI I RANJIVOSTI

Ljudska prava i rodna pitanja u dijagnozi uzroka kriminala

Kriminal se ne javlja u vakuumu, već u složenom pejzažu nejednakosti i nedostatka ekonomskih, kulturalnih, društvenih, građanskih i političkih prava. Na primer:

- Sukobi, korupcija i klimatske promene jačaju ranjivost na organizovani kriminal i mogućnosti za kriminal.
- Postepeni nestanak izvora prihoda (npr. sve manji riblji fond) može da navede zajednice koje zavise od njih da traže alternativne izvore prihoda (npr. nezakonito, neprijavljeno i neregulisano ribarstvo i gusarenje).
- Ekonomska i politička nestabilnost u krhkim državama pogođenim krizom stvara mogućnosti za protivzakonite aktivnosti, ili su one čak neophodne za preživljavanje.

Za prevenciju organizovanog kriminala, neophodno je razumeti njegovu rodnu dimenziju, odnosno ko su počinioci a ko žrtve.

Da dijagnosticirate, razumete i odgovorite na uzroke organizovanog kriminala, na raspolaganju su vam korisne alatke kao što su intersekcionalnost i međusobni uticaj ljudskih prava i rodni faktora (Poglavlje 2), kao i multidisciplinarnе konsultacije zasnovane na dokazima (Poglavlje 3)

Tabela 6. Odrednice ranjivosti na organizovani kriminal

STRUKTURALNI FAKTORI	INDIVIDUALNI FAKTORI
<i>Ekonomske faktori:</i> Nedovoljna regulisanost ranjivih sektora i industrija; finansijski i poreski propisi podložni zloupotrebi; ograničen pristup zakonitoj ekonomiji.	<i>Individualni faktori:</i> Intersekcionalnost godina starosti, roda, etničke pripadnosti, starosedelačkog porekla, invaliditeta, i drugih ličnih odlika koje nisu zaštićene ili uzete u obzir u zakonima i javnim politikama.
<i>Politički faktori:</i> Nedovoljna zakonska zaštita političkih prava radi promovisanja višestrukih perspektiva i različitih glasova u javnom diskursu.	<i>Društveni faktori:</i> Diskriminatorni zakoni, javne politike i prakse koje jačaju rodne uloge, očekivanja i nejednakosti; diskriminatorni pristup zaštiti; nedostatak socijalnih usluga.

Kada država nije u stanju da stvori okruženje u kome će svi jednako uživati ljudska prava, ili kada dolazi do selektivne primene zakona, organizovane kriminalne grupe će popuniti nastale praznine. Organizovane kriminalne grupe mogu da pruže osećaj stabilnosti, identiteta i pripadnosti, kao i zaposlenje i izvore prihoda koje država ne pruža, ili pruža samo odabranima. Autori zakona i javnih politika moraju da se suoče sa dva izazova:

- Kao prvo, za bavljenje uzrocima je neophodan dugoročni razvojni pristup, i
- Kao drugo, borba protiv ili eliminacija organizovanog kriminala bez pružanja održive društveno-ekonomske alternative može da negativno utiče na ljudska prava osoba koja zavise od njega.¹⁹

¹⁹ Pogledajte Konvenciju protiv organizovanog kriminala, član 30.

Studija slučaja 4: Klimatske promene jačaju organizovani kriminal u priobalnim zajednicama

U različitim delovima sveta, kao što su Somalij-sko poluostrvo, Jugoistočna Azija ili Karibi, klimatske promene i ekstremne vremenske nepogode su uništile ribolov i ribarske brodove, primoravši ribare da potraže alternativne izvore prihoda, kao što su često gusarenje ili nezakonito, neprijavljeno i neregulisano ribarstvo. Organizovane kriminalne grupe

uspostavljaju monopol nad ribarskom industrijom, čime ostvaruju veliku moć u priobalnim zajednicama, pa čak i u državnim institucijama. Pošto resursa i ekonomskih mogućnosti ima sve manje, mladići su skloni da prihvate članstvo u kriminalnim grupama koje operišu u ovakvim nezakonitim ekonomijama.^a

^a Pogledajte, između ostalog, RUSI, „*Nezakonito, neprijavljeno i neregulisano ribarstvo i klimatske promene*“, 13. decembar 2021; Kehinde Boladži, „*Bezbednosni rizici vezani za klimu i nasilni kriminal u karipskim 'graničnim' priobalnim zajednicama: problemi, izazovi i mogućnosti u javnim politikama*“, UNDP Centar u Oslu, Izveštaj br. 15/2020 (novembar 2020); i Džej Bahadur, *TRULO KAO RIBA: Nezakonito ribarstvo u Somaliji i okupacija državnih institucija* (Ženeva, Globalna inicijativa protiv organizovanog kriminala, 2021).

Ljudska prava i rodna dimenzija u bavljenju uzrocima

Autori zakona i javnih politika moraju da izrade zakone i javne politike koje će umanjiti ranjivost:

- *Pojedinaca*, tako što će odgovoriti na isključenost, diskriminaciju i nejednakost
- *Političkih, ekonomskih i društvenih sistema*, tako što će jačati integritet i otpornost

Zakoni i javne politike moraju da unaprede ljudska prava i rodnu ravnopravnost, a ne da pogoršaju marginalizaciju i ranjivost. Ukratko, zakonodavstvo i javne politike treba da promene pejzaž u kome organizovani kriminal cveta. Konsultacije sa pogođenim zajednicama, saradnja sa organizacijama civilnog društva, i izrada zakona i javnih politika zasnovanih na jakim dokazima uz rodno razvrstane podatke su ključni za uvođenje rodnih pitanja i ljudskih prava na način koji uzima u obzir to kako organizovani kriminal utiče na marginalizovane grupe (pogledajte Poglavlje 3).

Tabela 7 predstavlja pregled razlika između zakona i javnih politika zasnovanih na rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima i zakona i javnih politika koji ih isključuju.

Tabela 7. Isključenost i uključenost u politikama prevencije

ISKLJUČENOST	UKLJUČENOST (INKLUZIJA)
Marginalizovane grupe nisu uključene u izradu i sprovođenje zakona i javnih politika koji na njih utiču.	Zakoni i javne politike za prevenciju i borbu protiv organizovanog kriminala na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou imaju korist od učešća marginalizovanih i ranjivih grupa, i jačaju njihovo učešće.
Zakoni i javne politike ne obuhvataju intersekcionalna pitanja koja određuju šta je ljudima potrebno i kako različito zakonodavstvo na njih utiče.	Zakoni i javne politike za prevenciju i borbu protiv organizovanog kriminala konkretno odgovaraju na prepoznate potrebe određenih grupa.
Zakoni i javne politike nisu zasnovani na rodno razvrstanim podacima i ne podrazumevaju preventivni pristup zasnovan na dokazima.	Zakoni i javne politike za prevenciju i borbu protiv organizovanog kriminala su zasnovani na podacima razvrstanim prema kategorijama kao što su rod, rasa, etnička pripadnost, godine starosti, ekonomski položaj, nivo obrazovanja i invaliditet.
Određene grupe (deca i mladi, manjine, žene, muškarci i drugi) su marginalizovane i nailaze na barijere u pristupu socijalnoj zaštiti.	Zakoni i javne politike za prevenciju i borbu protiv organizovanog kriminala obuhvataju mere socijalne zaštite za marginalizovane grupe.

Studija slučaja 5: Primeri pozitivnog maskuliniteta osnažuju dečake i čine ih otpornijim na pristupanje bandama

Prevenција regrutovanja dece u organizovanje kriminalne grupe zahteva da dečaci, devojčice i adolescenti budu edukovani o rodnom odnosima zasnovanim na ravnopravnosti. Ovo podrazumeva izlaganje pozitivnom maskulinitetu koji će izgraditi njihovu otpornost i pomoći im da odbiju omladinske bande i organizovani kriminal. Primeri obuhvataju Južni program za uspeh mladih u Belizeu, koji kombinuje mentorstvo, obuku i mogućnosti zapošljavanja

nja kako bi sprečio pristupanje dečaka oružanim bandama. Centar za prevenciju nasilja (Centro de Prevención de la Violencia - CEPREV) radi na destigmatizaciji nenasilnog maskuliniteta i izgradnji kapaciteta među ciljnim grupama u Argentini, Čileu, El Salvadoru, Hondurasu, Meksiku, Nikaragvi, Urugvaju i drugim zemljama. CEPREV nudi i priručnike za promovisanje nenasilnih maskuliniteta.^a

^a Organizacija *Pathfinders*, Međunarodna liga žena za mir i slobodu, i mreža rodne ravnopravnosti za kontrolu malokalibarskog oružja „Muškarci i maskulinitet u rodno osetljivoj kontroli malokalibarskog oružja“, Izveštaj br. 2 (2022), str. 17.

Pogledajte [Poglavlje 6.1](#): Kontrolna lista za pregled javnih politika

4.1.2 INTEGRITET I OTPORNOST

Smanjenje mogućnosti za organizovane kriminalne grupe

Član 31 konvencije nalaže državama potpisnicima da ojačaju integritet i otpornost države i privatnih institucija kako bi sprečile infiltraciju i zloupotrebu od strane organizovanih kriminalnih grupa.²⁰ Mere za sprovođenje ove odredbe koje su diskriminatorne prirode ne mogu da se opravdaju pozivanjem na prevenciju organizovanog kriminala. Na primer:

Tabela 8. Primeri diskriminatornih zakona i javnih politika

UZROK (zakoni i javne politike)	POSLEDICE (u spovođenju)
Strategija za sprečavanje pranja novca razumeva proveru ličnih isprava i izvora prihoda.	Ova mera nesrazmerno pogađa žene koje, usled ustaljenih rodni normi u nekim društvima, imaju ograničen pristup uslugama i informacijama, i ne ispunjavaju standardne zahteve za sticanje ličnih isprava.
Zakonodavni okvir za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama i šumama, krivičnih dela u ribarstvu, i nezakonitog rudarstva reguliše upotrebu prirodnih resursa.	Ova mera nesrazmerno pogađa lokalne i starosedelačke zajednice koje zavise od prirodnih resursa.

Potrebno je pronaći ravnotežu između onemogućavanja organizovanom kriminalu da pristupi zakonitim tržištima i političkim institucijama, i zaštite ljudskih prava pojedinaca da učestvuju u ekonomskom, kulturnom, društvenom i političkom životu.

Studija slučaja 6: Uticaj prevencije kriminala na prava starosedelačkih i lokalnih zajednica

Zakonski okvir za zaštitu divljih životinja, šuma, ribljeg fonda, metala i minerala od organizovanog kriminala je ključan za održivost prirodnih resursa i ekosistema.^a Zakoni i javne politike moraju da uzmu u obzir prava starosedelačkih i lokalnih zajednica koje zavise od ovih resursa za svoju kulturu i običaje, ishranu, stanovanje i medicinu. Na primer, napor za prevenciju nezakonitog posedovanja ribe ili ribljih proizvoda moraju da uzmu u obzir tradicionalne odnose i običaje lokalnih starosedelačkih grupa u vezi ribolova. Ova prava moraju biti u ravnoteži

sa potrebom da se zaštite i sačuvaju ekosistemi, divlje životinje i ribe, i da se spreči organizovani kriminal. Prilikom izrade zakona i javnih politika za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama i šumama, neophodno je saradivati sa starosedelačkim i lokalnim zajednicama kao sa saveznicima, kako bi njihova ekonomska, društvena i kulturna ljudska prava bila uključena u zakone i javne politike, i kako bi se utvrdili i rešili uzroci ranjivosti. Ovo podrazumeva i preusmeravanje dobiti od prirodnih resursa nazad u ugrožene zajednice.^b

^a UNODC i Međunarodni konzorcijum za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama, *Krivična dela nad divljim životinjama i šumama: Analitički priručnik, drugo izdanje*, (2022), str. 13.

^b Ibid., str. 233 i 234. Pogledajte UNODC, *Odgovor na nezakonito rudarenje i promet metala i minerala: Vodič za dobru zakonodavnu praksu* (Beč, 2023).

²⁰ Mere za sprovođenje ovog dela konvencije mogu obuhvatiti prevenciju zloupotrebe javnih tenderskih postupaka, i onemogućavanje lica osuđenih za krivična dela definisana Konvencijom da vrše funkciju direktora pravnih lica čije je sedište u njihovim jurisdikcijama.

Jačanje otpornosti ljudi i zajednica

Pored jačanja integriteta javnih i privatnih institucija, prevencija podrazumeva otpornost.²¹ Autori zakona i javnih politika treba da utvrde kako uvesti inicijative za osnaživanje zasnovane na dokazima u zakone, javne politike, planove i strategije za prevenciju organizovanog kriminala, čime će grupe izložene riziku pretvoriti u agente promena. Lokalno vlasništvo nad programima za prevenciju kriminala je od ključnog značaja da ove inicijative služe svojoj svrsi i pozitivno utiču na ljude i zajednice.²²

Studija slučaja 7: Unapređenje prava manjina kao ključ za prevenciju

U pojedinim zemljama, pripadnici etničkih, verskih ili jezičkih manjina (uključujući i decu) su previše izloženi krivičnom pravnom sistemu. U nekim delovima Evrope, u zatvorima ima previše Roma i Romkinja, s obzirom na njihovo učešće u organizovanom kriminalu, uključujući trgovinu ljudima, promet narkotika, i pranje novca. Ključ za prevenciju su složene

ne veze između društvene isključenosti i diskriminacije. Na primer, programi za inkluziju čiji je cilj podsticanje romske dece da pohađaju školu ispunjavaju obaveze vezane za međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava, a mogu pozitivno uticati i na prevenciju, jer smanjuju rizik da deca postanu žrtve ili počinioci krivičnih dela.^a

^a Lorena Molnar, „Hitna potreba za kriminološkim istraživanjima o evropskim Romima: narativni pregled“, *Trauma, nasilje i zlostavljanje*, tom 24, br. 2 (april 2023), str. 1016–1031; i OHCHR, „Manjine u krivičnom pravnom sistemu“, doprinos mreže Ujedinjenih nacija za rasnu diskriminaciju i zaštitu manjina osmom zasjedanju Foruma za pitanja manjina održanom u Ženevi 24. i 25. novembra 2015.

Studija slučaja 8: Jačanje otpornosti zajednice na kriminal u doba krize

Sukobi i krize pružaju plodno tlo organizovanim kriminalnim grupama za regrutovanje novih članova. *Spasi me* – neprofitna organizacija iz Libana – radi na prevenciji kriminala putem društvenog razvoja i izgradnje povezanih zajednica. Nakon eksplozija u Bejrutu 4. avgusta 2020, *Spasi me*

je pomogao u odgovoru na traumu, pružio socijalnu podršku, i pokrenuo brze usluge za zaštitu mentalnog zdravlja u krizi. Na ovaj način, pružio je odraslima i deci psihosocijalnu podršku potrebnu za obnovu njihove zajednice, i ojačao njihovu otpornost na kriminal.^a

^a Međunarodna mreža za aktivnosti civilnog društva, „*Spasi me iz Libana: psihosocijalna podrška kao odgovor na vanrednu situaciju*“, 19. novembar 2020.

Studija slučaja 9: Inkluzivno susjedstvo za smanjenje štetnih posledica po žrtve u ranjivim situacijama

U Finskoj, zainteresovane strane u okviru zajednica – uključujući predstavnike vlasti, nevladine organizacije i korisnike narkotika – zajedno rade na smanjenju štete. Ovaj pristup spaja komunikaciju i koordinirane socijalno-zdravstvene usluge sa

radom policije u zajednici. Cilj je na inovativan način angažovati ljude u javnom prostoru, kako bi se unapredio položaj posebno ranjivih grupa kao što su žene i mladi, i smanjio prag za prijavu krivičnih dela.^a

^a Pogledajte Sara Bosman, „*Priručnik za visokorizične grupe žrtava*“ (Brisel, Evropska mreža za prevenciju kriminala, 2022), str. 15.

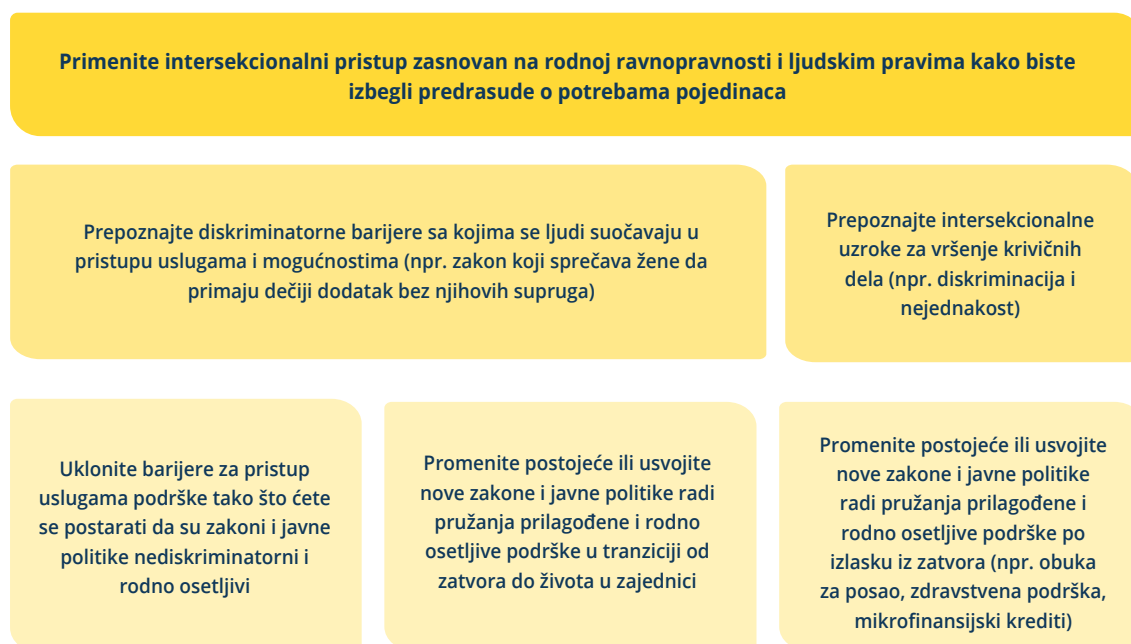
²¹ U okviru ovog priručnika, „otpornost“ se odnosi na sposobnost pojedinaca, zajednica i institucija da izdrže, odole ili se prilagode pretnjama od organizovanog kriminala ili štetnim posledicama izazvanim organizovanim kriminalom. Ipak, važno je razumeti ograničenja otpornosti. Otpornost može da osnaži pojedince, zajednice i institucije da umanje negativne posledice pretnji, ali ne može da reši sistematsko nasilje u kontekstu organizovanog kriminala.

²² Konsultativni pristup je ključan za prilagođavanje politika prevencije lokalnom kontekstu i tradicijama, kao i društvenim, kulturnim i rodnim normama.

Podrška reintegraciji i rehabilitaciji počinitelaca

Rehabilitacija i ekonomska i društvena reintegracije počinitelaca u skladu sa članom 31(3) Konvencije predstavlja ključnu strategiju za prevenciju. Intersekcionalni pristup zasnovan na rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima omogućava da ovi napori budu prilagođeni pojedincima, i delotvorno sprečavaju recidivizam, odnosno vraćanje kriminalu.²³

Grafikon 7. Sastavni elementi za uvođenje rehabilitacije i reintegracije počinitelaca

Studija slučaja 10: Smanjenje stope povratka u zatvor žena iz starosedelačkih zajednica sa iskustvom kriminala

Sestre u zatvoru je nezavisna nevladina organizacija iz Australije koja zagovara ljudska prava žena i devojčica sa iskustvom kriminala i njihovih porodica. Vodila je uspešnu kampanju protiv zakona u Zapadnoj Australiji koji je predviđao zatvorsku kaznu za neplaćanje novčanih kazni, što je nesrazmerno i diskriminatorno pogađalo žene iz starosedelačkih za-

jednica. Organizacija je smanjila stopu povratka u zatvor putem programa koji je pružao zdravstvenu podršku ženama po izlasku na slobodu, i pomoć majkama lišenim slobode da održe vezu sa svojom decom dok služe kaznu i snađu se kao roditelji po izlasku iz zatvora.^a

^a Melisa Lukašenko i Debi Kilroj, „Crnkinja i zatvorska ćelija: rad sa ženama iz Muri zajednice u zatvorima Kvinslenda“ (Sestre u zatvoru, Brizbejn, Australija, 2005).

²³ Pogledajte: UNODC, „Istraživanje o zatvorima: pilot studija uzroka recidivizma u Albaniji, Češkoj i na Tajlandu“ (Beč, 2022).

4.1.3 INFORMISANJE I PODIZANJE NIVOA SVESTI

Uvođenje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u informisanje i podizanje nivoa svesti

U prevenciji organizovanog kriminala, znatno su manje delotvorne one kampanje za širenje informisanosti i podizanje nivoa svesti koje nisu rodno osetljive i zasnovane na ljudskim pravima. Ako određena poruka nije tačna ili prilagođena ciljnoj publici, dolazi do gubitka poverenja u izvor poruke, a poruka ne dopire do onih kojima je namenjena. Ponavljanje stereotipa vodi ka štetnim posledicama po ljudska prava i rodnu ravnopravnost. Na primer, prikazivanje mladića određenog etničkog porekla u kampanji o kriminalu može da nehotice stvori ili ojača stereotipe o tome da su muškarci iz određenih grupa skloni nasilju, pa samim tim može da dovede i do sekundarne diskriminacije. Osim što štete prikazanoj grupi, ovakvi stereotipi ne samo da ne doprinose prevenciji organizovanog kriminala, nego čak koriste kriminalcima, jer organi reda često neće obraćati pažnju na one koji se ne uklapaju u stereotipe. Tabela 9 pruža pregled delotvornih taktika za informisanje i podizanje nivoa svesti.

Tabela 9. Uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava u informisanost i podizanje nivoa svesti

	ŠTA PORUKE NE TREBA DA RADE	Neželjene posledice	ŠTA PORUKE TREBA DA RADE
Kako su poruke osmišljene:	Poruke ne treba da prikupljaju, koriste ili šire podatke na osnovu kojih je moguće izvršiti identifikaciju određenog lica, uključujući slike i video ili audio zapise, bez informisanog pristanka tog lica.	Narušavanje privatnosti; uznemiravanje ili izopštenje iz porodice ili zajednice; identifikacija od strane pripadnika organizovanih kriminalnih grupa; gubitak poverenja u izvor poruke.	Poruke treba da budu u skladu sa zakonima o zaštiti privatnosti i podataka o ličnosti, odnosno zasnovane na dokazima i konsultacijama sa predstavnicima ciljne publike koji su učestvovali u osmišljavanju i razvoju poruke.
Šta poruke govore:	Svojim prikazom ljudi određene etničke pripadnosti, rodnog identiteta, seksualne orijentacije ili drugih osobina, poruke ne treba da stigmatizuju ili vrše diskriminaciju nad grupama ili pojedincima.	Jačanje štetnih stereotipa; potvrda pretpostavki i predrasuda; podsticanje proganjanja; netačne poruke nedelotvorne u borbi protiv organizovanog kriminala; gubitak poverenja u izvor poruke.	Poruke treba da preispituju narative i stereotipe koji generalizuju ko su žrtve a ko počinioci organizovanog kriminala, i osnaže ciljnu grupu da preduzme korake u skladu sa porukom.
Kako su poruke prenete:	Poruke ne treba da se prenose na način koji ih čini nepristupačnim ciljnoj grupi, bilo zbog godina starosti, obrazovanja, roda, invaliditeta, jezika ili drugih faktora. Takođe, poruke ne treba da isključuju organizacije civilnog društva i nezavisne medije iz javnog diskursa.	Ciljna grupa neće razumeti poruku. Ako je kampanja zasnovana na prenošenju poruka putem društvenih mreža u kontekstu gde žene i devojčice nemaju ravnopravan pristup tehnologiji, poruke neće dosegnuti žene i devojčice. Organizacije civilnog društva i mediji ne podržavaju poruku i/li šire protivrečne poruke. Gubitak poverenja u izvor poruke.	Poruke treba da budu pristupačne i prilagođene ciljnoj publici: starijima i deci, odnosno ljudima različitih rodničkih identiteta, maternjeg jezika, nivoa obrazovanja i geografske lokacije. Poruke treba da budu razumno prilagođene osobama sa invaliditetom. Potrebna je saradnja sa civilnim društvom i medijima u cilju širenja sadržaja.

Studija slučaja 11: Vizualni prikaz maskuliniteta

Međunarodna liga žena za mir i slobodu organizovala je takmičenje u fotografiji na temu militarizovanog maskuliniteta i njegove alternative, u cilju preispitivanja rodnih uloga—a posebno rigidnih ideja o muškosti—i promovisanja rodne ravnopravnosti i odsustva nasilja. Pobjedu je odnela Karolina Navas Gutierrez, fotografkinja iz Kolumbije, čiji je niz portreta mladih muškaraca iz regiona Tumako

na zapadnoj obali Kolumbije, jedne od najnasilnijih oblasti zemlje, dočarao ranjivost ovih mladića. Njeni portreti prikazuju kako kolumbijski mladići afričkog porekla koriste ples i muziku kao bekstvo od nasilja, beznađa, nedostatka mogućnosti, osećaja napuštenosti i siromaštva vezanog za trgovinu drogom.^a

^a Međunarodna liga žena za mir i slobodu, „Uključivanje muškaraca u akciju za feministički mir“ (2022).

Promovisanje diverziteta i pluralizma u informisanju i podizanju nivoa svesti

Država ima ključnu ulogu u osnaživanju različitih glasova u borbi protiv organizovanog kriminala. Kada država učutkuje i progoni nezavisne medije i društvene mreže, rastu rizici od širenja neadekvatnih i netačnih informacija. Prema međunarodnom pravu, obaveza države je da se ne meša u slobodu izražavanja tako što će previše regulisati ovu oblast, kao i da štiti slobodu izražavanja i pravo na primanje informacija.²⁴

Studija slučaja 12: Uloga medija u borbi protiv organizovanog kriminala i podržavanju prava žrtava

Mediji i istražno novinarstvo su ključni u prevenciji organizovanog kriminala. Moćne transnacionalne organizovane kriminalne grupe zarađuju milijarde dolara u specijalnim ekonomskim zonama Jugoistočne Azije, gde kriminalne delatnosti obuhvataju korupciju, pranje novca, trgovinu narkoticima, krivična dela nad divljim životinjama i šuma-

ma, krivična dela na internetu, i transnacionalnu trgovinu ljudima u cilju ropskih odnosa. Industrijske razmere ovog organizovanog kriminala, ozbiljno kršenje ljudskih prava i saučesništvo korumpiranih državnih aktera rasvetljeni su pre svega zahvaljujući radu medija.^a

^a Pogledajte, Međunarodna liga žena za mir i slobodu, „Uključivanje muškaraca u akciju za feministički mir“ (2022).

Neke države su uspostavile mehanizme za zaštitu novinara i branitelja ljudskih prava. U drugim državama, posebno tamo gde aktivne oružane grupe i organizovani kriminal imaju moć da korumpiraju organe vlasti, branitelji ljudskih prava su posebno izloženi napadima. Branitelji ljudskih prava, novinari i njihovi izvori, i aktivisti iz civilnog društva često plaćaju životom svoj rad na podizanju nivoa svesti i širenju informacija o organizovanom kriminalu, a hrabri pojedinci i organizacije nastavljaju njihovim stopama.²⁵

²⁴ Na primer, pogledajte rezolucije o bezbednosti novinara koje je usvojio Savet za ljudska prava: www.ohchr.org/en/safety-of-journalists/resolutions.

²⁵ Pogledajte odeljak 4.3.1. Takođe, pogledajte napore Globalne inicijative za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala da se dokumentuju ubistva naručena od organizovanih kriminalnih grupa: <https://assassination.globalinitiative.net/about/>.

Grafikon 8. Sastavni elementi zakona i javnih politika zasnovanih na rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima čiji je cilj zaštita novinara, aktivista, branitelja ljudskih prava i drugih koji podižu nivo svesti o organizovanom kriminalu

Izmenite postojeće zakone i javne politike ili usvojite nove za zaštitu, poštovanje i ispunjavanje ljudskih prava novinara, aktivista, branitelja ljudskih prava i drugih koji podižu nivo svesti o organizovanom kriminalu

Uvedite ili ojačajte mere koje će štititi one koji govore protiv organizovanog kriminala od tužbi za klevetu i povredu ugleda i zakona vezanih za širenje dezinformacija

Uvedite ili ojačajte mere koje će štititi izvore poverljivih ili neobjavljenih informacija, odnosno novinare i druge koji su te informacije preneli od pritisaka da otkriju izvor

Uklonite nepotrebna ograničenja za pristup informacijama i cenzuru

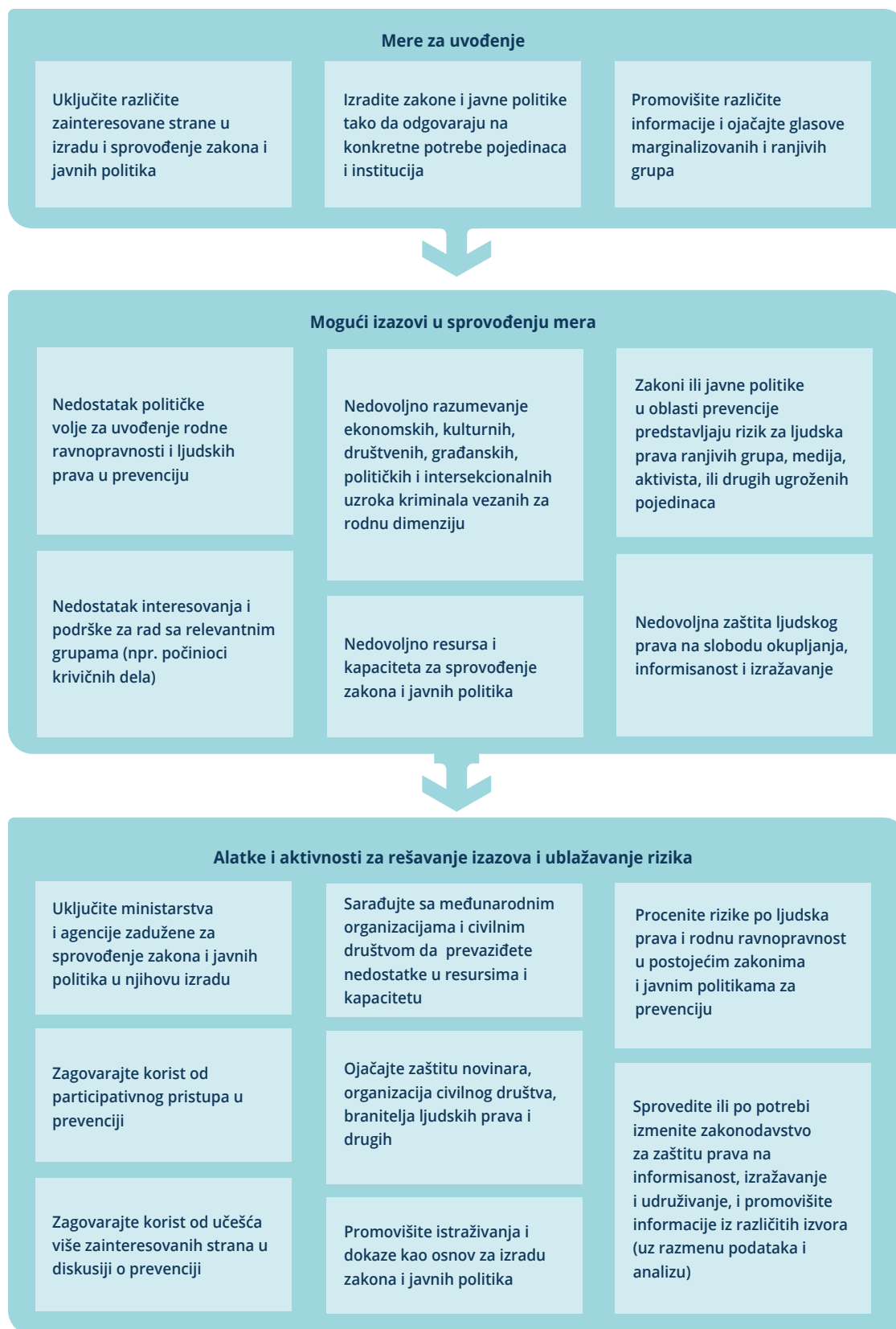
Uklonite nepotrebna ograničenja za slobodu kretanja ili akreditaciju za novinare i organizacije civilnog društva

Ojačajte zaštitu za novinare, organizacije civilnog društva, branitelje ljudskih prava i druge izložene riziku od organizovanog kriminala

Autori zakona i javnih politika treba da uzmu u obzir i zagovaranje predstavljeno u Aneksu I

Grafikon 9. Uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava u prevenciju

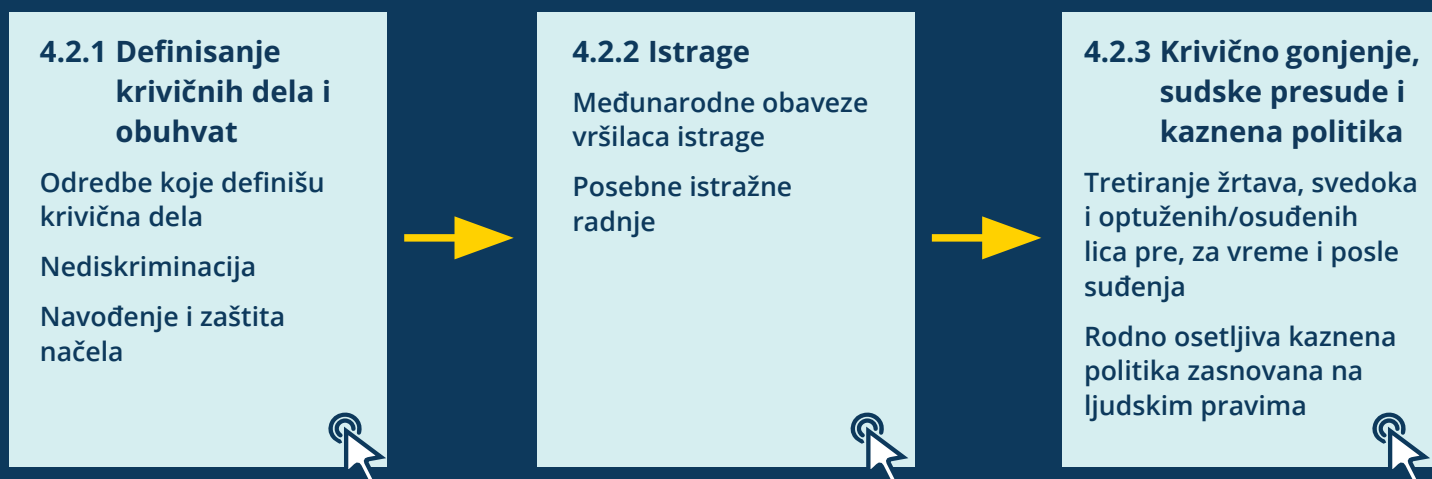
4.2

CILJEVI GONJENJA

GLAVNE PORUKE:

- ▶ Rodno osetljivo, na ljudskim pravima zasnovano gonjenje organizovanog kriminala takođe pomaže u ciljevima prevencije i zaštite.
- ▶ Odredbe koje definišu krivična dela ne smeju biti diskriminatorne ni na jednom osnovu, i moraju ublažiti rizik od kršenja ljudskih prava usled njihovog tumačenja ili primene.
- ▶ Ako istražitelji raspolažu rodno osetljivim zakonima i javnim politikama zasnovanim na ljudskim pravima, to umanjuje rizik da će prekršiti ma kakve obaveze iz međunarodnog i domaćeg prava, a jača njihovu mogućnost vršenja delotvornih istraga i sprečavanja organizovanog kriminala.
- ▶ U borbi protiv organizovanog kriminala, gonjenje, sudsko procesuiranje i kažnjavanje koji su rodno osetljivi i zasnovani na ljudskim pravima efikasniji su od onih koji to nisu.

Ilustracija 4.2: Gde se sve autorima zakona i javnih politika pružaju mogućnosti za uvođenje rodno osetljivog, na ljudskim pravima zasnovanog gonjenja organizovanog kriminala

Koraci za uvođenje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u gonjenje organizovanog kriminala

Korak 1

Popišite postojeće zakone i javne politike relevantne za gonjenje organizovanog kriminala, uključujući domaće zakonodavstvo o organizovanom kriminalu, krivičnom postupku, i ovlašćenjima organa reda.

Korak 2

Analizirajte do koje mere postojeći instrumenti uzimaju u obzir rodnu ravnopravnost i ljudska prava.

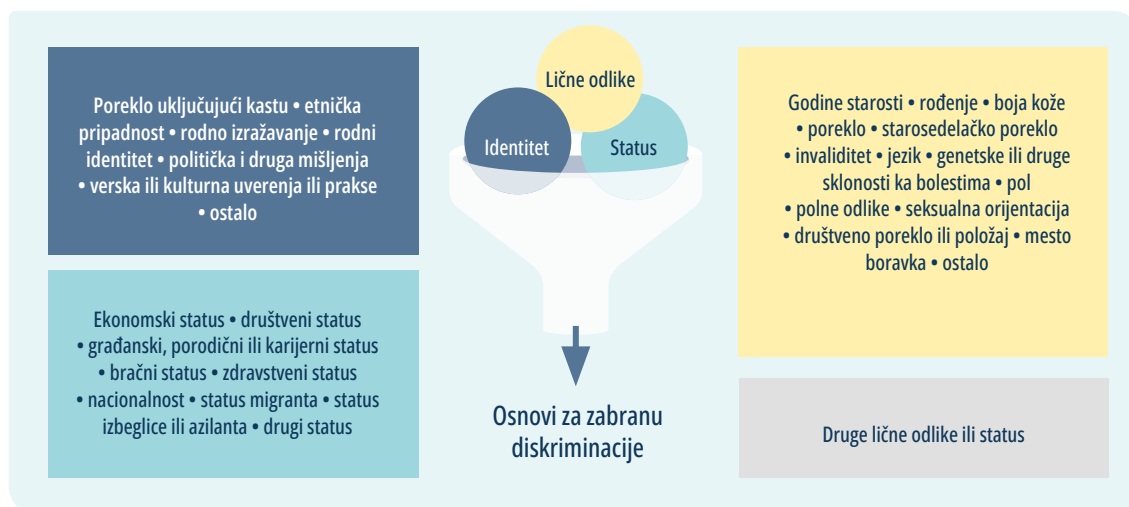
Odredite rizike vezane za rodnu ravnopravnost i ljudska prava koji proističu iz sprovođenja postojećeg zakonodavnog okvira.

Prepoznajte mehanizme za pozivanje na odgovornost odgovornih lica u krivičnom pravnom sistemu ako ne ispunjavaju obaveze vezane za ljudska prava i rodnu ravnopravnost.

Korak 3

Utvrđite kako prevazići prepoznate propuste i ublažiti rizike putem usvajanja novih ili izmena i dopuna postojećih zakona, javnih politika i strategija.

Grafikon 10. Neki od osnova za zabranu diskriminacije

Za više informacija, pogledajte „Zaštita manjinskih prava: Praktičan vodič za izradu sveobuhvatnog zakonskog okvira za zabranu diskriminacije“ (Ujedinjene nacije 2023) i „Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala“, drugo izdanje (Beč 2021), str. 9 i 10.

4.2.1 DEFINISANJE KRIVIČNIH DELA I OBUHVAT

Sprovođenje odredbi Konvencije koje definišu krivična dela bez odgovarajućeg osvrta na ljudska prava može da dovede do diskriminacije, kršenja ljudskih prava i kriminalizacije žrtava.²⁶ Na primer:

Tabela 10. Primeri diskriminatornih zakona i javnih politika

UZROK (zakoni i javne politike)	POSLEDICE (u sprovođenju)
Nuđenje i primanje mita je definisano kao krivično delo, ali traženje seksualnih usluga u zamenu za povlašćen tretman ili druge privilegije nije.	Žrtve seksualnog zlostavljanja (najčešće žene i devojčice) se krivično gone za dela u oblasti korupcije. ^a
Sva krivična dela nad divljim životinjama se krivično gone, a zakon ne predviđa izuzetke zasnovane na ljudskim pravima.	Marginalizovane grupe i osobe u ranjivom položaju, čija ishrana i učešće u kulturnom životu zavise od upotrebe zaštićenih vrsta, krivično se gone kao pripadnici organizovanih kriminalnih grupa. ^b
Krivično se gone sva lica koja učestvuju u prostituciji ili seksualnom radu.	Žrtve seksualne eksploatacije (najčešće žene i devojčice) se lišavaju slobode i krivično gone kao kriminalci. ^c

^a UNODC, *Kucnuo je čas: Odgovor na rodne dimenzije korupcije* (Beč, 2020), str. 45 i 46.

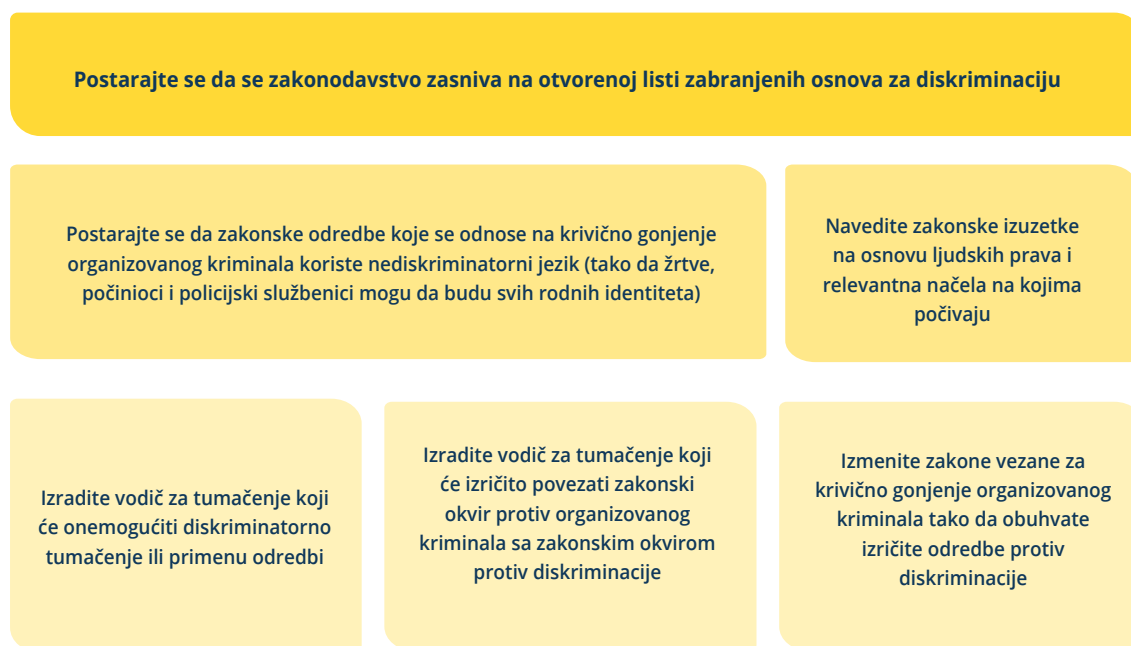
^b UNODC, *Vodič za izradu zakonodavstva za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama* (Beč, 2018), str. 26.

^c UNODC, *Priručnik za uvođenje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u krivičnopravne intervencije protiv trgovine ljudima i krijumčarenja migranata* (Beč, 2021).

²⁶ Učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi (član 5), pranje novca (član 6), korupcija (član 8) i ometanje pravde (član 23).

Ovi rizici se mogu ublažiti uvođenjem pristupa zasnovanog na rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima. Da ovo postignu, autori zakona i javnih politika treba da obave interseksionalnu rodnu analizu toga kako ljudi doživljavaju kriminal i učestvuju u njemu. Takva analiza mora da bude zasnovana na dokazima i konsultacijama, uključujući grupe koje su najviše pogođene kriminalom (pogledajte Poglavlje 3).

Grafikon 11. Sastavni elementi neophodni da odredbe koje definišu krivična dela ne budu diskriminatorne

Navođenje načela

Navođenje načela vezanih za ljudska prava i prilagođenih konkretnim vrstama krivičnih dela i kulturnim i društvenim kontekstima može da pomogne u rodno osetljivom, na ljudskim pravima zasnovanom tumačenju i sprovođenju zakonodavstva. Na primer, navođenje načela nekažnjivosti u domaćem zakonodavstvu dopušta pripadnicima krivičnog sistema da ne uhapsu, ne privedu, ne zatvore, ne gone i ne osude lice koje nije krivično odgovorno za nezakonite aktivnosti u koje je uključeno.

Studija slučaja 13: Navođenje načela u zakonima za zaštitu životne sredine

U Lesotu i Zambiji, zakoni u oblasti zaštitne životne sredine navode načela za tumačenje i sprovođenje, uključujući načelo da zagađivač snosi novčane troškove, načelo obazrivosti, načelo

integriteta ekosistema, načelo javnog učešća u izradi javnih politika i planova u oblasti životne sredine, i načelo unutargeneracijske i međugeneracijske ravnopravnosti.^a

^a Pogledajte UNODC, *Borba protiv nedozvoljenog prometa otpada: Vodič za dobre zakonodavne prakse* (Beč, 2022), str. 27 i 28.

Autori nacrtu zakona koji pregledaju ili pišu odredbe koje definišu krivična dela treba da se pozovu na kontrolnu listu 6.2.2

Za modele odredbi koje definišu krivična dela, pogledajte *Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala, drugo izdanje*, (Beč, 2021), Poglavlje II, str. 29–46

Za više o uvođenju ljudskih prava u odredbe koje definišu krivična dela, pogledajte UNODC, Izveštaj: *Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava*

Za rodne dimenzije odredbi koje definišu krivična dela, pogledajte UNODC, Izveštaj: *Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022), str. 17–22

4.2.2 ISTRAGE

Zakoni i javne politike moraju da štite od predrasuda i diskriminacija koje krše ljudska prava i ometaju gojenje organizovanog kriminala.²⁷ Na primer:

Tabela 11. Primeri diskriminatornih zakona i javnih politika

UZROK (zakoni i javne politike)	POSLEDICE (u istražnoj praksi)
Zakon definiše krivično delo seksualnog nasilja nad ženama, ali ne i nad muškarcima i dečacima.	Istražitelji podrazumevaju da muškarci ne mogu da budu žrtve seksualnog nasilja od strane organizovanog kriminala, i ne poseduju odgovarajuće rodno osetljive veštine za razgovor sa žrtvama radi sticanja informacija. ^a
Zakoni i javne politike ne idu u korak sa dokazima i diverzifikacijom kriminala.	Istražitelji imaju zastarele pretpostavke o rodnom, etničkom ili kulturnom identitetu članova određenih kriminalnih grupa.
Zakoni i javne politike dopuštaju ili ne zabranjuju rasno i etničko profilisanje.	Istražitelji ne vode istrage zasnovane na dokazima i postupaju prema ljudima na diskriminatoran način koji narušava njihova ljudska prava.

^a Pogledajte, Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR), *Integrisanje rodne perspektive u istrage vezane za ljudska prava: smernice i praksa* (Njujork; Ženeva, 2018), str. 33 i 34.

Da izbegnu ove posledice, istražitelji treba da budu upoznati sa rodno osetljivim zakonima i javnim politikama zasnovanim na ljudskim pravima, koji će im pomoći da preispitaju svoje predrasude i pretpostavke i unaprede svoj kapacitet za gojenje organizovanog kriminala.

²⁷ OHCHR, “Minorities in the criminal justice system”, contribution of the United Nations network on racial discrimination and protection of minorities to the eighth session of the Forum on Minority Issues, held in Geneva on 24 and 25 November 2015. [[LINK]]

Studija slučaja 14: Zakonodavstvo protiv rasnog profilisanja

Kalifornijski zakon o profilisanju na osnovu rase i identiteta iz 2015. zabranjuje organima reda profilisanje na osnovu rase i identiteta, i zahteva od njih da sve pritužbe o navodnom profilisanju na osnovu rase i identiteta prijave državnom tužilaštvu.

Ovaj zakon takođe uspostavlja multidisciplinarni savetodavni odbor za profilisanje, i pruža preporuke nizu zainteresovanih strana, uključujući organe reda i autore javnih politika, o tome kako unaprediti ciljeve zakona.^a

^a Sjedinjene Američke Države, Ministarstvo pravde Kalifornije, „Eliminacija profilisanja na osnovu rase i identiteta u sprovođenju zakona zahteva učešće svih!“, Državno tužilaštvo, 2015.

Studija slučaja 15. Profilisanje na osnovu rase i etničke pripadnosti krši ljudska prava

U pojedinim evropskim državama, organi reda nesrazmerno često zaustavljaju i pretresaju osobe migrantskog porekla ili pripadnike romske ili Sinti manjine, ponekad uz preteranu upotrebu si-

le.^a Slično ovome, u Brazilu postoji kultura rasnog profilisanja u pravosudnom sistemu, gde se sila češće primenjuje protiv osoba afričkog porekla nego protiv drugih građana.^b

^a Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava, *Policija, Romi i Sinti: dobra praksa u izgradnji poverenja i razumevanja*, publikacija Jedinice za strateške policijske poslove, tom 9 (Beč 2010) str.33.

^b A/HRC/27/68/Add.1.

Grafikon 12. Sastavni elementi zakona i javnih politika zasnovanih na ljudskim pravima za vršenje istraga vezanih za organizovani kriminal

Zabranite istražiteljima da krše ljudska prava, uključujući upotrebu torture i surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka

Zahtevajte da istraga štiti pravo na odgovarajući krivični postupak, uključujući pretpostavku nevinosti

Usvojite nove ili izmenite postojeće zakone i javne politike radi pozivanja na odgovornost istražitelja koji krše ljudska prava

Pružite jasne i pristupačne smernice kako bi istražitelji razumeli svoju ulogu i odgovornost u vezi sa ljudskim pravima

Pružite jasne i pristupačne smernice kako bi istražitelji razumeli koji postupci ili izostanak postupaka vode ka neispunjavanju obaveza vezanih za ljudska prava

Pružite jasne i pristupačne smernice kako bi istražitelji razumeli pravne, profesionalne i druge posledice kršenja ljudskih prava

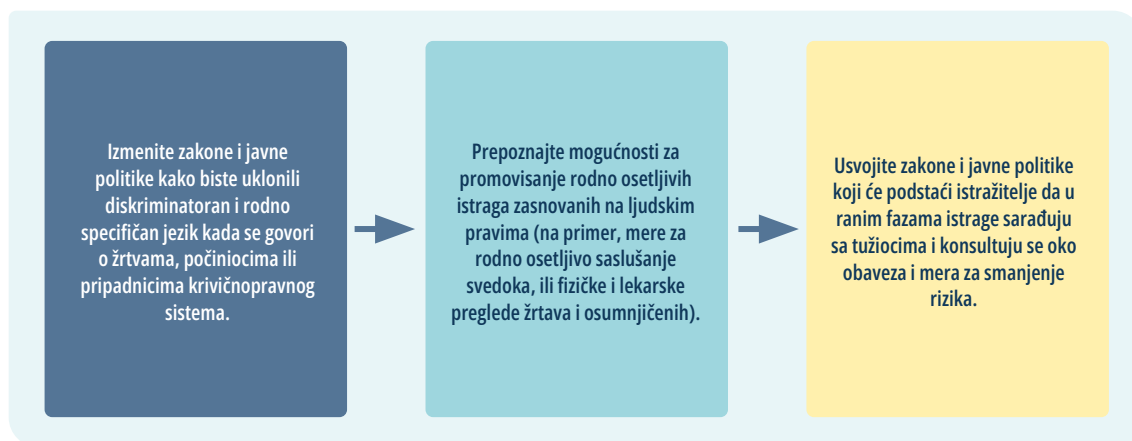
Kako razumeti istragu kao osnov za uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava u zakone i javne politike

- Šta je uloga policije, carine i granične policije u gonjenju organizovanog kriminala? Da li postoji policija u okviru zajednice? Da li policija u okviru zajednice uzima u obzir uzima godine starosti, rod i druge specifične odlike građana sa kojima radi? Da li policija u okviru zajednice razume kulturni kontekst u kome radi?
- Šta su glavni aspekti vezani za rodnu ravnopravnost i ljudska prava u vršenju istraga vezanih za organizovani kriminal?
- Kako zakoni i javne politike uzimaju u obzir uticaj traume i umanjuju rizik od ponovne traumatizacije prilikom vršenja istraga vezanih za organizovani kriminal?
- Koje modele za procenu i ublažavanje rizika od ranjivosti istražitelji koriste, i kako razviti smislene zakone i javne politike koji će podržavati dobru praksu?
- Kako izmeniti zakone i javne politike tako da policija ima podršku u vršenju dužnosti na rodno osetljiv način koji uzima u obzir traume žrtava, uvažava rizike vezane za interseksionalnost, i štiti ljudska prava?
- Da li policija ima dovoljno raznovrsan sastav, u smislu roda i diverziteta? Da li policija ima kapacitet za uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava? Kako zakoni i javne politike mogu da promovišu reprezentativan sastav policije koja ima više sluha za zajednicu u kojoj radi?

Odgovorite na ova pitanja na osnovu dokaza i konsultacija (pogledajte Poglavlje 3).

Grafikon 13. Saveti za uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava u zakone i javne politike o vršenju istraga

Postoji niz resursa za podršku u vršenju rodno osetljivih istraga zasnovanih na ljudskim pravima. Tabela 12 pruža pregled nekih resursa za pristup zasnovan na ljudskim pravima i rodnoj osetljivosti u vršenju saslušanja i prikupljanju informacija.

Tabela 12: Resursi za istražitelje za razvoj rodno osjetljivog pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u saslušanjima i prikupljanju informacija

IZAZOVI VEZANI ZA LJUDSKA PRAVA I RODNU RAVNOPRAVNOST	PREPORUČENI RESURS
Saslušanja žrtava ili osumnjičenih koje su prinudna, krše ljudska prava, i dovode do netačnih informacija.	Mendes načela: Načela za delotvorno vršenje saslušanja u istragama i prikupljanju informacija (OEBS 2021) preporučuju reviziju zakonodavstva i javnih politika koji propisuju vršenje saslušanja kako bi se uskladili sa međunarodnim pravnim obavezama, naročito sa zabranom torture i drugih oblika zlostavljanja.
Žrtve seksualnog nasilja su često saslušane više puta bez potrebe, nisu obavestene o opcijama kojima raspolažu, i nije im dato vremena i prostora da odluče o podnošenju tužbe. Ovako postupanje ne ukazuje prioritet njihovim potrebama, i šteti načelima pravde i odgovornosti.	Murad kodeks: Globalni kodeks ponašanja za prikupljanje i upotrebu informacija o sistematskom seksualnom nasilju i seksualnom nasilju u kontekstu sukoba (poznat kao Murad kodeks, u čast Nadije Murad) podržava prikupljanje informacija od žrtava na način koji poštuje njihova osnovna ljudska prava na dostojanstvo, privatnost, zdravlje, bezbednost, pristup pravdi, istinu i delotvorne pravne lekove.
Istražitelji nisu prošli odgovarajuću obuku ili nemaju resurse za primenu rodno osjetljivog pristupa u svojoj interakciji sa ljudima, uključujući žene i devojčice žrtve nasilja.	Poglavlje 12 Priručnika za rodno osjetljive policijske usluge za žene i devojčice žrtve nasilja nudi uvid u ulogu zakonodavstva. Modul 3 Paketa osnovnih usluga za žene i devojčice i žrtve nasilja nudi uvid u rodno osjetljivo prikupljanje informacija. ^a

^a Za više informacija o tome kako da istražitelji prepoznaju i odgovore na rizike u radu sa ranjivim osobama, pogledajte, između ostalog, resurse [Policijskog koledža Ujedinjenog Kraljevstva](#).

Istrage koje uzimaju u obzir ranjivost i pretrpljenu traumu

U vršenju istraga vezanih za organizovani kriminal, delotvorniji su oni istražitelji koji umeju da prepoznaju i odgovore na štetne posledice organizovanog kriminala po žrtve ili počinioce.²⁸ Pristup istrazi zasnovan na ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti povećava verovatnoću da će prikupljeni dokazi pomoći u krivičnom gonjenju i biti prihvatljivi na sudu. Stoga, istražiteljima moraju biti na raspolaganju zakoni i javne politike koji uzimaju u obzir ranjivost, pretrpljenu traumu i rodne dimenzije.²⁹

Tabela 13. Utvrdite da li zakoni i javne politike koji regulišu vršenje istraga uzimaju u obzir rizike vezane za traumu, ranjivost i rodnu dimenziju

	UZIMANJE U OBZIR PRETRPLJENE TRAUME Da li zakoni i javne politike...	UZIMANJE U OBZIR RANJIVOSTI Da li zakoni i javne politike...
ŠTA TREBA UVIDETI	...pomažu stručnim licima da uvide sveobuhvatni uticaj traume na žrtve, počinioce i druga lica pogođena organizovanim kriminalom, i kako pretrpljena trauma drugačije utiče na žene, muškarce i nebinarne osobe?	...pružaju odgovor na ranjivost i rizike vezane za rod kod žrtava, počinilaca, i drugih lica pogođenih organizovanim kriminalom?
ŠTA TREBA PREPOZNATI	...omogućavaju stručnim licima da prepoznaju znake i simptome traume kod žrtava, počinilaca, članova porodice, zaposlenih i drugih lica uključenih u vršenje istraga vezanih za organizovani kriminal, uzimajući u obzir da znaci i simptomi izgledaju drugačije kod žena, muškaraca i nebinarnih osoba?	...omogućavaju stručnim licima da prepoznaju intersekcionalnost ranjivosti i rizika kod žrtava, počinilaca, članova porodice, zaposlenih i drugih lica uključenih u vršenje istraga vezanih za organizovani kriminal?
KAKO TREBA ODGOVORITI	...omogućavaju stručnim licima da uključe svoje poznavanje traume u vršenje istrage, što podrazumeva i odgovarajuće postupanje prema počiniocima?	...omogućavaju stručnim licima da pruže odgovor na ranjivost tako što će osmisлити i sprovesti rodno osetljive strategije za ublažavanje rizika koje obuhvataju i odgovarajuću raspodelu resursa?
ŠTA TREBA IZBEĆI	...omogućavaju istražiteljima da aktivno izbegnu ponovnu traumatizaciju, zahvaljujući vršenju istraga na rodno osetljiv način zasnovan na ljudskim pravima?	...uče stručna lica da ne stvaraju dodatne rizike i ne produbljuju ranjivost lica sa kojima se susreću tokom vršenja istrage, pomoću odgovarajuće obuke i raspodele resursa?

Inkluzivno zapošljavanje različitih istražitelja

Za postizanje trajne i održive rodne ravnopravnosti, od ključnog značaja su rodno osetljive institucije krivičnog sistema. Autori zakona i javnih politika treba da razmotre promovisanje inkluzivnog zapošljavanja istražitelja organizovanog kriminala, uključujući žene i pripadnike manjina.³⁰ Prisustvo žena u organima reda se dovodi u vezu sa delotvornijim odgovorom na organizovani kriminal, uz fokus na žrtve. Potrebno je hitno izmeniti zakonski okvir koji isključuje žene ili pripadnike manjina iz zapošljavanja u organima reda, ili propisuje diskriminatorne uslove za zapošljavanje koji su u suprotnosti sa pravom na ravnopravnost.³¹

²⁸ Pogledajte, na primer, Ketrin L. Maldonado-Fabela, „U duhu borbe: barometar ljubavi, brige i saosećanja“, *Žurnal za krivično-pravno obrazovanje* (2023).

²⁹ Za više informacija o traumama, pogledajte, između ostalog, materijal Uprave za zloupotrebu supstanci i usluge mentalnog zdravlja (SAMHSA), Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Sjedinjenih Američkih Država, „SAMHSA koncept traume i smernice za pristup“ (2014).

³⁰ UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rod*, str. 30 i 31 (pogledajte fusnotu 1).

³¹ Pogledajte Konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama, čl. 15.

Prilikom pregleda zakonskog okvira u cilju sprečavanja kršenja ljudskih prava tokom istrage, konsultujte Kontrolnu listu 6.2.2

Posebne istražne radnje

Posebne istražne radnje navedene u členu 20 Konvencije utiču na ljudska prava lica koja su pod istragom, žrtava, i istražitelja koji ih primenjuju.³² Zloupotreba posebnih istražnih radnji može da dovede do narušavanja prava na privatnost, prava na pošteno suđenje i prava na život u zajednici. U ekstremnim slučajevima, prikriveni istražitelji mogu da zloupotrebe svoju moć i izvrše fizičko, seksualno, i rodno zasnovano nasilje, dok vlade mogu da zloupotrebe mere tajnog nadzora za progon građana. U ovoj oblasti, neophodne su mere koje će čuvati ljudska prava.³³

Grafikon 14. Sastavni elementi za uspostavljanje ravnoteže između krivičnog gonjenja članova organizovanih kriminalnih grupa i ljudskih prava, uključujući ljudska prava krivično gonjenih lica

Zabranite upotrebu posebnih istražnih radnji, osim ako organ nadležan za izdavanje naloga, na osnovu razumnih dokaza, smatra da priroda i obim krivičnog dela opravdavaju njihovu primenu, a njihova primena je propisana zakonom, služi legitimnom cilju, i neophodna je i srazmerna tom cilju

Uvedite zakonske mere zaštite kao što je obaveza da viši rukovodioci organa reda ili sud odobre posebne istražne radnje, u skladu sa prirodom radnje, uzimajući u obzir uslove vezane za ljudska prava i rodnu dimenziju ovih radnji

Isključite dokaze stečene pomoću radnji koje su prekršile ljudska prava ili bi svojom primenom prekršile ljudska prava

Obezbedite smernice za istražitelje o rodno osetljivoj, na ljudskim pravima zasnovanoj primeni posebnih istražnih radnji

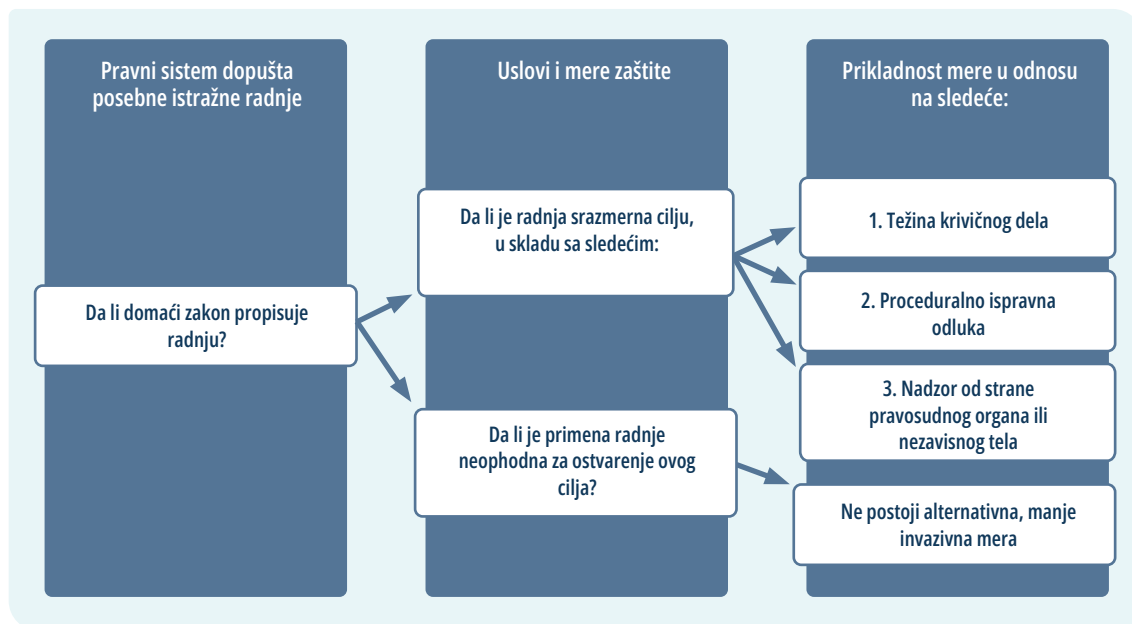
Obezbedite smernice za istražitelje koje pojašnjavaju njihovu krivičnu odgovornost u slučaju kršenja ljudskih prava tokom primene posebnih istražnih radnji

Uvedite dodatne mere zaštite ljudskih prava i strogo kontrolišite upotrebu tehnologije (npr. biometrijski podaci, prikupljanje podataka u finansijskim istragama)

³² Spisak dat u členu 20 nije konačan, a obuhvata kontrolisane isporuke, elektronski nadzor ili druge oblike tajnog nadzora, prikrivene operacije i upotrebu doušnika.

³³ Pogledajte [CTOC/COP/2022/9](#), rezolucija 11/1, Aneks I, Konferencije potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i [CTOP/COP/WG.3/2020/3](#), stavovi 62–65.

Grafikon 15. Kako utvrditi da li je moguća primena posebnih istražnih radnji

Studija slučaja 16: Evropski standardi za upotrebu tajnog nadzora

Evropska komisija za ljudska prava je razvila minimum neophodnih mera koje treba uvesti u zakon kako bi se izbegla zloupotreba primene radnje tajnog nadzora. Ove mere uzimaju u obzir sledeće:

- Prirodu krivičnog dela za koje je moguće izdati nalog za primenu tajnog nadzora
- Kategorije lica koja mogu biti predmet ovakve radnje
- Ograničeno trajanje radnje tajnog nadzora
- Postupke za pregled, upotrebu i skladištenje podataka prikupljenih primenom radnje tajnog nadzora
- Mere predostrožnosti neophodne prilikom prenošenja podataka trećim licima
- Okolnosti pod kojima je moguće ili obavezno obrisati ili uništiti video i audio zapise

Evropska komisija za ljudska prava takođe zahteva da telo koje izdaje nalog za primenu tajnog nadzora bude nezavisno, kao i da postoji sudska kontrola ili kontrola od strane drugog nezavisnog tela. Samim tim, javni tužilac ne može da izda nalog za primenu tajnog nadzora bez prethodnog odobrenja sudije.^a U zemljama van Evropske unije, ovaj postupak ne mora da obuhvata sudiju.

^a CTOP/COP/WG.3/2020/3, stav 27, Evropska komisija za ljudska prava, *Maloun protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, Prijava br. 8691/79, presuda od 2. avgusta 1984, stav 67; *Huvig protiv Francuske*, Prijava br. 11105/84, presuda od 24. aprila 1990, stav 33; *Aman protiv Švajcarske*, Prijava br. 27798/95, presuda od 16. februara 2000, stav 60; i *Jordacki i drugi protiv Moldavije*, Prijava br. 25198/02, presuda od 10. februara 2009, stav 40.

Za više o uvođenju ljudskih prava u primenu posebnih istražnih radnji, pogledajte UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 35–38

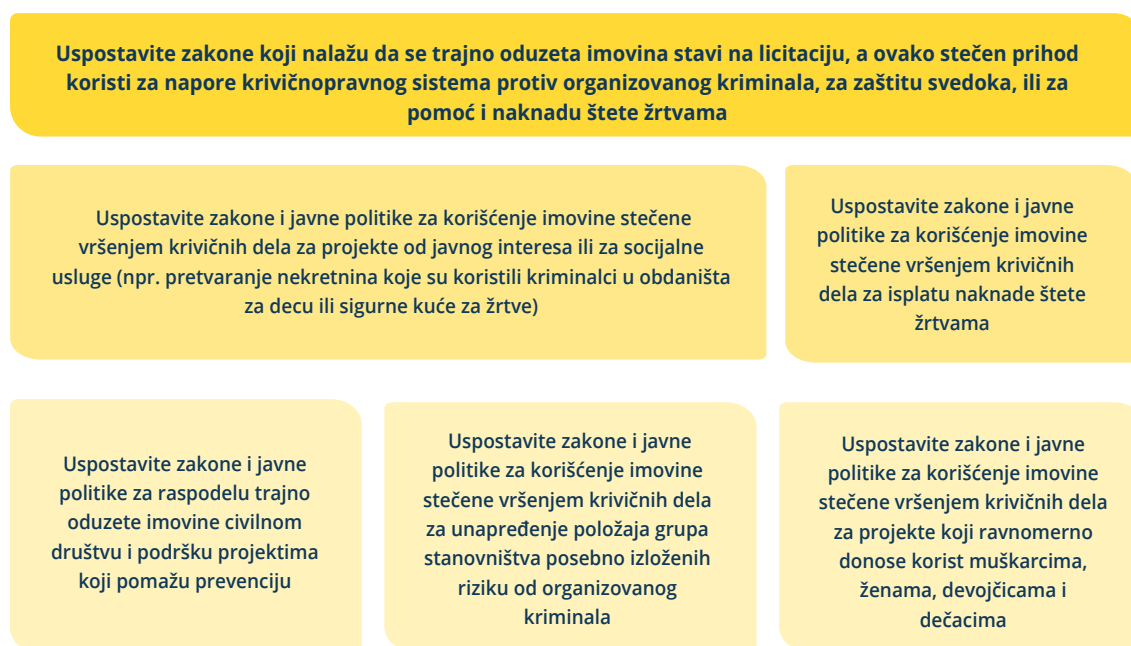

Za modele zakonskih odredbi za primenu posebnih istražnih radnji, pogledajte *Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala*, 2. izdanje, (Beč, 2021), poglavlje III

Raspologanje trajno oduzetom imovinom

Odredbe Konvencije koje se odnose na privremeno i trajno oduzimanje materijalne koristi i imovine stečene vršenjem krivičnih dela, kao i na raspologanje oduzetom imovinom (članovi 12,13 i 14), mogu dovesti do kršenja ljudskih prava. U nekim slučajevima, opstanak porodice počinioca zavisi od ove imovine.³⁴ Takođe, trajno oduzimanje imovine nesrazmerno utiče na žene, jer članovi organizovanih kriminalnih grupa često koriste žene da prikriju stvarnog vlasnika imovine.³⁵ Idealno bi bilo kada bi države koristile trajno oduzetu imovinu za unapređivanje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, tako što bi jačale gonjenje organizovanog kriminala, obezbedile sredstva za isplatu finansijskih naknada žrtvama, i osnaživale ljude i zajednice za prevenciju organizovanog kriminala.³⁶

Grafikon 16. Sastavni elementi rodno osetljivog, na ljudskim pravima zasnovanog raspologanja trajno oduzetom imovinom

³⁴ U tom smislu članovi 12 (8) i 13 (8) garantuju da se konfiskacija ne sme tumačiti na način da narušava prava *bona fide* trećeg lica.

³⁵ UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja*, str. 35 (pogledajte fusnotu 1).

³⁶ Pogledajte 4.1 o prevenciji. Organizacije civilnog društva mogu da pogledaju „Praktičan vodič za NVO: pružanje socijalnih usluga pomoću trajno oduzete imovine stečene vršenjem krivičnih dela“, Partneri za promenu i razvoj Albanije (Tirana, 2020). [[LINK]]

Studija slučaja 17: Upotreba trajno oduzete imovine za socijalnu zaštitu na Zapadnom Balkanu

Većina zemalja Zapadnog Balkana je uspostavila mehanizme koji omogućavaju upotrebu trajno oduzete imovine za usluge socijalne zaštite. U Albaniji, zakon predviđa državni fond koji koristi trajno oduzetu imovinu za prevenciju kriminala u društvenim zajednicama, pravno obrazovanje i pružanje socijalnih usluga.^a Primer ovakve usluge je projekat zajednički sproveden sa Globalnim partnerstvom za razvoj i javne politike protiv narkotika, kada su trajno oduzeti automobili koji su pripadali kriminalcima pretvoreni u pokretne biblioteke koje obila-

ze zabačene delove zemlje, omogućujući deci da pozajme knjige.^b U Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji, imovina koja nije prodana može da se donira za humanitarne svrhe ili prepusti organima vlasti koji će je koristiti. U Severnoj Makedoniji, oduzeta hrana, odeća i piće mogu biti poklonjeni civilnom društvu. U Srbiji, neke nekretnine koje su trajno oduzete kriminalcima su pretvorene u sigurnu kuću za bivše maloletne prestupnike, dom za osobe sa autizmom, i centar za lečenje dece obolele od karcinoma.^c

^a Saša Đorđević, „Otporni Balkan: upotreba trajno oduzete imovine u socijalne svrhe“ (Ženeva, Globalna inicijativa protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2022), str. 10–12.

^b Globalno partnerstvo za razvoj i javne politike protiv narkotika, „Albanija: zaraditi za život – transformacija od nezakonitih do zakonitih izvora prihoda“, 2023.

^c Đorđević, „Otporni Balkan“, str. 10–12.

Studija slučaja 18: Upotreba povraćene imovine za podršku ranjivim zajednicama

Istraga sprovedena u junu 1998. nakon smrti generala Sanija Abače, predsednika Nigerije od 1993. do 1998, utvrdila je da je general ukrao milijarde dolara od naroda Nigerije, i opraio ih putem

nekoliko zemalja. Povraćeno je oko 800 miliona američkih dolara u gotovom novcu i imovini. Vlada je ovaj novac iskoristila za projekte stanovanja i obrazovanja u 36 država Nigerije.^a

^a Ignjasio Džimu, *Upravljanje povraćenom imovinom: Slučajevi iz Nigerije, Perua, Filipina i Kazahstana, Radni dokument br. 06* (Bazel, Švajcarska, Bazelski institut za upravljanje i Međunarodni centar za povraćaj imovine, 2009) str. 7.

4.2.3 KRIVIČNO GONJENJE, SUDSKE PRESUDE I KAZNENA POLITIKA

Krivično gonjenje, sudske presude i kaznena politika u okviru krivičnog pravnog sistema moraju da budu rodno osetljivi i zasnovani na ljudskim pravima, kao i da štite žrtve, počiniocima i sve druge koji dođu u dodir sa sistemom. Član 11 Konvencije treba da se sprovodi u skladu sa pravom na odgovarajući postupak. Ukoliko je počinilac zadržan u pritvoru pre suđenja bez odgovarajućeg postupka, boravak u pritvoru može biti proizvoljan i kršiti načelo pretpostavke nevinosti, što povećava rizik od poništenja osuđujuće presude i samim tim utiče na prava žrtava. Pritvor pre suđenja takođe može da utiče na sposobnost optuženog da se pripremi za suđenje, što je u suprotnosti sa pravom na pošteno suđenje i nije u interesu pravde. Javne politike koje dopuštaju vansudske radnje u borbi protiv krivičnih dela su u suprotnosti sa obavezama država prema međunarodnom pravu.³⁷

Za više o uvođenju ljudskih prava u meru pritvora pre suđenja, pogledajte UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 38–40

³⁷ Na primer, navodne vansudske radnje primenjene u „ratu protiv droge“ izazivaju zabrinutost zbog mogućih kršenja ljudskih prava. Pogledajte Međunarodni krivični sud, „ICC Tužiocu odobreno da nastavi sa istragom na Filipinima“, 26. januar 2023.

Rodno osetljiva kaznena politika zasnovana na ljudskim pravima

Izrečena kazna mora da uzme u obzir težinu krivičnog dela, u skladu sa članom 11(1) Konvencije, na način koji poštuje obaveze države u oblasti ljudskih prava. Takođe, izrečena kazna treba da donese pravdu žrtvama a da ne naruši ljudska prava počinioaca, te je stoga važno izbegavati proizvoljno lišavanje slobode ili surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne, uključujući i izricanje smrtne kazne.³⁸ Izrečena kazna takođe mora da uzme u obzir rodnu dimenziju kažnjavanja. U ovom kontekstu je važno da li žena počinilac ima istorijat žrtve, odnosno da li se stara o licima koja zavise od nje.

UTICAJ NA POJEDINCA	DRUŠTVENI UTICAJ	UTICAJ NA ODGOVOR
 <ul style="list-style-type: none"> • Koji je uticaj izrečene kazne na pojedince, imajući u vidu intersekcionalnost? • Kako trauma i ranjivost utiču na to kako pojedinac doživljava zatvorsku kaznu, kao i na njegove šanse za rehabilitaciju? 	 <ul style="list-style-type: none"> • Ako je u zatvoru jedini hranitelj porodice, primarni staratelj ili roditelj koji doji, kako to utiče na druge članove porodice (kao što su stariji roditelji ili deca)? • Kako zatvorska kazna ekonomski i društveno utiče na zajednicu? 	 <ul style="list-style-type: none"> • Kako kaznena politika utiče na gonjenje organizovanog kriminala? • Kako kaznena politika utiče na recidivizam, odnosno vraćanje kriminalu? • Kako kaznena politika utiče na društvenu marginalizaciju i neravnopravnost koji pogoduju organizovanom kriminalu?

Studija slučaja 19: Porast izricanja zatvorske kazne, posebno prema ženama

Istraživanje UNODC je pokazalo da su zatvori puni preko svojih kapaciteta u polovini svih zemalja, dok u svetu raste broj lica lišenih slobode (11,7 miliona ljudi u zatvoru do kraja 2019). Iako muškarci čine većinu zatvorenika (93%), relativni broj žena raste bržim tempom.^a U nekim zemljama, stopa žena osuđenih na zatvorsku kaznu naročito raste u vezi sa krivičnim delima koja uključuju narkotike. Na Tajlandu, 84% žena u zatvoru služi kaznu zbog krivičnih dela koja uključuju narkotike.^b Boravak žena u zatvoru, posebno kada su one obrazovno i ekonom-

ski u nepovoljnom položaju, i kada su primarni staratelji dece i starih roditelja, utiče na ljudska prava njihovih porodica. Kada su žene počinioци na niskom položaju u organizovanim kriminalnim grupama, njihov boravak u zatvoru slabo utiče na borbu protiv trgovine narkoticima—umesto toga, samo pogoršava ciklus ranjivosti koji pogoduje organizovanom kriminalu.^c Ove činjenice treba da podstaknu autore zakona i javnih politika da uzmu u obzir ljudska prava i rodnu dimenziju zatvorskih kazni.

^a UNODC, „U svetu se u zatvoru nalazi skoro 12 miliona ljudi, od kojih skoro jedna trećina bez pravosnažne presude, dok su zatvori puni preko kapaciteta u polovini svih zemalja”, Podaci su važni br.1 (Beč, 2021) str. 3 i 4.

^b Tajlandski institut za pravdu i Grifit univerzitet, *Put žena u zatvor, kroz zatvor, i iz zatvora: razumeti potrebe, izazove i uspehe žena osuđenih na zatvorsku kaznu zbog narkotika kada se vrate u svoje zajednice na Tajlandu* (Bangkok, 2021), str. 8.

^c UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja*, str. 37.

Izuzetno je važno uzeti u obzir ova pitanja ako želimo da zakoni i javne politike omoguće pripadnicima krivičnog sistema da imaju rodno osetljiv pristup zasnovan na ljudskim pravima čiji je cilj da eliminiše faktore koji podstiču orgaizovani kriminal, a ne da ih pogorša.³⁹

³⁸ UNODC, Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava, str. 40–44 (pogledajte fusnotu 6); i OHCHR, „Smrtna kazna: međunarodni okvir” www.ohchr.org/en/topic/death-penalty/international-framework.

³⁹ Pogledajte, na primer, Maldonado-Fabela, „U duhu borbe” (fusnota 30).

Nezatvorske mere i restorativna pravda

Autori zakona i javnih politika treba da pripadnicima krivičnog sistema pruže mogućnost izricanja nezatvorskih mera. U ovom pogledu su korisne rodno specifične alternative kao što su, na primer, novčane kazne, kućni pritvor, društveno koristan rad i obavezna terapija van institucija. Tabela 14 nudi pregled nekih od mogućih mera.⁴⁰ Nezatvorske kaznene mere predviđene zakonom i javnim politikama moraju imati kazneni element koji odgovara težini organizovanog kriminala i poštovati standarde ljudskih prava.⁴¹ Takođe, treba razmotriti pristup restorativne pravde za žrtve, počinioce i zajednicu.⁴²

Tabela 14: Dimenzije roda i ljudskih prava za izradu zakona i javnih politika o kaznenim merama

ZAKONI I JAVNE POLITIKE NE TREBA	ZAKONI I JAVNE POLITIKE TREBA
Da navode obavezne minimalne kazne koje krše ljudska prava.	Da uvedu kaznenu politiku koja će uzeti u obzir težinu krivičnog dela u skladu sa članom 11(1) Konvencije.
Da izriču kaznene mere čiji je jedini cilj kažnjavanje i koje ne služe javnom interesu jer nemaju rehabilitacionu ulogu i ne umanjuju recidivizam.	Da uvedu kaznene mere koje jednako služe prevenciji kao i kažnjavanju, i da dopuste sudiji koji izriče presudu da u obzir uzme otežavajuće i olakšavajuće okolnosti u skladu sa Pravilima Ujedinjenih nacija za postupanje prema ženama u zatvoru i nezatvorske kazne za žene počinioce krivičnih dela (tzv. Bangkok pravila) i Konvencijom o pravima deteta za decu počinioce.
Da vrše diskriminaciju nad počiniocima kao muškarcima, ženama ili nebinarnim osobama.	Da uzmu u obzir godine starosti, invaliditet, rod i druge interseksionalne dimenzije boravka u zatvoru i otvaranja krivičnog dosijea, tako da sudija može da donese odluku u skladu sa okolnostima svakog pojedinca (umesto, na primer, da zakoni i javne politike dopuštaju nezatvorske mere samo za žene).
Da izriču mere telesnog kažnjavanja ili smrtne kazne koje su u suprotnosti sa međunarodnim pravom. ^a	Smrtna kazna predstavlja barijeru za napredak ljudskih prava. U malobrojnim državama u kojima nije ukinuta, međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava zahteva da se u potpunosti poštuju jasna ograničenja predviđena Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i Konvencijom o pravima deteta.

^a UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (2022), str. 40–44; i UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja*, str. 37 i 38.

⁴⁰ Pogledajte Pravila Ujedinjenih nacija za postupanje prema ženama u zatvoru i nezatvorske kazne za žene počinioce krivičnih dela (tzv. Bangkok pravila) (Rezolucija Generalne skupštine 65/229, aneks), pravilo 57. Takođe pogledajte pravilo 8.2 Standardnih minimalnih pravila Ujedinjenih nacija za nezatvorske kazne (tzv. Tokio pravila), (Rezolucija Generalne skupštine 45/110, aneks), za sveobuhvatnu listu alternativa zatvorskoj kazni; i UNODC, *Priručnik o osnovnim načelima i obećavajućim praksama za alternativne zatvorske kazni, Serijal krivičnopranih priručnika* (Beč, 2007).

⁴¹ Pogledajte UNODC, *Priručnik o osnovnim načelima i obećavajućim praksama*. Zakoni i javne politike takođe treba da obezbede blagovremen i efikasan pristup pravdi, i umanje kažnjavanja u krivičnom pravnom sistemu, posebno za one koji su u pritvoru pre suđenja. Ovo obuhvata i pristup optuženih pravnoj pomoći u skladu sa *Načelima i smernicama Ujedinjenih nacija za pristup pravnoj pomoći u krivičnom pravnom sistemu* (Rezolucija Generalne skupštine 67/187, aneks).

⁴² Pogledajte UNODC, *Priručnik o programima restorativne pravde*, drugo izdanje. (Beč, 2020).

Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti u izricanju kazne

Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti treba da počivaju na analizi funkcionisanja organizovanih kriminalnih grupa, koja će biti rodno osetljiva, intersekcionalna i zasnovana na ljudskim pravima. Otežavajuće okolnosti, na primer, mogu da budu kršenje ljudskih prava i rodno zasnovano nasilje. Olakšavajuće okolnosti mogu da obuhvate situacije kada je počiniac postupao pod prinudom, uz zastrašivanje ili eksploataciju, ili je bio umanjenog mentalnog kapaciteta (na primer, usled invaliditeta). Načelo nekažnjavanja treba da se primenjuje u fazi izricanja kazne kako bi se obezbedilo da lice ne snosi krivičnu odgovornost ukoliko ne poseduje *mens rea* (element zločinačke namere).

Studija slučaja 20: Olakšavajuće okolnosti za krivična dela nad divljim životinjama u Malaviju

Oktobra 2017, Malavi je usvojio Smernice za izricanje kazne za krivična dela nad divljim životinjama za potrebe svojih sudova. Ove smernice se odnose na krivična dela definisana u okviru izmena i dopuna Zakona o nacionalnim parkovima i divljim životinjama (2017). Odeljak 110A ovog Zakona definiše krivična dela protiv ugroženih vrsta koja se kažnjavaju zatvorskom kaznom od 30 godina. Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti pokazuju napore autora zakona da sukobljene interese dovedu u rav-

notežu. Otežavajuće okolnosti obuhvataju kada je krivično delo izvršeno u dosluhu sa drugima, radi novčane dobiti, ako predstavlja rizik po javno zdravlje, ako je optuženi državni službenik, i ako delo utiče na zajednicu. Olakšavajuće okolnosti obuhvataju dokaze da počiniac nije bio nalogodavac, da životinji nije naneta povreda, da je počiniac učestvovao pod prinudom ili zbog zastrašivanja, ili da je delo imalo za cilj da obezbedi hranu počiniocu i njegovoj najbližoj porodici.

Tabela 15. Šta treba uzeti u obzir prilikom primene intersekcionalnog rodno osetljivog pristupa u izradi zakona i javnih politika za sprovođenje člana 11 Konvencije

PRE SUĐENJA	<ul style="list-style-type: none"> • Šta je motivisalo osobu da izvrši krivično delo? • Koji intersekcionalni faktori—kao što su klasna pripadnost, etnička pripadnost, ekonomski status i rod—određuju da li osoba ima pristup resursima za pravnu pomoć, plaćanje kaucije ili sklapanje nagodbe? • Kako će na osobu uticati pritvor pre suđenja, imajući u vidu njene godine (ako je veoma mlada ili stara) ili rod? • Kako će pritvor pre suđenja uticati na pravo osobe na pošteno suđenje?^a • Da li osoba ima neke posebne potrebe koje je neophodno ispuniti kako bi pristupila svojim pravima tokom pritvora pre suđenja? • Kada i kako je moguće osloboditi osobu krivičnog gonjenja? Ko može da donese tu odluku i na osnovu čega?
ZA VREME SUĐENJA	<ul style="list-style-type: none"> • Kako sudije doživljavaju različite počiniocice na osnovu njihovog pola ili rodnog identiteta, i kako taj doživljaj utiče na odluke sudija? • Koji dokazi su potrebni da se utvrdi stepen samostalnog postupanja u izvršenju krivičnog dela? • Koji dokazi su potrebni da se utvrdi ko će imati korist od izvršenja krivičnog dela? • Koje otežavajuće i olakšavajuće okolnosti su relevantne, i na osnovu kojih uvida i informacija sudije donose odluke o tome?
POSLE SUĐENJA	<ul style="list-style-type: none"> • Kako da kaznene mere uzmu u obzir rodni identitet i intersekcionalne odlike počinioca, uključujući i to da li je roditelj ili staratelj? • Kada su prikladne alternative za zatvorsku kaznu, na primer za roditelje ili staratelje koji treba da budu blizu svojih porodica? • Kako boravak u zatvoru i otvaranje krivičnog dosijea utiče na muškarce, žene i nebinarne osobe, kao i na ljude različitog etničkog porekla i migracionog statusa? • Sa kakvim barijerama se suočavaju osobe različitih identiteta u pristupu uslugama podrške po izlasku iz zatvora, i kako zakoni i javne politike mogu da uklone ove barijere? • Da li su usluge podrške po izlasku iz zatvora odgovarajuće za intersekcionalne potrebe muškaraca, žena i nebinarnih osoba? Kako prepoznati ove potrebe?

^a Studija objavljena u Meksiku 2022, „Osudjujuća presuda bez suđenja: rod i skraćeni postupci u meksičkom krivično pravnom sistemu – rezime“ utvrdila je da upotreba skraćenih postupaka nepovoljno utiče na žene počiniocice krivičnih dela na federalnom nivou, jer ne dopušta da se rodna dimenzija uzme u obzir tokom krivičnog postupka.

Da odgovorite na pitanja iz Tabele 15, oslonite se na dokaze i konsultacije ([pogledajte Poglavlje 3](#))

Studija slučaja 21: Škotski standardi za decu u sukobu sa zakonom

Juna 2021, Vlada Škotske je objavila standarde za lica koja rade sa decom u sukobu sa zakonom. Ovi standardi predviđaju fleksibilnost u vezi sa alternativama za krivično gonjenje, sudski postupak i lišavanje slobode, između ostalog. Takođe, standardi stručnim licima nude smernice za tumačenje

domaćeg zakonodavstva i javnih politika, kako bi mogla da obavljaju svoj posao u skladu sa ljudskim pravima, uključujući i član 40 Konvencije o pravima deteta koji štiti prava dece optužene za izvršenje krivičnog dela.

Studija slučaja 22: Uspostavljanje pravosudnog sistema koji podržava decu u Keniji

Pravosudni sistem koji podržava decu štiti osnovna ljudska prava dece u sukobu ili u dodiru sa zakonom. Pravosudni sistem koji podržava decu u Keniji utemeljen je u Ustavu Kenije, kao i u merodavnim međunarodnim instrumentima za prava deteta koje je Kenija ratifikovala. Kancelarija javnog tužioca Kenije je izradila „Vodič za tužioce za

rad sa decom u krivičnom pravnom sistemu“. Cilj vodiča je podizanje nivoa svesti i razumevanja prava dece u sukobu ili u dodiru sa zakonom. Vodič nudi i praktične smernice koje pomažu tužiocima u radu na predmetima koji uključuju decu u krivičnom pravnom sistemu.

^a Kancelarija javnog tužioca Kenije, *Vodič za tužioce za rad sa decom u krivičnom pravnom sistemu* (Najrobi, 2020).

Studija slučaja 23: Pravna pomoć u Africi

Afrička povelja o ljudskim i građanskim pravima navodi pravo na odbranu i uživanje pravne pomoći u krivičnim postupcima. Načela i smernice za pravo na pošteno suđenje i pravnu pomoć u Africi apeluju na države da obezbede optuženima pravo na pravnu pomoć. Ustavi nekoliko zemalja štite pravo na pravnu pomoć. Pravna pomoć na teret države predstavlja ustavom zaštićeno pravo na Zelenortskim ostrvima (član 33 (3)); u Egiptu (član 67); u

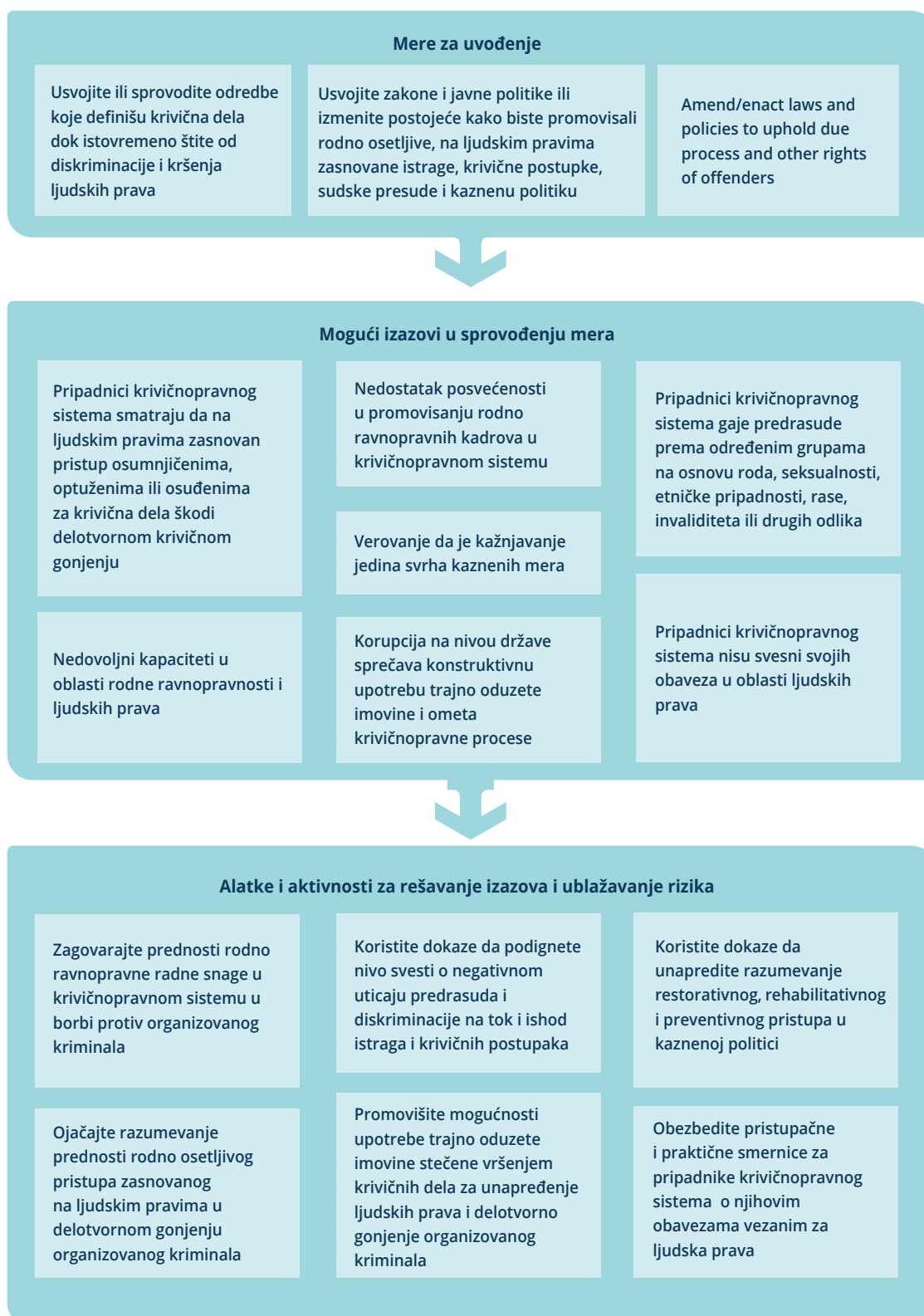
Etiopiji (član 52); u Gambiji; u Malaviju (odjeljak 42 (1) (c)); u Mozambiku (član 62 (2)), u Ugandi (član 28 (3) (e)), i bez izričitog navođenja ko snosi troškove u Angoli (član 36 (1)); u Burkini Faso (član 4); u Demokratskoj Republici Kongu (član 19); u Džibutiju (član 10); u Gani (19 (2) (f)); u Lesotou (poglavlje II, 12 (2) (d)); u Maliju (član 9); u Namibiji (član 12 (1) (e)); u Nigeriji (poglavlje IV, 36 (6D)); u Sao Tome i Principe (član 40 (1) i (3)) i u Sjera Leoneu (član 23 (5) (c)).^a

^a UNODC, *Pristup pravnoj pomoći u krivičnim pravim sistemima u Africi: izveštaj* (Beč, 2011), aneks I.

Pogledajte [Modeli zakona za pravnu pomoć u krivičnim pravim sistemima sa komentarima \(UNODC, 2017\)](#) i [Priručnik za obezbeđivanje kvaliteta usluga pravne pomoći u krivičnim pravim procesima: Praktične smernice i obećavajuće prakse \(UNODC, 2019\)](#)

Grafikon 17: Uvođenje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava u gonjenje organizovanih kriminalnih grupa

4.3

CILJEVI ZAŠTITE

GLAVNE PORUKE:

- ▶ **Rodno osetljiv pristup zaštiti zasnovan na ljudskim pravima je delotvorniji, dok istovremeno pomaže ostvarenju ciljeva prevencije i gonjenja organizovanog kriminala.**
- ▶ **Ako država razume rodnu dimenziju odmazde i zastrašivanja koje sprovode organizovane kriminalne grupe, lakše će ispuniti svoju obavezu da zaštiti one koji su izloženi riziku.**
- ▶ **Rodno osetljiv pristup usmeren ka žrtvama umanjuje rizik od kršenja ljudskih prava tokom krivičnopravnih procesa i jača učinak krivičnopravnog sistema.**
- ▶ **Rodno osetljiva i na ljudskim pravima zasnovana naknada štete žrtvama pruža delotvornu podršku žrtvama jer umanjuje teret izazvan dugoročnim uticajem kriminala, što ovaj pristup čini ekonomičnijim za državu.**

Ilustracija 4.3: Komponente zaštite u zakonodavstvu i javnim politikama

Koraci ka uvođenju ljudskih prava i rodne dimenzije u zaštitu

Korak 1

Popišite postojeće zakone i javne politike vezane za zaštitu, uključujući domaće zakone o transnacionalnom organizovanom kriminalu, krivičnom postupku, zaštiti žrtava i svedoka, zaštiti dece, i viznim režimima.

Korak 2

Analizirajte do koje mere postojeći zakoni i javne politike obuhvataju elemente rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.

Utvrđite barijere sa kojima se suočavaju pripadnici ranjivih ili marginalizovanih grupa u pristupu zaštiti.

Utvrđite rizike vezane za rodnu ravnopravnost i ljudska prava koji proističu iz sprovođenja postojećeg zakonodavnog okvira.

Korak 3

Utvrđite kako ublažiti prepoznate rizike vezane za zaštitu i ojačati zaštitu pomoću izmene postojećih ili usvajanja novih zakona, javnih politika i strategija.

KO JE ŽRTVA? KO JE SVEDOK?

Konvencija koristi pojmove „žrtva“ i „svedok“, ali ne daje njihove definicije. U skladu sa Konvencijom, Priručnik koristi pojam „žrtva“, uz puno uvažavanje da je u nekom drugom kontekstu prikladniji pojam „preživeli“ (eng. survivor—često se prevodi i kao „osoba sa iskustvom nasilja“, prim. prev.).⁴³ Pristup usmeren ka žrtvi podrazumeva da je najprikladniji pojam onaj koji preferira sama osoba na koju se pojam odnosi.⁴⁴ Za potrebe ovog Priručnika, pojam „svedok“ se u najširim crtama tumači kao svako lice, bez obzira na njegov pravni status (doušnik, svedok, pripadnik pravosudnog sistema, prikriveni istražitelj, itd.), koje poseduje informacije koje mogu poslužiti kao dokaz. Autori zakona i javnih politika treba da provere kako njihova jurisdikcija definiše i tumači ove pojmove.

4.3.1 ZAŠTITA OD ODMAZDE I ZASTRAŠIVANJA

Članovi 24 (1) i 25 (1) Konvencije nalažu zaštitu svedoka i žrtava od odmazde i zastrašivanja. Nije neophodno zakonom propisati sve mere zaštite, ali određene mere ipak zahtevaju zakonsku potporu. Sudski postupci protiv članova organizovanih kriminalnih grupa često propadaju bez svedočenja žrtava i svedoka, što znači da je njihova zaštita fundamentalna u interesu pravde. Mnogo toga je u igri, a nažalost, ubistva svedoka pa čak i pripadnika krivičnog sistema su česta pojava.

Mere zaštite se odnose na prave ljude. Aktivista za zaštitu životne sredine Čat Vati je ubijen 2012. dok je dokumentovao ilegalnu seču šume u pokrajini Ko Kong u Kambodži.⁴⁵ Dobitnik međunarodne nagrade za slobodu štampe Havijera Valdes Kardenas je ubijen 2017. u Sinaloi, dok je pisao o organizovanom kriminalu i korupciji u Meksiku. Marijela Franko, brazilska političarka rođena u faveli koja je postala članica Gradskog veća Rio de Žaneira, ubijena je 2018. zajedno sa svojim vozačem. Za sobom je ostavila verenicu i desetogodišnju ćerku. Ljudi poput njih—i drugi koji će tek izgubiti život u borbi za bolji svet—služe kao opomena autorima zakona i javnih politika da je njihova hitna i važna dužnost da obezbede zaštitu.⁴⁶

Lokalni umetnik i aktivista Dante Agilera radi na muralu kojim zajednica obeležava petu godišnjicu ubistva novinara Havijera Valdesa Kardenasa u Kulijakanu, Sinaloa, Meksiko.

Fotografisao Dr Majkl Letijeri, 15. maj 2022.

Završen mural Havijera Valdesa Kardenasa, uz poruku „Ovde sve pamtimo. Havijer Valdes i dalje živi.“

Fotografisala Dr Sesilija Farfan-Mendes, 15. maj 2022.

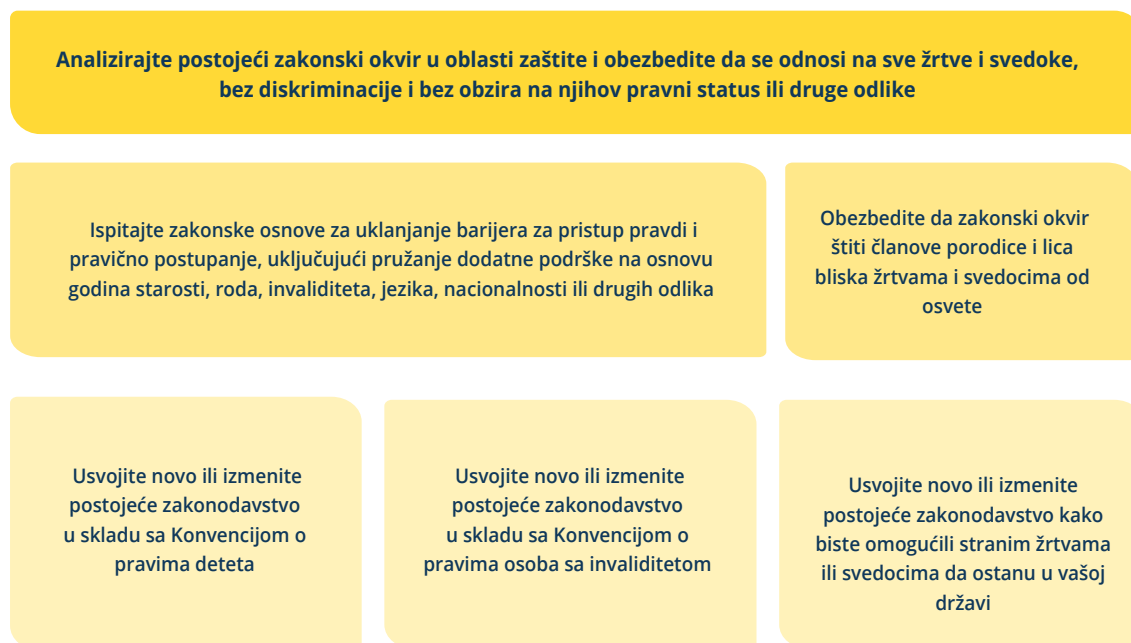
⁴³ Neki tvrde da pojam „žrtva“ podrazumeva pasivnost ili slabost, i ne naglašava otpornost i sposobnost samostalnog delovanja. Mnogi ljudi koji su imali iskustvo sa organizovanim kriminalom ne žele stigmu koju sa sobom nosi etiketa „žrtve“. Nasuprot tome, drugi tvrde da je pojam „preživeli“ problematičan, jer negira viktimizaciju i ne uvida činjenicu da pojedine žrtve kriminala ne prežive.

⁴⁴ Pogledajte, između ostalog, UN-Women, *Osnovni paket usluga za žene i devojčice s iskustvom nasilja: Glavni elementi i smernice za kvalitet* (2015).

⁴⁵ Pogledajte Globalnu inicijativu protiv organizovanog kriminala, *Lica ubijenih: Čat Vati, 26. april 2012.*

⁴⁶ Organizacija *Globalni monitor ubistava* vodi evidenciju ubistava novinara, aktivista, policijskih službenika i lidera u zajednici zbog njihove borbe protiv organizovanog kriminala. Njen izveštaj *Lica ubijenih* predstavlja otrežnjujući podsetnik na činjenicu da su hiljade muškaraca, žena pa čak i dece izgubili svoje živote.

Grafikon 18: Sastavni elementi za uvođenje ljudskih prava i rodne dimenzije u zakonski okvir koji se odnosi na zaštitu

Odmazda u velikoj meri može imati rodnu dimenziju. U mačo kulturi mafije, svedočenja žena—kao i žene tužioc i sudije—mogu se doživeti kao uvreda po kodeks časti kriminalnih klanova u kojima vladaju seksualni svetonazori tradicionalnih rodnih uloga.⁴⁷

Studija slučaja 24: Rod i seksualna orijentacija kao faktori rizika u organizovanim kriminalnim grupama

Muškarci članovi organizovanih kriminalnih grupa su često žrtve ubistva iz časti ako ih uhvate u neverstvu sa ženama drugih članova grupe, ili zbog homoseksualnosti. To je razlog brutalnog ubistva Džona D'Amata, visoko rangiranog člana mafijaške porodice De Kavalkante, 1992. godine. Nakon svađe, D'Amatova devojka je iz osвете rekla drugom članu grupe da D'Amato upražnjava seksualne odnose sa muškarcima jednako kao i sa ženama. Jedan od njegovih ubica, Entoni Kapo, navodno je rekao sudu: „Niko nas neće poštovati ako imamo šefa pedera

homoseksualca [sic] koji sedi i priča o poslovima Koza Nostre.”^a Ritual inicijacije za muške kandidate za centralnoameričke bande kao što su Bario 18 i MS-13 (Mara Salvatrúa-13) podrazumeva teško premlaćivanje, dok žene kandidati imaju izbor između premlaćivanja ili seksualnih odnosa sa više članova bande. Ako izdrže premlaćivanje, smatra se da su zaslužili članstvo na osnovu pseudo-maskuliniteta jer su pokazali osobine snage, istrajnosti i hrabrosti.

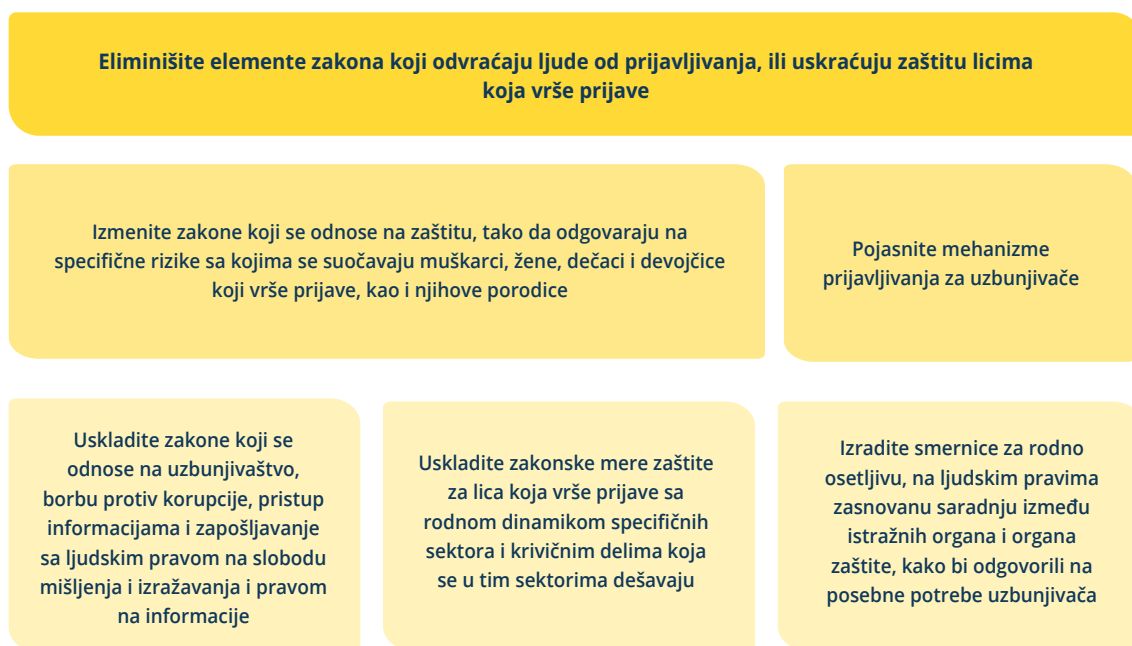
^a Antonio Nikazo i Marsel Danezi, *Organizovani kriminal: Kulturološki uvod* (Ebingdon, Okson, Ujedinjeno Kraljevstvo; Njujork, Rautledž, 2021), str. 152 i 153. Pogledajte takođe Alen Fojer, „Rekavši sudu da je gej, mafijaški doušnik je prešao granicu”, *Njujork tajms*, 20. oktobar 2009.

⁴⁷ Antonio Nikazo i Marsel Danezi, *Organizovani kriminal: Kulturološki uvod* (Ebingdon, Okson, Ujedinjeno Kraljevstvo, 2021), str. 153 i 154.

Uzbunjivači i doušnici

Iako Konvencija ne zahteva izričito zaštitu uzbunjivača i doušnika, član 34 apeluje na države da odu korak dalje od minimalnih standarda. Imajući u vidu spregu između korupcije i organizovanog kriminala, gde lica koja podnose prijave često postaju predmet odmazde, države treba da obezbede zaštitu za uzbunjivače u skladu sa članom 33 Konvencije protiv korupcije.⁴⁸ Takođe, međunarodne obaveze države u oblasti ljudskih prava podrazumevaju da ljudski život treba zaštititi bez obzira na to ko je izložen riziku. Rizici su posebno ozbiljni kada je i sam krivičnopravni sistem države uključen u organizovani kriminal.

Grafikon 19: Sastavni elementi uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava u zaštitu uzbunjivača

Studija slučaja 25: Zaštita uzbunjivača u slučaju krivičnog dela krivotvorenja medicinskih proizvoda

Da zaštiti uzbunjivače u oblasti krivotvorenih lekova, kozmetike i medicinskih pomagala, Ministarstvo zdravlja i brige o porodici Indije je usvojilo zakonodavstvo koje podstiče uzbunjivaštvo i štiti uzbunjivače baš u ovoj grani industrije. Zakon

predviđa da u pojedinim slučajevima Centralna agencija za standarde i kontrolu lekova može da nagradi uzbunjivače, i nalaže zaštitu identiteta uzbunjivača.^a

^a UNODC, *Borba protiv krivičnih dela vezanih za krivotvorenje medicinskih proizvoda: Vodič kroz dobru zakonodavnu praksu* (Beč, 2019) str. 69.

⁴⁸ Ne postoji međunarodna definicija uzbunjivača, ali ovaj pojam se mahom tumači tako da obuhvata sve koji javnosti ili medijima prijavljuju nedozvoljene, neetičke ili protivzakonite prakse organizacija kojima pripadaju. Pogledajte UNODC, *Modeli zakonodavnih odredbi protiv organizovanog kriminala* (Beč, 2021), str. 125 i UNODC, *Vodič kroz resurse dobre prakse za zaštitu lica koja vrše prijave* (Beč, 2015).

Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u zakonski okvir za zaštitu lica koja vrše prijave—uključujući uzbunjivače i doušnike—delotvornije je kada je zasnovano na dokazima i konsultacijama sa relevantnim zainteresovanim stranama. (Pogledajte poglavlje 3)

Pogledajte *UNODC, Vodič kroz resurse dobre prakse za zaštitu lica koja vrše prijave* (Beč, 2015)

Pogledajte *Progovori za zdravlje! Smernice za zaštitu uzbunjivača u zdravstvenom sektoru* (Beč, 2021)

4.3.2 ZAŠTITA TOKOM KRIVIČNOG POSTUPKA

Pristup usmeren na žrtvu ukazuje prioritet interesima žrtve u svim fazama krivičnog postupka, da bi se izbegla kako reviktimizacija od strane organizovanog kriminala, tako i sekundarna viktimizacija od strane krivičnog sistema. Delotvorniji su oni zakoni i javne politike koji uzimaju u obzir intersekcionalne dimenzije kao što su godine starosti, rod, jezik, etničku pripadnost i druge faktore tokom krivičnog postupka. Tabela 16 pruža pregled koraka koji se mogu preduzeti za uvođenje pristupa usmerenog na žrtvu u krivični postupak.

Tabela 16: Zakonske odredbe za ublažavanje rizika po žrtve i svedoke

RIZICI PO ŽRTVE/SVEDOKE	ZAKONSKE ODREDBE ZA UBLAŽAVANJE RIZIKA
<p>Reviktimizacija (od strane kriminalaca)</p> <p>Odmazda, zastrašivanje ili uznemiravanje od strane pripadnika organizovanih kriminalnih grupa ili njihovih saradnika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Fizička zaštita svedoka Preseljenje svedoka, uključujući finansijsku i socijalnu podršku kako bi svedok ostao pod zaštitom države Zabrana otkrivanja ili ograničeno otkrivanje identiteta svedoka ili mesta gde se nalaze
<p>Sekundarna viktimizacija (od strane države)</p> <p>Sudske procedure ili postupci od strane pripadnika krivičnog sistema koji reviktimizuju žrtvu i/ili izazivaju ponovne traume.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Prihvatljivost izjava datih pre suđenja umesto svedočenja na sudu Svedočenje putem video linka/iza paravana/zatvoreno za javnost Omogućavanje prisustva osoba od poverenja kao podrške Omogućavanje profesionalne rodno osetljive podrške Omogućavanje deci da komuniciraju na način prikladan njihovom uzrastu Razumna prilagođavanja za invaliditet Prevod na potrebne jezike

Mere za zaštitu žrtava i svedoka tokom krivičnog postupka moraju biti u ravnoteži sa pravom okrivljenog na pošteno suđenje, uključujući i pretpostavku nevinosti, kao i sa pravom osobe da se suoči sa svedokom koji svedoči protiv nje koje postoji u pojedinim jurisdikcijama.

Studija slučaja 26: Komunikacija sa decom putem posrednika

Član 212 Zakona o krivičnom postupku Kosta Rike (zakon broj 7594) dopušta pomoć članova porodice ili specijalizovanih stručnjaka za rad sa decom tokom svedočenja dece. Slično ovome, član 351 omogućava maloletnicima da budu u pratnji stručnjaka tokom svedočenja. Cilj ovih mera je postupanje u najboljem interesu maloletnika i izbegavanje ili umanjivanje reviktimizacije. Maloletnicima pomoć i

profesionalne usluge pružaju odgovarajući stručnjaci. Maloletne žrtve krivičnih dela seksualne prirode mogu biti u pratnji medicinskog osoblja, psihijataru i psihologa (članovi 120 i 121 zakona broj 7739). Zakon o krivičnom postupku dopušta sudovima da smanje stepen formalnosti prilikom svedočenja dece. Ipak, sve ove mere zahtevaju i primenu mera za zaštitu prava na odbranu.

Studija slučaja 27: Donošenje pravosudnih odluka iz rodne perspektive

Meksiko je 2013. objavio protokol za sudije o tome kako da u svom radu primenjuju rodnu perspektivu na način koji poštuje njihovu nezavisnost i autonomiju. Protokol je ažuriran 2020. nakon opsežnih konsultacija. Jula 2022, na događaju povodom osnivanja Prve međuaeričke mreže za

pravosuđe s rodnom perspektivom, sudija Patriscija Peres Goldberg, član Međuaeričkog suda za ljudska prava, opisala je meksički protokol kao pionirsko delo za uvođenje rodne dimenzije u feralnu pravdu.^a

^a Međuaerički sud za ljudska prava, „Sudija Patriscija Peres Goldberg održala govor na otvaranju seminara u Meksiku povodom Prve međuaeričke mreže za pravosuđe s rodnom perspektivom“, jul 2022.

Studija slučaja 28: Usluge usmerene na žrtve koje uvažavaju pretrpljenu traumu i podržavaju decu

Uklonivši formalna saslušanja i pojednostavivši proces prijave, Fond za finansijsku pomoć u Viktoriji, Australija, umanjuje ponovnu traumatizaciju žrtava nasilnih krivičnih dela. Postoji i program za posrednike koji pomažu odraslima s kognitivnim invaliditetom i deci u pristupu pravdi. U pripremi za svedočenje, stručnjaci pružaju podršku deci. U radu sa žrtvama starosedelačkog porekla, stručnjaci za kulturnu osetljivost pomažu zaposlenima koji pružaju

podršku žrtvama putem posebnog programa za pomoć. U okviru suda se nalaze i dva specijalna dresirana psa (Kiki i Lusi) koja tokom policijskih saslušanja i svedočenja (i u sudnici i na daljinu) pružaju emotivnu podršku svedocima, uključujući i decu, čime se smanjuje nivo traume. Fond za finansijsku pomoć takođe radi na unapređenju pristupačnosti za članove LGBTQIA+ zajednice.^a

^a Australija, Vlada države Viktorija, *Podrška za žrtve* (Melburn, Vlada države Viktorija, 2021); Vlada države Viktorija, „Novi sudski pas Kiki pruža podršku deci koja svedoče“, 8. februar 2021; Džon Silvester, „Svi volimo Lusi: kako nam naš četvoronožni prijatelj pomaže na sudu“, časopis The Age (Melburn, Australija), 14. maj 2021; i Australija, Sudski psi, „Kako učiniti pravosudni sistem osetljivijim na pitanja traume uz pomoć pasa“ <https://justicefacilitydogs.asn.au/>.

Za više o ljudskim pravima u zaštiti žrtava i svedoka, pogledajte Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava (Beč, 2022), str. 60–68

Za rodne dimenzije zaštite žrtava i svedoka, pogledajte Izveštaj Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Beč, 2022), str. 46–49

Autori zakona koji revidiraju i/ili rade na nacrtu odredbi za zaštitu žrtava i svedoka treba da pogledaju kontrolnu listu 6.2.3

4.3.3 RESTITUCIJA I NAKNADA ŠTETE ŽRTVAMA

Međunarodni instrumenti u oblasti ljudskih prava štite pravo na naknadu štete. Ovo pravo štiti i Konvencija:⁴⁹ član 25 (2) zahteva od država potpisnica da uspostave procedure da žrtvama organizovanog kriminala obezbede pristup restituciji i naknadi štete.⁵⁰ Shodno tome, zakoni i javne politike treba da obezbede žrtvama pristup krivičnopravnim i građanskopravnim okvirima za restituciju i naknadu štete, bez obzira na njihove godine starosti, etničku pripadnost, starosedelačko poreklo, invaliditet, jezik, migrantski status, nacionalnost ili druge faktore, kao i da uklone ma kakve barijere za pristup.

1. Koji mehanizmi za restituciju i naknadu štete žrtvama su uspostavljeni?

- Šta je izvor finansija za restituciju i naknadu štete?
- Da li je taj izvor održiv? Da li je država raspodelila dovoljan budžet?
- Ko ima pristup tim mehanizmima a ko nema?

2. Do koje mere uspostavljena šema omogućava žrtvama organizovanog kriminala restituciju i naknadu štete? Prilikom naknade štete, da li se žrtve suočavaju sa sekundarnom viktimizacijom ili drugim neprijatnostima?

3. Koje barijere postoje za pristup restituciji i naknadi štete (u svim relevantnim domaćim zakonima i javnim politikama navedenim pod pitanjem 1?)

Tabela 17: Analiza radi prepoznavanja i uklanjanja barijera za restituciju i naknadu štete žrtvama

BARIJERA	PRIMERI BARIJERA	PRIMERI KAKO ZAKONI I JAVNE POLITIKE MOGU DA DOPRINESU UKLANJANJU BARIJERE
Strukturalna	Mehanizmi za restituciju i naknadu štete ne postoje ili nisu odgovarajuće finansirani; mehanizmima upravljaju previše strogi propisi i kriterijumi podobnosti koji ograničavaju pristup žrtvama određenih vrsta organizovanog kriminala; informacije o uslugama su nepristupačne, a procedure su dugačke i birokratske.	Na primer, restitucija se smatra sastavnim delom izricanja sudske presude; gde je moguće, država isplaćuje naknadu štete nezavisno od krivičnog postupka; prijava za restituciju i naknadu štete je maksimalno pojednostavljena i učinjena pristupačnom. ^a
Individualna	Ne poštuje se pravo pojedinaca na informacije o njihovom pravu na restituciju ili naknadu štete; informacije nisu dostupne na jezicima koje žrtve govore; nisu sprovedena razumna prilagođavanja za invaliditet; informacije nisu prenete tako da i deca mogu da ih razumeju; informacije nisu prenete žrtvama koje su se vratile u zemlju porekla.	Na primer, gde je moguće, stavljanje na raspolaganje pravne pomoći i drugih oblika pomoći; prevođenje relevantnih informacija na relevantne jezike; objašnjavanje informacija žrtvama na način da ih razumeju.
PRAKTIČNA	Žrtve transnacionalnog kriminala ne znaju kako da se prijave za naknadu u stranim jurisdikcijama; kriterijumi podobnosti se razlikuju između različitih jurisdikcija.	Na primer, gde je moguće, saradnja i savetovanje sa stručnim licima iz stranih jurisdikcija.

^a Pogledajte, UN-Women, Osnovni paket usluga za žene i devojčice s iskustvom nasilja (Modul 3, Poglavlje 3, Osnovna usluga 6 (Odgovornost počinioca i repatrijacija)).

⁴⁹ Član 2 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, član 6 Međunarodne konvencije o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka, član 14 Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, član 39 Konvencije o pravima deteta, i član 8 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.

⁵⁰ Restitucija podrazumeva povratak žrtve na položaj u kome je bila pre krivičnog dela. Naknada štete podrazumeva isplatu za gubitak ili pretrpljenu štetu.

Studija slučaja 29: Naknada štete žrtvama zasnovana na pravima u Evropskoj uniji

U okviru Strategije Evropske unije za prava žrtava 2020-2025, jedna od prioritarnih oblasti je omogućavanje žrtvama da pristupe naknadi štete. Autori zakona i javnih politika mogu da se inspirišu aktivnostima na koje su se države članice obavezale ovom strategijom, kao što su:

- Procena nacionalnih šema za naknadu štete i uklanjanje postojećih proceduralnih barijera
- Odraditi pravičnu i odgovarajuću državnu kompenzaciju za žrtve u nacionalnim budžetima
- Preduzimanje koraka za izbegavanje sekundarne viktimizacije tokom postupka naknade štete
- Saradnja sa drugim državama članicama u prekograničnim slučajevima^a

^a Evropska komisija, „Pitanja i odgovori: prava žrtava – nova strategija za osnaživanje žrtava“, 24. jun 2020.

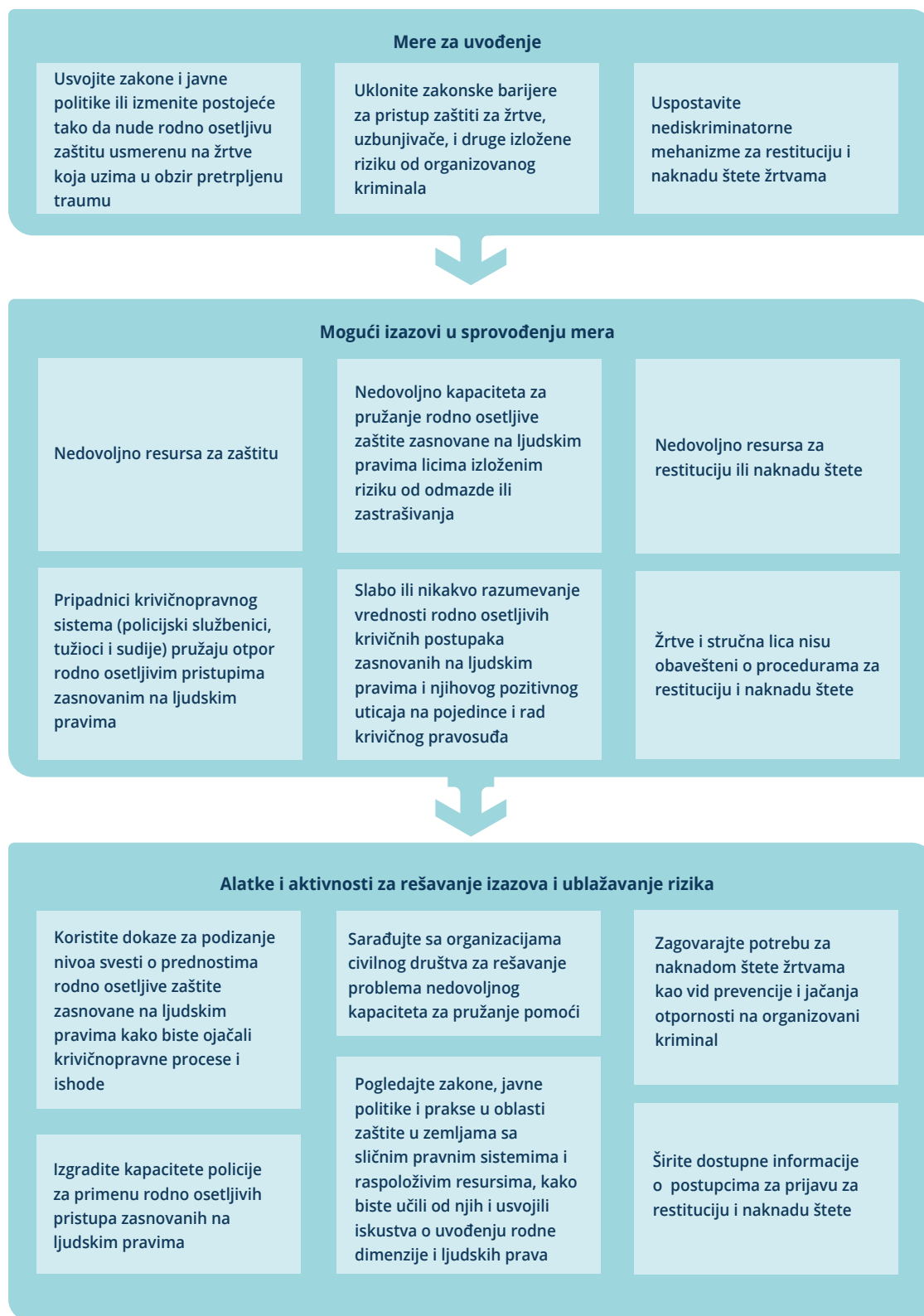
Pogledajte Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala, 2. izdanje, (Beč, 2021), član 29, Poglavlje V, str. 128 i 129

Autori zakona i javnih politika koji revidiraju i/ili rade na nacrtu odredbi za restituciju i naknadu štete žrtvama treba da pogledaju Kontrolnu listu 6.2.3

Grafikon 20: Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u zaštitu

4.4

CILJEVI PROMOCIJE

GLAVNE PORUKE:

- ▶ One države koje se pridržavaju međunarodnih standarda ljudskih prava su u boljem položaju da uklone propuste u državnoj upravi koje zloupotrebljavaju organizovane kriminalne grupe, i važe za partnere od poverenja za međunarodnu saradnju.
- ▶ Autori zakona i javnih politika mogu da uvedu rodnu dimenziju i ljudska prava u uslove za neformalnu saradnju, u to kako se informacije prikupljaju, razmenjuju i koriste, i u to da li su dokazi prihvatljivi na sudu. Autori takođe treba da predvide pozivanje na odgovornost za kršenje ljudskih prava.
- ▶ Autori zakona i javnih politika treba da predvide razloge zasnovane na rodnim pitanjima i ljudskim pravima zbog kojih treba aktivno tražiti saradnju, ili naprotiv, zbog kojih je treba zabraniti.
- ▶ Države koje saraduju treba da nastoje da ispune propise one države koja je usvojila više standarde za ljudska prava i rodnu ravnopravnost, a ne da pređu na niže standarde.

Ilustracija 4.4

Saradnja u odgovoru na organizovani kriminal

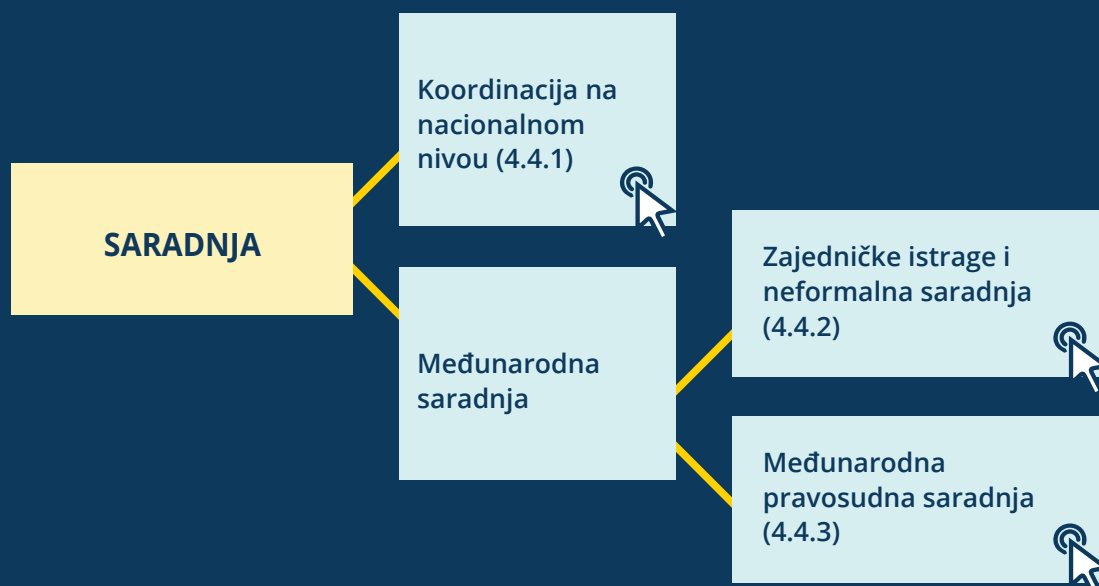

Tabela 21: Koraci za uvođenje ljudskih prava i rodne dimenzije u saradnju

Korak 1

Popišite postojeće zakone i javne politike koji su relevantni za nacionalnu koordinaciju i međunarodnu saradnju, uključujući relevantne domaće zakone o transnacionalnom organizovanom kriminalu, međunarodnoj saradnji, bilateralnim i regionalnim memorandumima o razumevanju, i drugim sporazumima.

Korak 2

Analizirajte do koje mere postojeći zakoni i javne politike obuhvataju rodnu dimenziju i ljudska prava, uključujući uslove i ograničenja za saradnju. Utvrdite rizike po rodnu ravnopravnost i ljudska prava koji proističu iz sprovođenja postojećeg zakonskog okvira.

Korak 3

Utvrdite kako ublažiti rizike i ojačati zaštitu putem usvajanja novih ili izmene postojećih zakona, javnih politika, i bilateralnih ili regionalnih sporazuma ili dogovora.

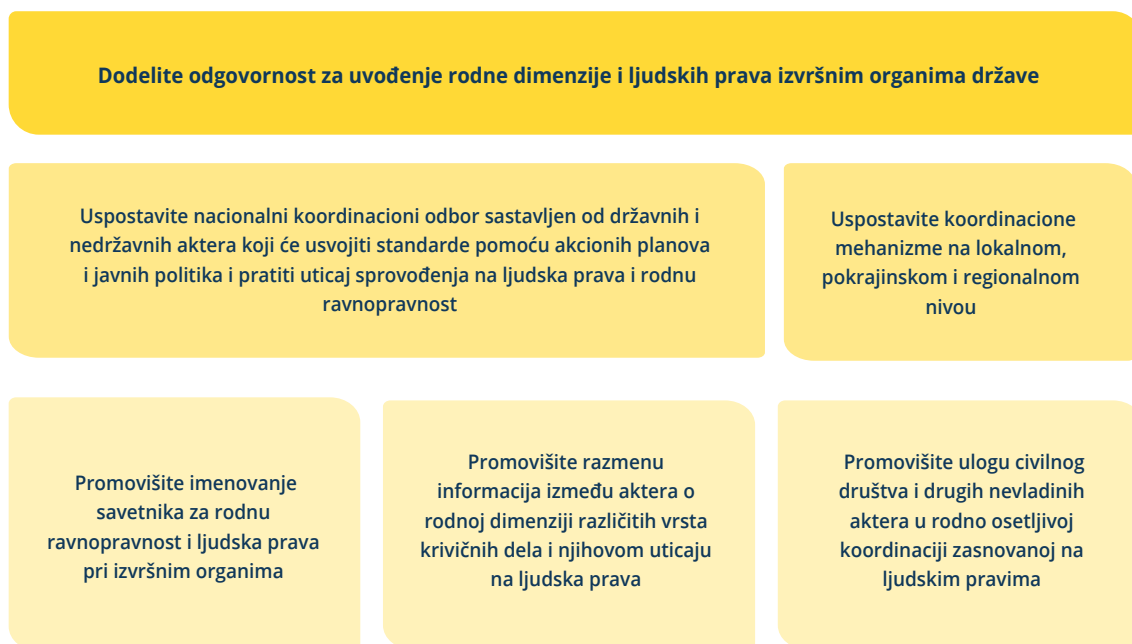

Saradnju takođe treba promovisati i u vezi sa ciljevima PREVENCIJE, GONJENJA i ZAŠTITE, jer se tako unapređuje inkluzivnost ciljeva i jača njihov celokupan uticaj.

4.4.1 KOORDINACIJA NA NACIONALNOM NIVOU

Zakoni i javne politike mogu promovisati višesektorski pristup na nivou čitavog društva, koji je neophodan da se na nacionalnom nivou delotvorno uvedu rodna dimenzija i ljudska prava.

Grafikon 21. Sastavni elementi za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u nacionalnu koordinaciju protiv organizovanog kriminala

Za podršku državama u uvođenju rodne dimenzije i ljudskih prava u prevenciju, gonjanje i zaštitu, ključno je uključivanje organizacija civilnog društva, privatnog sektora, zainteresovanih strana iz zajednice, akademskih krugova i drugih nevladinih aktera. Njihovu ulogu treba zagovarati i institucionalizovati u zakonima i javnim politikama, a njihovu stručnost koristiti u razvoju ovog okvira.

Mogućnosti za jačanje saradnje sa organizacijama civilnog društva

- U izradi zakona i javnih politika protiv organizovanog kriminala, konsultujte se sa organizacijama civilnog društva, ženskim i drugim interesnim grupama, i akademskom zajednicom (pogledajte Poglavlje 4). Konsultacije treba da obuhvate i diskusije u radnim grupama i fokus grupama.
- Uklonite zakonodavne i regulatorne barijere za funkcionisanje organizacija civilnog društva, uključujući komplikovane zahteve za registraciju ili ograničenja u slobodi okupljanja, udruživanja i izražavanja.
- Uključite organizacije civilnog društva u članstvo nacionalnih koordinacionih tela za organizovani kriminal.
- Prepoznajte i ublažite rizike koji prete organizacijama civilnog društva od strane organizovanih kriminalnih grupa usled njihovog angažovanja na izradi i sprovođenju zakona i javnih politika protiv organizovanog kriminala.

Studija slučaja 30: Višeagencijski odgovor na organizovani kriminal

U Australiji, organizovane kriminalne grupe su se infiltrirale u Nacionalni fond za invalidsko osiguranje. Organizovane kriminalne grupe su otvarale lažne profile i zastrašivale osobe sa invaliditetom kako bi ukrade milijarde dolara namenjene za pomoć najugroženijoj grupi u društvu. Da reši ovaj problem, Vlada Australije je uspostavila policijsku operativnu grupu čiji je zadatak bio da onespособi organizovane

kriminalne grupe. Zahvaljujući koordinisanim višeagencijskim operacijama Federalne policije Australije, Nacionalnog fonda za invalidsko osiguranje, Socijalne službe Australije, i Australijskog centra za transakcione izveštaje i analize (AUSTRAC), oduzeta je imovina stečena vršenjem krivičnog dela u vrednosti od više od 2 miliona australijskih dolara, uključujući automobile, kriptovalute i zlato.^a

^a Australija, Nacionalni fond za invalidsko osiguranje, „Vlada Australije radi na zaštiti Nacionalnog fonda za invalidsko osiguranje od organizovanog kriminala“, 22. april 2021.

Pogledajte *Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala*, 2. izdanje, (Beč, 2021), poglavlje VII, str.152, za model odredbe o osnivanju nacionalnog koordinacionog odbora.

4.4.2 ZAJEDNIČKE ISTRAGE I NEFORMALNA SARADNJA (IZMEĐU POLICIJSKIH SLUŽBI)

Neformalna saradnja (koja podrazumeva da policija iz dve ili više jurisdikcija saraduje neposredno, bez prolaska kroz formalne kanale) često ima oblik odgovaranja na upite i razmene informacija (član 27 Konvencije).⁵¹ Neophodno je usvojiti zakonske odredbe koje će pripadnicima organa reda, tužiocima i sudijama pružiti odgovarajući okvir za zaštitu ljudskih prava prilikom saradnje sa stranim jurisdikcijama i postupanja sa dokazima koje su od njih dobi.⁵² Države koje saraduju ne treba da primenjuju propise one države koja ima niže standarde za ljudska prava i rodnu ravnopravnost, nego da nastoje da ispune propise države sa najvišim standardima.

Tabela 18: Mogućnosti za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u neformalnu saradnju

USLOVI	PROCEDURE	ODGOVORNOST	PRIHVATLJIVOST
Uslovite dogovore za zajedničke istrage, odgovaranje na upite i razmenu informacija time da li se potencijalni partner pridržava standarda ljudskih prava u međunarodnom, regionalnom, i/ili domaćem zakonodavstvu. Uspostavite mere predostrožnosti kako biste sprečili diskriminaciju u zajedničkim istragama, posebno kada su zahtevi zasnovani na diskriminaciji.	Obezbedite da se prikupljanje, razmena i analiza informacija odvijaju u skladu sa standardima ljudskih prava. Navedite prava vezana za zaštitu podataka, privatnost i odgovarajući postupak koja se odnose na informacije koje razmenjuju organi reda, uključujući i prava vezana za elektronske podatke i informacije. Tamo gde je potrebno, prevedite informacije.	Jasno definišite građanskopravnu i krivičnopravnu odgovornost pripadnika organa reda koji su učestvovali u saradnji koja je dovela do kršenja ljudskih prava, kako na teritoriji vaše jurisdikcije tako i van nje. Jasno definišite odgovornost stranih pripadnika organa reda koji prekrše ljudska prava na teritoriji vaše jurisdikcije ili u kontekstu dogovora o saradnji.	Jasno navedite pravila zasnovana na ljudskim pravima za prihvatljivost dokaza pribavljenih tokom saradnje. Učinite dokaze (uključujući digitalne dokaze) neprihvatljivim ukoliko su prikupljeni na način protivan ljudskim pravima, koji bi prekršio ljudska prava u bilo kojoj jurisdikciji.

⁵¹ UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja*, str. 42 i 43 (pogledajte fusnotu 1). Pogledajte takođe UNODC, *Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala*, 2. izdanje, (Beč, 2021), poglavlje III, o saradnji organa reda i zajedničkim istragama.

⁵² UNODC, *Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala*, str. 95. Pogledajte takođe studije slučaja upotrebe digitalnih dokaza, Ulrich Garms i Konor Mekarti, *Modul 4: Ljudska prava i odgovor krivičnopravnog sistema na terorizam, Borba protiv terorizma i nastavni program studija prava* (Beč, 2014), str. 98 i 99.

Član 28 Konvencije takođe apeluje na države da razvijaju i međusobno dele analitičku ekspertizu posredstvom regionalnih i međunarodnih organizacija, kao i da se za potrebe ove analize konsultuju sa naučnom i akademskom zajednicom. Konvencija takođe apeluje na države da prate delotvornost i efikasnost javnih politika protiv organizovanog kriminala. Rodno osetljive informacije zasnovane na ljudskim pravima daju dodatnu vrednost ovakvoj analizi.⁵³

Studija slučaja 31: INTERPOL i međunarodna saradnja organa reda

Godine 2022, u kontekstu ENACT inicijative, Međunarodna organizacija kriminalističke policije (INTERPOL) pokrenula je platformu womENACTion kao odgovor na nedovoljnu zastupljenost žena u analizi kriminalističkih obavestajnih podataka u Africi. Ova virtuelna mreža omogućava ženama po-

licijskim službenicima koje rade u oblasti organizovanog kriminala da razmenjuju iskustva, alatke i resurse, i učestvuju u vežbama za unapređenje njihovih analitičkih veština. U 2022. su organizovana dva womENACTion vebinara sa 155 učesnica iz 34 afričke zemlje.^a

^a Pogledajte INTERPOL, „Žene kao akteri transnacionalnog organizovanog kriminala u Africi“ (Lion, Francuska, 2021.)

4.4.3 MEĐUNARODNA PRAVOSUDNA SARADNJA

Međunarodna pravosudna saradnja (koja obuhvata izručenje, međunarodnu pravnu pomoć, trajno oduzimanje imovine i transfer osuđenih lica) predstavlja i rizik i mogućnost za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava. Apeluje se na autore zakona i javnih politika da u skladu sa Konvencijom obezbede najširi mogući prostor za saradnju, istovremeno uključujući mere za ublažavanje rizika po ljudska prava i rodnu ravnopravnost, a po mogućstvu pospešujući njihov napredak.⁵⁴

Pogledajte UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala* (Beč, 2022), str. 39-43 i

UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 46-59

Kako proceniti potencijalne partnere za saradnju

Pre stupanja u sporazum o saradnji sa stranom jurisdikcijom u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala, preporučuje se da izradite na dokazima zasnovan profil ljudskih prava te države. U izradi profila, treba razmotriti sledeće:

- Međunarodne sporazume u oblasti ljudskih prava kojima je ta država pristupila (pogledajte [Kontrolnu listu 6.2.1](#))
- Kapacitete države da ispuni svoje obaveze vezane za rodnu ravnopravnost i ljudska prava
- Dosadašnji učinak krivičnog sistema te države u vezi sa ljudskim pravima i rodnom ravnopravnošću

Relevantni javno dostupni izvori informacija obuhvataju [profile zemalja](#) koje vodi OHCHR, [Univerzani periodični pregled](#) Saveta Ujedinjenih nacija za ljudska prava i izveštaje nezavisnih organizacija kao što je [Human Rights Watch](#).

Zakoni i javne politike moraju da zahtevaju da se međunarodna saradnja odvija na način koji štiti, poštuje i ispunjava ljudska prava, uključujući prava lica koja su predmet mera međunarodne saradnje. Samim tim, bilateralni ili regionalni sporazumi ili ad hoc dogovori moraju da garantuju da će ljudska prava lica koja su

⁵³ Pogledajte, na primer, „Studija slučaja 1: Intersekcionalna Rodna Analiza Plus u Kanadi“ u Poglavlju .

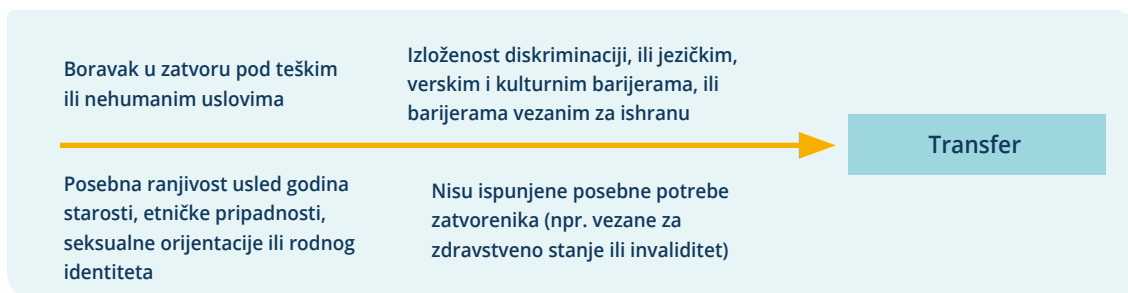
⁵⁴ UNODC, *Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja*, str. 39 i 40.

predmet međunarodne pravne pomoći, izručenja ili transfera biti zaštićena u skladu sa Standardnim minimalnim pravilima Ujedinjenih nacija za postupanje sa zatvorenicima (takozvana Nelson Mandela pravila).⁵⁵

*Transfer osuđenih lica*⁵⁶

Zakoni i javne politike treba da podstiču da se transfer lica osuđenih na kaznu zatvora koju izdržavaju u inostranstvu aktivno traži na osnovu ljudskih prava.

Grafikon 22. Razlozi za traženje transfera zasnovani na ljudskim pravima

Rodno osetljivi zakoni i javne politike promovišu transfer žena zatvorenika u rodnu zemlju u što ranijoj fazi izdržavanja zatvorske kazne, posebno ako u rodnoj zemlji imaju decu, ili ukoliko se žena prijavi za transfer u skladu sa Pravilima Ujedinjenih nacija za postupanje prema ženama u zatvoru i nezatvorske kazne za žene počinioce krivičnih dela (tzv. Bangkok pravila).

Studija slučaja 32: Postupanje prema licima u skladu sa njihovim ljudskim pravima u bilateralnim sporazumima o transferu osuđenih lica

Godine 2009, Uganda i Vlada Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske stupile su u bilateralni sporazum o transferu osuđenih lica. Član 9 ovog sporazuma navodi sledeće: „Obe strane će postupati prema osuđenim licima čiji je transfer izvršen prema ovom Sporazumu u skladu

sa njihovim primenjivim obavezama vezanim za ljudska prava koje proističu iz međunarodnog prava, posebno u pogledu prava na život i zabrane torture i surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kazni.”^a

^a Sporazum između Vlade Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske i Republike Ugande o transferu osuđenih lica, Serijal sporazuma sa Ugandom, br. 1 (2009).

⁵⁵ Pogledajte takođe rezoluciju 10/4, stav 11, Konferencije potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.

⁵⁶ Pogledajte UNODC, *Priručnik za međunarodni transfer osuđenih lica, Serijal krivičnihopravnih priručnika* (Beč, 2012).

Zabrana izručenja ili transfera osuđenog lica na osnovu ljudskih prava

Neophodno je preduzeti zakonodavne mere za zabranu izručenja i transfera osuđenog lica ukoliko organi vlasti znaju, ili bi trebalo da znaju, da će se lice suočiti sa realnim rizikom od kršenja ljudskih prava.⁵⁷ Autori zakona i javnih politika treba da razmotre zabranu transfera i izručenja:

- kada je zahtev diskriminatoran na ma kom osnovu;
- kada se zahtev odnosi na ponašanje koje nije kažnjivo prema domaćem zakonodavstvu;
- kada su licu ugroženi život ili sloboda u suprotnosti sa načelom zabrane vraćanja na teritoriju one zemlje na kojoj mu preti rizik od zlostavljanja;
- kada licu preti rizik od zlostavljanja na osnovu, između ostalog, rodnog identiteta ili seksualne orijentacije;
- kada je licu ugrožena sloboda na osnovu rase, veroispovesti, nacionalnosti, pripadništva određenoj društvenoj grupi ili ma kom drugom osnovu;
- kada je lice optuženo za krivično delo za koje je u drugoj jurisdikciji propisana smrtna kazna (osim ukoliko jurisdikcija ne podnese verodostojne i delotvorne dokaze da smrtna kazna neće biti primenjena).

Zakoni i javne politike mogu da uvedu praktične mere za obezbeđivanje garancije ljudskih prava u sprovođenju međunarodne saradnje.

Tabela 19. Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u vezi sa prinudnim merama u zamolnicama za međunarodnu pravnu pomoć

MINIMALNA PRAVA LICA KOJE JE PREDMET PRINUDNE MERE	MERE ZA UVOĐENJE LJUDSKIH PRAVA I RODNE DIMENZIJE
Pravo lica na informisanost o optužbama protiv njega i o merama koje se zahtevaju, osim u slučaju kada pružanje ovih informacija može da osujeti sprovođenje zahtevanih mera.	Ukidanje diskriminatornih zakona i javnih politika koji mogu predstavljati barijeru za pristup pravnoj pomoći i prevođenju za strane počinioce.
Pravo lica da se saslušaju njegovi argumenti protiv mera međunarodne saradnje.	Zahtev da se informacije dostave u obliku u kome lice može da ih razume, u smislu jezika, nivoa obrazovanja ili ma kakvog invaliditeta.
Pravo lica na pomoć advokata, odnosno besplatnu pravnu pomoć ukoliko nema sredstava da plati advokata, kao i besplatnu pomoć prevodioca.	

Pogledajte: CTOC/COP/WG.3/2018/5, stavovi 15 i 16.

Pogledajte UNODC, *Revidirani priručnici za model sporazuma o izručenju i model sporazuma o međunarodnoj pomoći u krivičnopravnim pitanjima*; *Priručnik za međunarodnu pravnu pomoć i izručenje* (2012); *Priručnik o međunarodnoj saradnji u cilju trajnog oduzimanja imovine stečene vršenjem krivičnih dela* (2012); i *Priručnik za međunarodni transfer osuđenih lica* (2012)

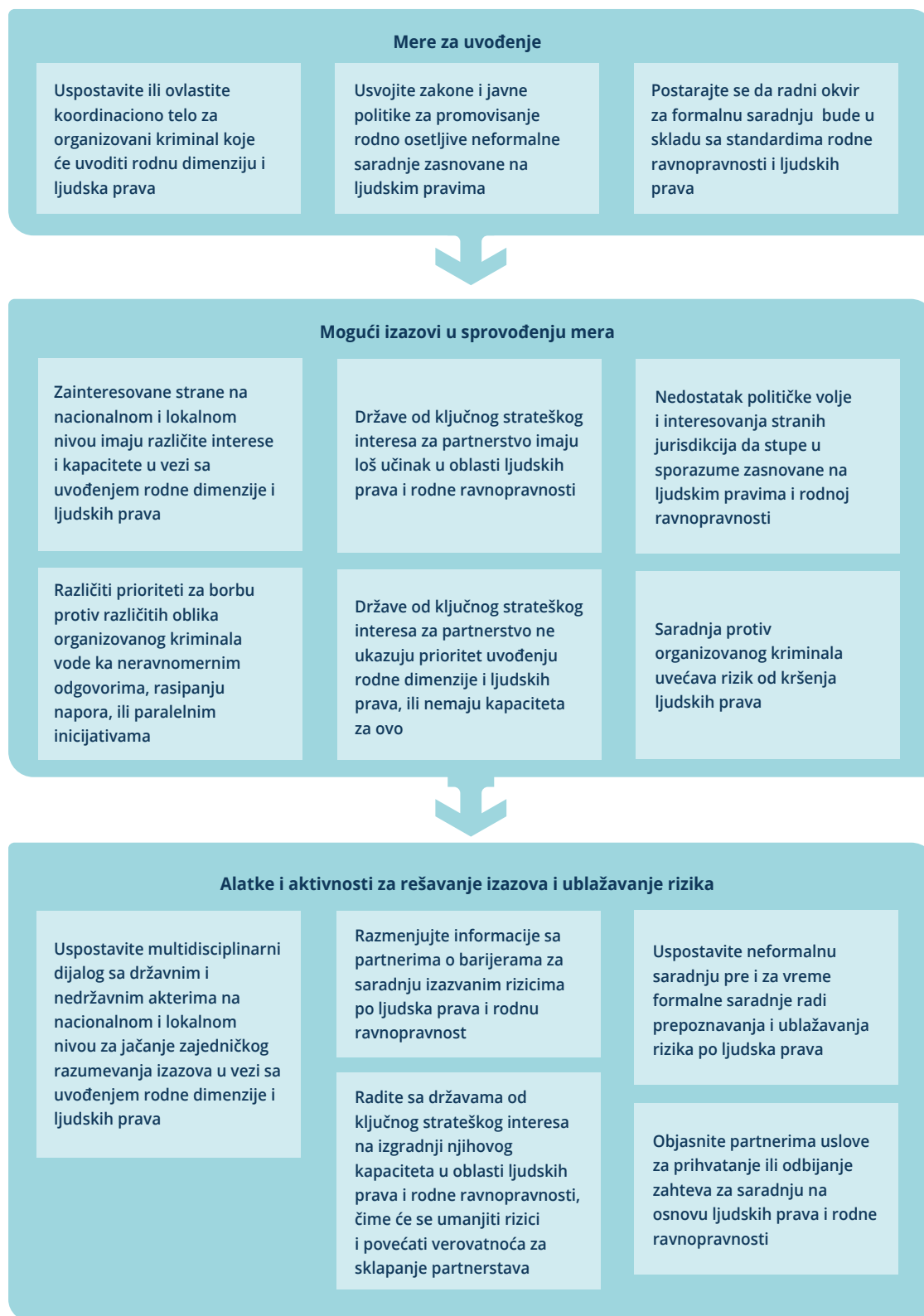

Autori zakona i javnih politika koji revidiraju i/ili rade na nacrtu odredbi za formalnu međunarodnu saradnju treba da pogledaju [Kontrolnu listu 6.2.4](#)

⁵⁷ Ovo obuhvata torturu (uključujući čekanje na izvršenje smrtne kazne), kršenje prava na život, grubo kršenje prava na slobodu i bezbednost, ili grubo kršenje prava na pošteno suđenje i pristup pravdi.

Grafikon 23. Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u promovisanje saradnje

---

Poglavlje 5.

GLAVNI KRITERIJUMI ZA PODRŠKU UVOĐENJU RODNE DIMENZIJE I LJUDSKIH PRAVA U ZAKONE I JAVNE POLITIKE

5.1 BUDŽETIRANJE

Budžetiranje predstavlja prvi korak ka ostvarenju transformativnih promena. Da stvorimo podsticajnu sredinu za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava, neophodan nam je odgovarajući budžet. Zakoni i javne politike koji uvode rodnu dimenziju i ljudska prava bez raspodele odgovarajućeg budžeta stvaraju prepreke za ministarstva koja te zakone sprovode, i lišavaju ih stabilnog izbora finansija da ispune svoje obaveze tokom političkih ciklusa.⁵⁸ Nažalost, to dovodi do situacije u kojoj ne dolazi do uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava, ili do toga da se sprovode samo jeftine mere malog dometa čiji je uticaj slab ili čak negativan.

Budžetska ograničenja ne znače da uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava ne treba da bude prioritet. Naprotiv, ljudska prava i rodna dimenzija treba da budu glavni element za određivanje raspodele sredstava u okviru budžeta. **Zakoni i javne politike treba da teže unapređenju rodne ravnopravnosti i ljudskih prava, a ne postavljanju prepreka i čuvanju *statusa quo*.** Uvođenje rodne dimenzije nije „luksuz“ koji mogu da priušte samo bogate jurisdikcije. Naprotiv, uvođenje rodne dimenzije je ključno za prevenciju i borbu protiv organizovanog kriminala.

5.1.1 DOSTUPNOST I RASPODELA

Neophodno je raspodeliti dovoljno sredstava za sprovođenje analize izazova u vezi sa ljudskim pravima i rodnom ravnopравnošću sa kojima se država suočava tokom godina, kako bi se shodno nalazima ove analize usvojili odgovarajući zakoni i javne politike. Različiti faktori utiču na to da li će biti dovoljno sredstava na raspolaganju, i da li postoji politička volja da se ova sredstva opredele za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava. Ovi faktori su ekonomsko stanje u državi, krize, sukobi, bezbednosna pitanja, nivo korupcije, i stepen do koga država i njeni zvaničnici imaju korist od organizovanog kriminala. Takođe, nedovoljna raspodela sredstava se javlja i tamo gde nije prepoznata rodna dimenzija organizovanog kriminala i njegov uticaj na ljudska prava, ili gde se uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava ne doživljava kao dugoročan proces koji zahteva dugoročne investicije.

Pogledajte [Aneks II](#) za argumente za zagovaranje vrednosti i prednosti uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava

⁵⁸ Samo 26% zemalja je uspostavilo sveobuhvatne sisteme za praćenje rodnog budžetiranja (Cilj održivog razvoja 5 ([Ostvarenje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i devojčica](#))).

Praktični saveti za traženje budžeta za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava:

- Imenujte službenika za finansije koji će pripremati, promovisati i braniti budžetske linije za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava.
- Povežite zahteve za finansiranjem sa postojećim nacionalnim strategijama, javnim politikama, međunarodnim standardima i obavezama koje proističu iz međunarodnog prava.
- Povežite zahteve za finansiranjem sa zainteresovanošću donatora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost.
- Koristite verifikovane podatke da prikazete razmere i uticaj organizovanog kriminala i njegove posledice po rodnu ravnopravnost i ljudska prava.
- Koristite verifikovane podatke da prikazete socijalno-ekonomsku cenu koju društvo plaća ukoliko ne izdvaja budžet za rodno osetljivu, na ljudskim pravima zasnovanu borbu protiv organizovanog kriminala.

5.1.2 IZVORI

Izvori finansiranja mogu biti interni (obezbeđuje ih vlada putem budžetskih raspodela), spoljni (obezbeđuju ih vlade drugih zemalja, međunarodne organizacije ili privatni sektor), ili kombinacija ova dva. Sredstva je takođe moguće obezbediti putem kreativne upotrebe trajno oduzete imovine (pogledajte odeljak 4.2.2). Preterano oslanjanje na određene izvore finansija znači da sprovođenje nije održivo i da je podložno političkim i ličnim promenama. Izvori finansiranja imaju uticaj na uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava, jer donatori određuju prioritete tako što postavljaju svoje uslove i odlučuju šta će finansirati a šta neće. Posledica ovoga je unapređenje ili nazadovanje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

Elementi budžetiranja o kojima autori zakona i javnih politika treba da vode računa:

Dijagnoza

- Utvrdite koja su raspoloživa izdvajanja iz državnog budžeta za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u izradu i sprovođenje zakona i javnih politika za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.
- Prepoznajte izvore finansiranja za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava i utvrdite njihovu održivost.
- Utvrdite ko je odgovoran za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u izradu zakona i javnih politika.
- Utvrdite iz kog se izvora finansiraju organi zaduženi za sprovođenje, koliki im je budžet, i koje su im finansijske potrebe i nedostaci.

Intervencija

- Preduzmite mere da uskladite zakone i javne politike sa resursima i realnošću.
- Uključite budžetske linije za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u zakone i javne politike.
- Utvrdite koji su alternativni izvori finansiranja za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u izradu i sprovođenje zakona i javnih politika.

Evaluacija

- Indikatori za praćenje i evaluaciju odgovornosti i učenja (odeljak 6.2).

Studija slučaja 33: Rodno osetljivo budžetiranje u Meksiku

Meksička organizacija civilnog društva *Equidad de Género* podržava vladine institucije u prikupljanju i raspodeli resursa tako da svi građani imaju ravnopravnu korist, i u delotvornijem trošenju novca. Ovaj proces obuhvata sledeće: (1) rodnu dijagnostiku, čiji je cilj da prepozna različite uslove života različitih grupa stanovništva i nejednakosti među njima; (2) programsku reviziju, koju vrši sama vladina institucija; (3) određivanje prioriteta; (4) preraspodelu budžeta na osnovu ovih prioriteta; i (5)

nastavak aktivnosti i prilagođavanja po potrebi. Rodno odovorno budžetiranje je pozitivno uticalo na niz pitanja, od zdravstva do mobilnosti. Što se tiče prevencije kriminala, rad organizacije *Equidad de Género* je uticao na pad broja slučajeva napada i uznemiravanja, jer su na opustelim putevima postavljene stražarske kućice, rasveta i tasteri za paniku, i uvedene su nove linije javnog prevoza za autobuse i metro.^a

^a Grejs Dženings-Edkvist i Emilija Rejes, „Studija slučaja dobre prakse: *Equidad de Género* i rodno odgovorno budžetiranje u Meksiku” (Njujork, Međunarodna liga žena u mir i reforme).

Studija slučaja 34: Rodno budžetiranje u Kanadi – Nacionalni budžet za 2021.

Vlada Kanada se obavezala da će izgraditi zemlju bez rodno zasnovanog nasilja. U to ime, budžet za 2021. je predvideo izradu Nacionalnog akcionog plana za iskorenjivanje rodno zasnovanog nasilja. Ova ulaganja će doneti neposrednu korist ženama i devojčicama, i to posebno ženama i devoj-

čicama s invaliditetom, starosedelačkog porekla, crne boje kože i iskustva definisanog rasom, kao i pripadnicima LGBTQI+ zajednice. Ove grupe su izložene znatno većem riziku od rodno zasnovanog nasilja, kao i većim barijerama u pristupu podršci i uslugama.^a

^a Kanada, Budžet za 2021.

5.2 PRAĆENJE, EVALUACIJA, ODGOVORNOST I UČENJE

Praćenje i evaluacija su ključni za delotvornost zakona i javnih politika. Istovremeno, praćenje i evaluacija ne služe svojoj svrsi ako na osnovu njih ne izvučemo pouke i ne primenjujemo naučeno. Nalaze praćenja i evaluacije treba koristiti:

- kao osnov za izmene i dopune, odnosno izradu zakona i javnih politika;
- za jačanje odgovornosti autora zakona, javnih politika i strategija, i onih zaduženih za njihovo sprovođenje;
- za jačanje posvećenosti zainteresovanih strana na nacionalnom nivou, jer se ovim putem dokazuje dodatna vrednost uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava kako za građane, tako i za prevenciju kriminala.

Praćenje uticaja zakona i javnih politika predstavlja izazov, imajući u vidu nedostatak veze između zakonodavnih instrumenata na jednoj strani, i njihovog sprovođenja na drugoj. Međutim, kvantitativni i kvalitativni indikatori nam mogu pružiti uvid u to kakvu ulogu zakoni i javne politike tumače u unapređenju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

Na samom početku, treba obaviti nezavisnu/spoljnu reviziju za procenu stanja rodne ravnopravnosti i ljudskih prava. Treba utvrditi polazišne i ciljne indikatore, i redovno ih meriti tako da se na osnovu njih mere promene tokom vremena. Odgovarajući vremenski okvir za prikupljanje podataka zavisi od ulaznih elemenata, konkretnih rezultata, očekivanih ishoda i logističkih detalja vezanih za resurse i kapacitete.

Grafikon 24. Ulazni elementi (inputi), konkretni rezultati (autputi) i ishodi uvođenja rodne dimenzije i ljudskih

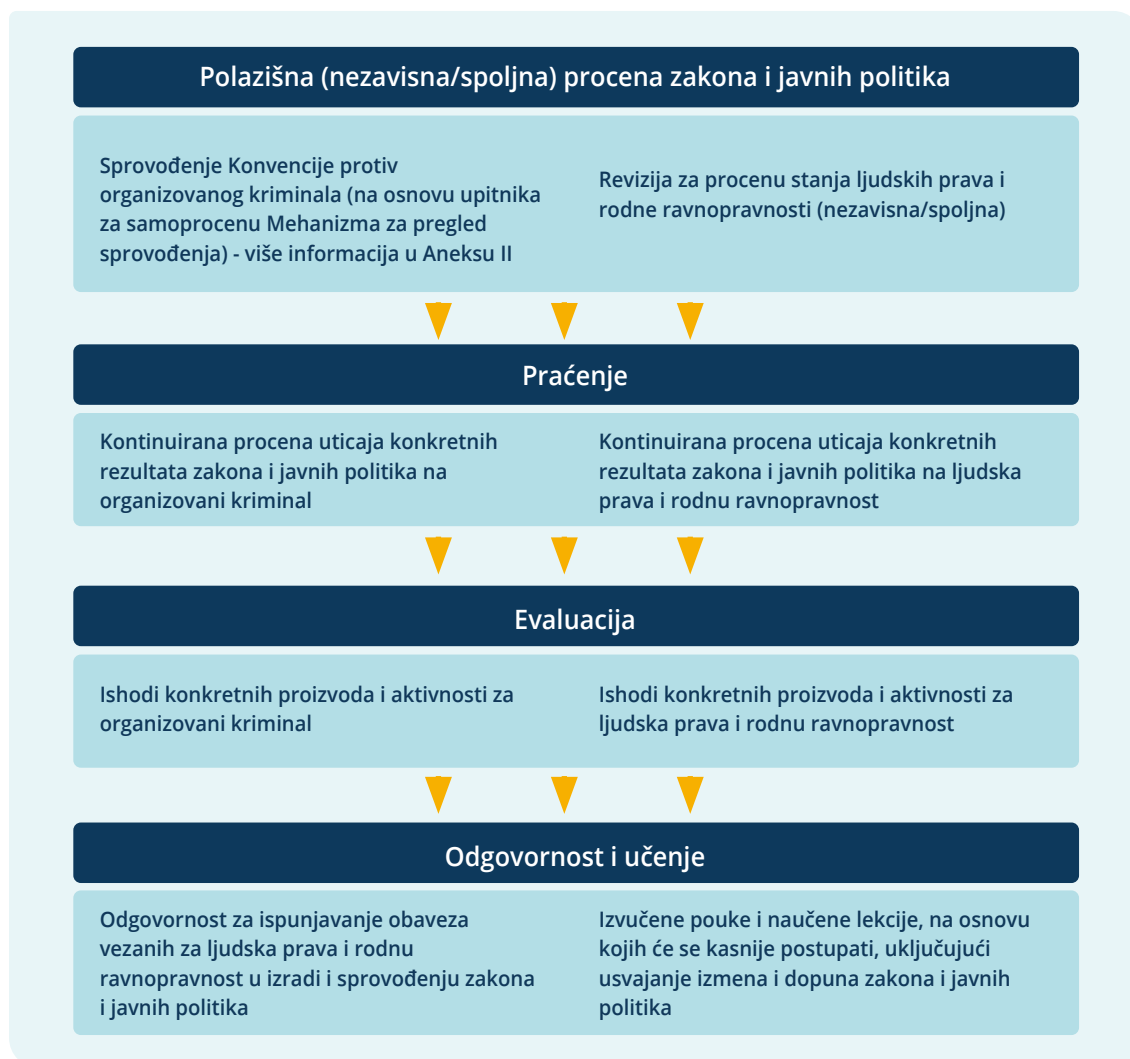

Indikatori predloženi u tabeli 20 služe za praćenje i evaluaciju aktivnosti koje:

- imaju konkretan cilj uvođenja ljudskih prava i rodne dimenzije, i
- nisu konkretno vezani za rodnu rodno ravnopravnost i ljudska prava, ali utiču na jedno od ta dva, ili oba.

Kao korisnici, treba da prilagodite ove indikatore vašem kontekstu, i na osnovu njih utvrdite do koje mere vaši zakoni i javne politike ispunjavaju ciljeve u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.

Grafikon 25. Praćenje, evaluacija, odgovornost i učenje

Konferencija potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala je uspostavila Mehanizam za pregled sprovođenja Konvencije protiv organizovanog kriminala i njenih protokola

Za utvrđivanje polazišta za procenu sprovođenja diskretnijih članova Konvencije protiv organizovanog kriminala, autorima zakona i javnih politika će biti koristan Upitnik za samoprocenu za sprovođenje Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pripadajućih protokola

Iako Mehanizam za pregled sprovođenja ne zahteva izričito informacije o uvođenju rodne dimenzije i ljudskih prava, države u svojim izveštajima i procenama mogu da navedu sva pitanja vezana za rodnu dimenziju i ljudska prava (Aneks II)

Rodno osetljivi, na ljudskim pravima zasnovani indikatori se mogu izraditi na osnovu međunarodnih instrumenata koje je država obavezna da primenjuje (pogledajte kontrolnu listu 6.2.1), kao i na osnovu resursa kao što je Priručnik UNODC: Radni okvir za merenje i izveštavanje o rezultatima Ciljeva održivog razvoja vezanim za rodnu ravnopravnost (Beč, 2021)

Tabela 20. Primeri merenja i indikatora za zakone i javne politike

PROCENA	KVALITATIVNA PROCENA UKUPNOG UTICAJA TOKOM DEFINISANOG PERIODA NA OSNOVU SLEDEĆIH INDIKATORA	
Cilj Oblast u kojoj se meri uticaj	PREVENCIJA Merimo do koje mere su zakoni i javne politike za prevenciju transnacionalnog organizovanog kriminala rodno osetljivi i zasnovani na ljudskim pravima	GONJENJE Merimo do koje mere su zakoni i javne politike za gonjenje pripadnika transnacionalnih kriminalnih grupa rodno osetljivi i zasnovani na ljudskim pravima
Indikatori na nivou ishoda	<p>Broj institucija koje preduzimaju rodno osetljive, na ljudskim pravima zasnovane mere za umanjivanje mogućnosti za organizovani kriminal.</p> <p>Podignut nivo svesti među ciljnim grupama o rizicima vezanim za organizovani kriminal.</p> <p>Smanjena stopa recidivizma među osuđenim pripadnicima organizovanih kriminalnih grupa.</p> <p>Smanjena stopa učešća osoba iz marginalizovanih ili ranjivih zajednica u organizovanom kriminalu.</p> <p>Broj i rezultat rodno osetljivih, na ljudskim pravima zasnovanih konsultacija sa osobama pogođenim organizovanim kriminalom.</p>	<p>Broj istraga, krivičnih postupaka i osuđujućih presuda za pripadnike organizovanih kriminalnih grupa sprovedenih uz primenu standarda rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.</p> <p>Pozitivne promene u informisanosti, veštinama, stavovima i kapacitetima pripadnika krivičnog sistema (policijski službenici, tužioc, sudije, pružaoci usluga) u vezi sa primenom rodno osetljivih pristupa zasnovanih na ljudskim pravima.</p> <p>Veći broj izrečenih rodno osetljivih, na ljudskim pravima zasnovanih kaznenih mera pripadnicima organizovanih kriminalnih grupa.</p> <p>Veća rodna ravnopravnost i diverzitet u kadrovima krivičnog sistema.</p>
Indikatori na nivou konkretnih rezultata (autputa)	<p>Broj javnih i privatnih institucija koje su uspostavile rodno osetljive, na ljudskim pravima zasnovane politike protiv organizovanog kriminala.</p> <p>Broj rodno osetljivih proizvoda ili kampanja za podizanje nivoa svesti zasnovanih na dokazima i ljudskim pravima.</p> <p>Broj marginalizovanih lica ili lica u ranjivom položaju koja su imala korist od kampanja za prevenciju.</p>	<p>Uspostavljeno zakonodavstvo sa definicijama krivičnih dela datim u odredbama Konvencije, u skladu sa međunarodnim pravom u oblasti ljudskih prava.</p> <p>Uspostavljene mere zaštite koje garantuju rodno osetljivu, na ljudskim pravima zasnovanu primenu posebnih istražnih radnji.</p> <p>Uspostavljeni zakoni i javne politike za sudske postupke usmerene ka žrtvama, koje podržavaju decu, uključujući i ispunjavanje posebnih potreba.</p>
Indikatori na nivou ulaznih elemenata (inputa)	<p>Raspodeljeni resursi za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u kampanje za prevenciju.</p> <p>Uspostavljene javne politike za promovisanje rodno osetljive, na ljudskim pravima zasnovane reintegracije i rehabilitacije pripadnika organizovanih kriminalnih grupa.</p> <p>Broj organizacija civilnog društva i drugih koji su učestvovali u konsultacijama za izradu javnih politika za prevenciju.</p> <p>Upotreba istraživanja u oblasti rodnih pitanja i ljudskih prava za izradu zakona i javnih politika zasnovanih na dokazima.</p>	<p>Organi reda raspolažu finansijskim i ljudskim resursima za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u istrage vezane za organizovani kriminal.</p> <p>Broj istraga i krivičnih postupaka pokrenutih na osnovu rodno osetljivih, na ljudskim pravima zasnovanih odredbi koje definišu krivična dela.</p> <p>Rodno osetljiva, na ljudskim pravima zasnovana primena posebnih istražnih radnji.</p>

PROCENA	KVALITATIVNA PROCENA UKUPNOG UTICAJA TOKOM DEFINISANOG PERIODA NA OSNOVU SLEDEĆIH INDIKATORA	
<p>Cilj Oblast u kojoj se meri uticaj</p>	<p>ZAŠTITA Merimo do koje mere zakoni i javne politike promovišu rodno osetljivu i na ljudskim pravima zasnovanu zaštitu žrtava, svedoka, doušnika i uzbunjivača.</p>	<p>PROMOVISANJE SARADNJE Merimo do koje mere zakoni i javne politike promovišu rodno osetljivu saradnju zasnovanu na ljudskim pravima.</p>
<p>Indikatori na nivou ishoda</p>	<p>Broj žrtava, svedoka, doušnika i uzbunjivača zaštićenih od odmazde od strane organizovanih kriminalnih grupa.</p> <p>Broj krivičnih postupaka koji primenjuju pristupe usmerene ka žrtvama koji podržavaju decu.</p> <p>Broj rodno osetljivih, na ljudskim pravima zasnovanih mehanizama za prijavu krivičnog dela/za uzbunjivače.</p> <p>Broj žrtava koje su primile restituciju i naknadu štete, sa podacima razvrstanim prema godinama starosti, rodu, etničkoj pripadnosti, starosedelačkom poreklu, nacionalnosti, invaliditetu, migracionom statusu, itd.</p>	<p>Profil aktera iz državnog, privatnog i civilnog sektora koji imaju zaduženja u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava, i njihova međusobna percepcija u saradnji protiv organizovanog kriminala.</p> <p>Broj zajedničkih istraga i međunarodnih policijskih operacija u kojima se učestvovalo ili u kojima se odbilo učešće na osnovu ljudskih prava.</p> <p>Merljivo povećanje primljenih i poslatih zahteva za formalnu saradnju i postupanje po ovim zahtevima na rodno osetljiv način zasnovan na ljudskim pravima.</p>
<p>Indikatori na nivou konkretnih rezultata (autputa)</p>	<p>Uspostavljeni zakoni i javne politike umanjuju barijere za pristup zaštiti za žrtve, svedoke, doušnike i uzbunjivače.</p> <p>Uspostavljene javne politike i planovi uvećavaju finansiranje za restituciju i naknadu štete i umanjenu barijere.</p> <p>Zakonodavni okvir sadrži odredbe o zabrani diskriminacije, ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti.</p>	<p>Uspostavljeni nacionalni akcioni planovi i javne politike koji uvode rodno osetljive, na ljudskim pravima zasnovane pristupe organizovanom kriminalu.</p> <p>Broj bilateralnih i multilateralnih memoranduma o razumevanju ili drugih sporazuma koji izričito pominju rodnu ravnopravnost i ljudska prava.</p> <p>Zakoni i javne politike sadrže razloge za odbijanje formalne saradnje na osnovu rodne dimenzije i ljudskih prava.</p>
<p>Indikatori na nivou ulaznih elemenata (inputa)</p>	<p>Broj prijava za isplatu naknade štete ili restituciju i profil žrtava koje traže naknadu štete i restituciju, sa podacima razvrstanim prema godinama starosti, rodu, etničkoj pripadnosti, starosedelačkom poreklu, nacionalnosti, invaliditetu, migracionom statusu, itd.</p> <p>Iznos i izvor finansiranja za naknadu štete dodeljene žrtvama organizovanog kriminala.</p> <p>Strukture i kapaciteti za zaštitu žrtava, svedoka, doušnika i uzbunjivača u skladu sa standardima rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.</p>	<p>Uspostavljeno međusektorsko koordinaciono telo ovlašćeno za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava.</p> <p>Broj zajedničkih operacija i neformalnih operacija koje primenjuju rodno osetljive, na ljudskim pravima zasnovane pristupe.</p> <p>Broj poslatih, primljenih, odbijenih i izvršenih zahteva za formalnu saradnju (međunarodna pravna pomoć, izručenje ili transfer osuđenih lica) u skladu sa standardima ljudskih prava.</p>

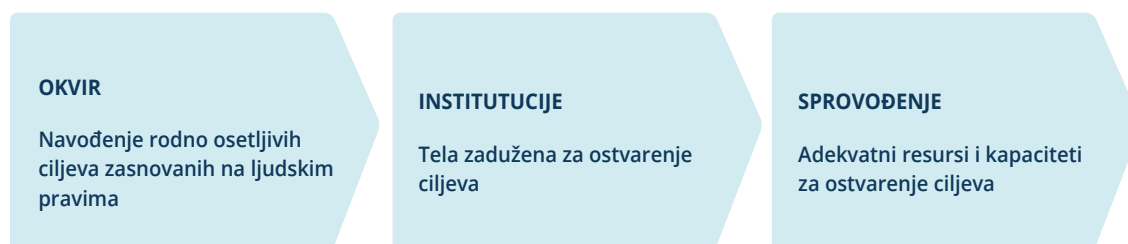

Poglavlje 6.

KONTROLNE LISTE

6.1 KONTROLNE LISTE ZA PREGLED JAVNIH POLITIKA

Ova kontrolna lista služi kao podrška za pregled i osmišljavanje javnih politika protiv organizovanog kriminala, u skladu sa međunarodnim standardima u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava. Bez obzira na procese izrade javnih politika u vašoj zemlji, kao autori javnih politika, morate imati u vidu sledeće:

PREVENCIJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA	
<i>Okvir:</i> Uspostavljene javne politike za prevenciju organizovanog kriminala su zasnovane na dokazima i uzimaju u obzir intersekcionalne ekonomske, kulturne i društvene uzroke marginalizacije i ranjivosti, uključujući rodnu neravnopravnost i barijere u pristupu ljudskim pravima.	
<i>Institucije:</i> Javne politike preciziraju koja vladina tela su zadužena za prevenciju organizovanog kriminala (uključujući tela iz resora bezbednosti, zdravstva, zaštite dece, zaštite životne sredine, i ženskih prava), i jasno navode ulogu nevladinih aktera kao što su organizacije civilnog društva.	
<i>Sprovođenje:</i> Merodavna vladina tela imaju uspostavljene politike za rodnu ravnopravnost i ljudska prava, imaju dovoljno resursa (uključujući izdvajanja iz budžeta), i svesna su obaveze uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava u vršenje svojih dužnosti vezanih za prevenciju.	

GONJENJE ORGANIZOVANOG KRIMINALA	
<i>Okvir:</i> Uspostavljene javne politike garantuju da lica uključena u organizovani kriminal kao žrtve i/ili počinioci ne trpe diskriminaciju, što obuhvata izgradnju kapaciteta pripadnika krivičnog sistema, preispitivanje njihovih rodni i drugih intersekcionalnih predrasuda, i diverzifikaciju kadrova tako da se rodna ravnopravnost odražava i u samom krivičnom sistemu i njegovim aktivnostima.	
<i>Institucije:</i> Javne politike preciziraju koja vladina tela su zadužena za gonjenje organizovanog kriminala, kao i njihova zaduženja vezana za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u gonjenje organizovanog kriminala, mogućnosti za ispunjavanje ciljeva ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, i kazne koje će snositi u slučaju kršenja ljudskih prava.	
<i>Sprovođenje:</i> Pripadnici krivičnog sistema razumeju svoja zaduženja i mogućnosti za ispunjavanje obaveza u vezi ljudskih prava i unapređenja rodne ravnopravnosti. U radu su usmereni ka žrtvama, i suočavaju se sa posledicama ukoliko prekrše ljudska prava u gonjenju organizovanog kriminala.	
ZAŠTITA LICA POGOĐENIH ORGANIZOVANIM KRIMINALOM	
<i>Okvir:</i> Uspostavljene politike obezbeđuju pristup usmeren ka žrtvama kako bi zaštitile lica pogođena organizovanim kriminalom pre, za vreme i posle krivičnih postupaka, u skladu sa obavezama u oblasti ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, vodeći računa o ravnoteži između prava žrtava i prava okrivljenih.	
<i>Institucije:</i> Javne politike jasno navode uloge pripadnika krivičnog sistema u zaštiti, kao i drugih aktera zaduženih za fizičko i mentalno zdravlje, zaštitu dece, zaštitu žena, i slično. Ovo podrazumeva uzimanje u obzir i pitanja invaliditeta, manjinskih grupa, spasavanja, rehabilitacije i reintegracije.	
<i>Sprovođenje:</i> Tela koja pružaju zaštitu žrtvama, svedocima, doušnicima i uzbunjivačima razumeju svoju ulogu u pružanju zaštite, i imaju na raspolaganju dovoljno resursa (uključujući budžetska izdvajanja) da zaštitu pruže u skladu sa standardima ljudskih prava i rodne ravnopravnosti, kao i da prilagode zaštitu proceni rizika pre, za vreme, i posle krivičnih postupaka.	
PROMOVISANJE SARADNJE	
<i>Okvir:</i> Uspostavljene javne politike protiv organizovanog kriminala podrazumevaju saradnju čitavog društva na nacionalnom nivou, uključujući državne aktere koji nisu iz krivičnog sistema i nevladine aktere, u cilju promovisanja pristupa usmerenog ka žrtvama i uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava. Uspostavljene javne politike za međunarodnu saradnju uzimaju u obzir rodnu dimenziju i ljudska prava prilikom donošenja odluka, i shodno tome traže, prihvataju i/ili odbijaju formalnu i neformalnu međunarodnu saradnju u vezi sa organizovanim kriminalom, što se navodi i u bilateralnim i multilateralnim sporazumima.	
<i>Institucije:</i> Uspostavljeno je nacionalno koordinaciono telo čija je svrha odgovor na organizovani kriminal, uvođenje standarda rodne ravnopravnosti i ljudskih prava za sve zainteresovane strane, razmena informacija između zainteresovanih strana, i praćenje uticaja aktivnosti na rodnu ravnopravnost i ljudska prava. Merodavne zainteresovane strane imaju zajedničko razumevanje i usklađen pristup uvođenju rodne dimenzije i ljudskih prava. Uspostavljene javne politike i procedure omogućuju saradnju između centralnih organa vlasti i drugih tela zaduženih za sprovođenje zahteva za međunarodnu saradnju, u skladu sa standardima ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.	
<i>Sprovođenje:</i> Država i njeni nevladini partneri razumeju svoje obaveze vezane za rodnu ravnopravnost i ljudska prava, i sarađuju u naporima na domaćem, bilateralnom i multilateralnom nivou. Javne politike i procedure vezane za međunarodnu saradnju su dostupne stranim partnerima na pristupačan način. Uspostavljeni su neformalni kanali komunikacije sa stranim partnerima radi razmene informacija o procedurama, zakonskim zahtevima i uslovima, kao i standardima ljudskih prava za međunarodnu saradnju.	

6.2 KONTROLNE LISTE ZA PREGLED ZAKONODAVSTVA

KONTROLNA LISTA 6.2.1 MAPIRANJE ZAKONSKIH OKVIRA

Napomene za upotrebu kontrolne liste: Ova kontrolna lista vam pomaže da mapirate propuste u postojećem zakonskom okviru vaše države u oblasti rodne ravnopravnosti i ljudskih prava:

- Na linkovima datim za svaki instrument, u bazi podataka Ugovornih tela Ujedinjenih Nacija, ili na Interaktivnoj platformi Kancelarije Ujedinjenih nacija za ljudska prava možete pronaći koje su države pristupile kom instrumentu, kao i da li su iznele rezerve u odnosu na neke njegove delove.
- Kontrolna lista nije sveobuhvatna; apelujemo na vas da pronađete dodatne obaveze u oblasti ljudskih prava koje propisuju opcioni protokoli uz ove glavne instrumente, kao i domaći i regionalni instrumenti.

MEĐUNARODNI INSTRUMENT KOJI JE DRŽAVA RATIFIKOVALA		PROPUSTI I IZAZOVI U PRENOŠENJU U DOMAĆE ZAKONODAVSTVO
<i><u>Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala</u></i> (2000)		
<i><u>Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, koji dopunjuje Konvenciju</u></i> (2000)		
<i><u>Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji dopunjuje Konvenciju</u></i> (2000)		
<i><u>Protokol protiv nezakonite proizvodnje i prometa vatrenim oružjem, njegovim delovima, sklopovima i municijom, koji dopunjuje Konvenciju</u></i> (2000)		
<i><u>Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima</u></i> (1996)		
<i><u>Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima</u></i> (1996)		
<i><u>Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije</u></i> (1996)		
<i><u>Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama</u></i> (1979)		
<i><u>Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka</u></i> (1984)		
<i><u>Konvencija o pravima deteta</u></i> (1989)		
<i><u>Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica</u></i> (1990)		

MEĐUNARODNI INSTRUMENT KOJI JE DRŽAVA RATIFIKOVALA		PROPUSTI I IZAZOVI U PRENOŠENJU U DOMAĆE ZAKONODAVSTVO
<i>Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom</i> (2006)		
<i>Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka</i> (2006)		

DA LI JE OVO PRAVO ZAŠTIĆENO U DOMAĆEM ZAKONODAVSTVU?		U KOM INSTRUMENTU (NPR. USTAV? ZAKONI O LJUDSKIM PRAVIMA? KRIVIČNI ZAKONIK? NEŠTO TREĆE?)
Pravo na život		
Pravo na pošteno suđenje		
Pravo na jednakost pred zakonom i jednaku zaštitu zakona		
Sloboda od proizvoljnog pritvaranja		
Sloboda od torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kazni		
Sloboda misli, savesti i veroispovesti		
Sloboda informisanja i izražavanja		
Sloboda kretanja		
Sloboda okupljanja i udruživanja		
Pravo na privatnost		
Pravo na rad		
Pravo na zdravlje		
Ravnopravnost braka		
Pravo na obrazovanje		

DA LI JE OVO PRAVO ZAŠTIĆENO U DOMAĆEM ZAKONODAVSTVU?		U KOM INSTRUMENTU (NPR. USTAV? ZAKONI O LJUDSKIM PRAVIMA? KRIVIČNI ZAKONIK? NEŠTO TREĆE?)
Pravo lica da ne bude predmet prisilnog nestanka		
Druga prava merodavna za predloženi zakon/javnu politiku		

SA KOJIM BARIJERAMA SE NOSIOCI PRAVA SUOČAVAJU U UŽIVANJU OVIH PRAVA?	BARIJERE U DOMAĆIM ZAKONIMA I JAVNIM POLITIKAMA
Muškarci	
Žene	
Nebinarnе osobe	
Maloletnici i deca	
Lica koja nemaju državljanstvo (s legalnim/ilegalnim boravkom)	
Žrtve organizovanog kriminala	
Počinioci organizovanog kriminala	
Osobe različitog rodnog i seksualnog identiteta	
Etničke manjine	
<i>Osobe s invaliditetom</i>	
Osobe u ruralnim/zabačenim delovima države	
<i>Druge grupe u ranjivom položaju (molimo definišite):</i>	

Ova kontrolna lista može biti korisna i za analiziranje zemalja sa kojima treba da stupimo u saradnju (pogledajte [Poglavlje 3.4](#) o ciljevima saradnje)

KONTROLNA LISTA 6.2.2 GONJENJE

Napomene za upotrebu kontrolne liste: Ova kontrolna lista vam pomaže u analizi da li domaći zakoni sadrže odredbe za definisanje krivičnih dela, vršenje istraga, krivično gonjenje i sudsko procesuiranje organizovanog kriminala u skladu sa Konvencijom, i da li ove odredbe uzimaju u obzir rodnu dimenziju i ljudska prava. Ova kontrolna lista nije sveobuhvatna, već je ponuđena kao polazište, dok autori zakona mogu da odu korak dalje i obave analizu prilagođenu njihovom konkretnom zakonskom okviru, izazovima i ciljevima.

GONJENJE Definisanje krivičnih dela (kriminalizacija) (članovi 5, 6, 8 i 23 Konvencije)	
Načelo zakonitosti^a	
<p>Postupci zaštićeni u međunarodnom pravu u oblasti ljudskih prava <i>nisu</i> zakonom definisani kao krivična dela (na primer, krivično delo učešća u organizovanoj kriminalnoj grupi ne sme da se koristi kao izgovor za uklanjanje političkih rivala, kažnjavanje protesta i zagovaranja, ili zabranu društvenih grupa, niti na druge načine koji nesrazmerno i nepotrebno ograničavaju slobodu okupljanja i druga građanska i politička prava).</p>	
<p>Zakon se <i>ne</i> primenjuje retroaktivno na krivična dela, niti nameće kazne koje nisu postojale u trenutku izvršenja krivičnog dela. Lica osuđena za izvršenje krivičnog dela ne treba da budu osuđena na kazne veće od maksimalne primenjive kazne u trenutku izvršenja krivičnog dela.</p>	
<p>Zakoni su jasni i pristupačni, i posledice svakog postupka (činjenja ili nečinjenja) sve mogu predvideti.</p>	
<p>Učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi je definisano kao krivično delo tako da je jasno koji postupci podrazumevaju krivičnu odgovornost:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Krivično delo zavere: da li je za aktivnosti neophodno dogovaranje? • Krivično delo kriminalnog udruživanja: do koje mere je učešće u aktivnostima organizovane kriminalne grupe koje nisu kriminalne prirode (sa svešću da će ovo učešće doprineti ostvarenju kriminalnog cilja) definisano kao krivično delo? 	
<p>Zakoni sadrže odredbe koje definišu krivična dela na način koji je usklađen sa drugim krivičnim delima, definicijama i terminologijom iz domaćeg prava, umesto da doslovce prenose tekst Konvencije.</p>	
<p>Uspostavljeni su zakoni i javne politike koji uređuju upotrebu invazivnih ili potencijalno invazivnih radnji tako da se one primenjuju uz odobrenje suda i/ili kriterijume zasnovane na ljudskim pravima (srazmernost, legitiman cilj i neophodnost).</p>	
Svrha sticanja finansijske ili druge materijalne koristi^b	
<p>Kada je učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi definisano kao krivično delo koje <i>uključuje</i> element sticanja finansijske ili druge materijalne koristi, to se uglavnom tumači kao novčana i druga materijalna korist, kao što je seksualno zadovoljenje.</p>	
<p>Kada je učešće u organizovanoj kriminalnoj grupi definisano kao krivično delo koje <i>ne uključuje</i> element sticanja finansijske ili druge materijalne koristi, donete su zakonske mere predostrožnosti koje sprečavaju upotrebu Konvencije za progon grupa na osnovu političkih, ideoloških ili društvenih motiva.</p>	
Uspostavljanje jurisdikcije^c	
<p>Jurisdikcija se uspostavlja za krivična dela transnacionalnog organizovanog kriminala izvršena na teritoriji države, na brodu koji plovi pod zastavom države, ili u letelici registrovanoj prema zakonu te države.</p>	
<p>Jurisdikcija za krivična dela definisana Konvencijom se uspostavlja kada je navodni počinitelj prisutan na teritoriji države a ta država ne vrši izručenja na osnovu nacionalnosti.</p>	

GONJENJE**Definisanje krivičnih dela (kriminalizacija) (članovi 5, 6, 8 i 23 Konvencije)**

Usvojeno je zakonodavstvo koje uklanja nekažnjivost i propuste u uspostavljanju jurisdikcije u skladu sa opcionim osnovima za jurisdikciju, za krivična dela definisana Konvencijom koja su izvršena:

- Protiv državljanina
- Od strane državljanina ili lica sa stalnim boravkom
- Izvan teritorije a sa namerom izvršenja teškog krivičnog dela na teritoriji kao što se navodi u Konvenciji
- Kada se počinitelj nalazi na teritoriji države a ona ga ne izručuje^d
- Kada se jurisdikcija zasniva na obavezujućem međunarodnom sporazumu kao što je rezolucija Saveta bezbednosti usvojena u skladu sa poglavljem VII

Utvrđivanje krivične odgovornosti^e

Postupci se definišu kao krivična dela i olakšavajuće i otežavajuće okolnosti se određuju na način koji uzima u obzir da u krivičnom delu mogu učestvovati muškarci, žene, dečaci, devojčice i nebinarne osobe, koji nije diskriminatoran u svojoj svrsi ili efektima, i koji je osetljiv na različite uloge pojedinaca, kao i na različit stepen njihove sposobnosti samostalnog delovanja.

Zakoni utvrđuju krivičnopravnu, građanskopravnu ili administrativnu odgovornost pravnih lica za učešće u teškim krivičnim delima koja uključuju organizovane kriminalne grupe i vršenje krivičnih dela definisanih Konvencijom, ne dovodeći u pitanje krivičnu odgovornost fizičkih lica.^f

Uspostavljeno je zakonodavstvo kojim država ispunjava svoju dužnost prevencije, vršenja istrage, kažnjavanja i obeštećenja kršenja ljudskih prava od strane trećih lica, uključujući i pravna lica (korporacije, kompanije, humanitarne organizacije, verske organizacije i druga lica).

Prilikom definisanja određenih postupaka kao krivičnih dela, zakon predviđa izuzetke zasnovane na ljudskim pravima tamo gde je potrebno zaštititi ljudska prava.^g

Istrage^h

Uspostavljeno je zakonodavstvo koje štiti pravo na odgovarajući postupak svakog optuženog lica.

Zakonodavstvo definiše kao krivično delo torturu i druge surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne, i zabranjuje sudsku prihvatljivost dokaza ili izjava pribavljenih primenom torture ili drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kazni.

Zakonodavstvo garantuje da je svaka primena sile od strane organa reda ograničena u skladu sa međunarodnim obavezama, i da se vatreno oružje koristi isključivo za samoodbranu ili odbranu drugih od neposredne pretnje smrću ili ozbiljnom povredom.

Zakonodavstvo garantuje da se sva hapšenja vrše u skladu sa nalogom ili na osnovu razumne sumnje da je lice izvršilo ili namerava da izvrši krivično delo, kao i da se policijski službenici ili drugi pripadnici organa reda koji vrše hapšenje mogu identifikovati.

Zakonodavstvo i mere za sprovođenje garantuju da su lica obavestena o razlozima za njihovo hapšenje na jeziku koji razumeju i o svojim pravima posredstvom kvalifikovanog prevodioca.

Zakonodavstvo obuhvata pravne i proceduralne mere zaštite koje garantuju da će svako lice uhapšeno ili pritvoreno od strane pripadnika organa reda:

- Biti brzo izvedeno pred sudiju
- Imati pristup advokatu bez nepotrebnog odlaganja, uključujući, po potrebi, šeme za pravnu pomoć
- Imati pristup lekaru bez nepotrebnog odlaganja, uključujući, po potrebi, lekarske preglede prilagođene godinama starosti i rodu
- Po potrebi, biti informisano o svom pravu na obaveštavanje konzularnog predstavništva o hapšenju, pritvaranju ili krivičnom gonjenju, i pravu na prisustvo konzularnih predstavnika

GONJENJE

Definisanje krivičnih dela (kriminalizacija) (članovi 5, 6, 8 i 23 Konvencije)

Zakonodavstvo i mere za sprovođenje promovišu upotrebu metoda saslušanja koji nisu prinudne prirode, i umanjuju oslanjanje na priznanja u svrhu postizanja osuđujućih presuda.	
Zakonodavstvo i mere za sprovođenje štite najbolji interes dece u dodiru sa krivičnopravnim sistemom, garantujući da se prema deci postupa na odgovarajući način i uzimajući u obzir specifične potrebe dece u posebno ranjivim položajima.	
Zakonodavstvo zahteva od pripadnika organa reda da preduzmu delotvorne mere za zaštitu ljudskih prava, dostojanstva i integriteta svih lica, uz poštovanje načela zabrane diskriminacije, a posebno ukoliko su lica ranjiva ili marginalizovana na osnovu, između ostalog, roda, godina starosti, fizičkog ili mentalnog zdravlja, ili invaliditeta.	
Zakonodavstvo, javne politike i mere za sprovođenje promovišu rodno osetljivo vršenje policijskih dužnosti i zabranjuju rasizam, ksenofobiju, rasnu i drugu diskriminaciju u vršenju policijskih dužnosti. Ovo podrazumeva i da se odredbe o zabrani diskriminacije odnose i na samu policiju.	
Zakonodavstvo i mere za sprovođenje promovišu pozivanje pripadnika organa reda na odgovornost uspostavljanjem jasnih procedura za prijave i pritužbe, kao i mehanizama za spoljni nadzor policije.	
Zakonodavstvo zahteva nezavisne, brze, delotvorne i nepristrasne istrage svih optužbi za torturu i druge surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne od strane pripadnika organa reda, kao i kažnjavanje onih za koje se utvrdilo da su u ovome učestvovali na način srazmeran težini krivičnog dela.	
Zakoni zabranjuju učešće pripadnika organa reda optuženih za torturu ili druge surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne u istragama.	
Zakonodavstvo i mere za sprovođenje predviđaju zaštitu i pomoć za žrtve torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kazni, uzimajući u obzir njihove specifične potrebe vezane za godine starosti, invaliditet ili rod, i pružajući podršku koja ima u vidu pretrpljenu traumu i pristup rehabilitaciji i naknadi štete.	
Zakoni predviđaju nezavisne i delotvorne mehanizme za praćenje stanja u ustanovama za pritvor, uključujući policijske stanice, radi sprečavanja torture ili drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kazni.	
Kaznene mere	
Kaznene mere su srazmerne i uzimaju u obzir: <ul style="list-style-type: none"> • Težinu krivičnog dela u skladu sa međunarodnim obavezama države u oblasti ljudskih prava, uključujući obaveze vezane za lišavanje slobode, surove, neljudske ili ponižavajuće postupke ili kazne, i izricanje smrtno kazne. • Načelo da zakonodavstvo ne treba da propisuje obavezne minimalne kazne koje narušavaju ljudska prava. 	
Zakonodavstvo dopušta uzimanje u obzir intersekcionalnih rodnih i drugih faktora za određivanje olakšavajućih okolnosti prilikom izricanja kazne, uključujući posledice kazne po ljudska prava lica koja zavise od osuđenog lica.	
Zakonodavstvo dopušta ublažavanje kazne okrivljenih koji značajno sarađuju sa istragom ili krivičnim gonjenjem krivičnih dela definisanih Konvencijom, uzimajući u obzir ljudska prava žrtava i okrivljenih. ⁱ	
Zakonodavstvo garantuje da se zloupotrebe ljudskih prava, uključujući rodno zasnovano nasilje, smatraju otežavajućem okolnostima prilikom izricanja kazne.	
Uslovi boravka u zatvoru su u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava, uključujući Nelson Mandela pravila.	

GONJENJE**Definisanje krivičnih dela (kriminalizacija) (članovi 5, 6, 8 i 23 Konvencije)**

U državama gde zakonodavstvo još uvek dopušta smrtnu kaznu, ova kazna se izriče isključivo za najteža krivična dela, uz puno poštovanje međunarodnih garancija ljudskih prava, i ne treba da se izriče za krivična dela izvršena kada je okrivljeni imao manje od 18 godina ili ako je okrivljeni žena u drugom stanju.

^a UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 26 i 27.

^b Ibid., str. 28 i 29. Takođe pogledajte definiciju „organizovane kriminalne grupe“ u članu 34 (3) Konvencije.

^c UNODC, *Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 34 and 35.

^d Pogledajte Konvenciju, član 15, stavovi 2 i 4.

^e Pogledajte Konvenciju, član 10.

^f Pogledajte UNODC, *Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala*, 2. izdanje, (Beč, 2021), str. 51–58; i UNODC, *Izveštaj: Izrada javnih politika i uloga internet posrednika u prevenciji i borbi protiv nedozvoljenog prometa* (Beč, 2022).

^g Na primer, kada je reč o utvrđivanju krivične odgovornosti za krivična dela nad divljim životinjama i šumama, države mogu da uvedu zakonske izuzetke koji omogućavaju ispunjavanje osnovnih ljudskih prava za ona lica kojima bezbednost hrane zavisi od korišćenja ugroženih vrsta, ili kada je korišćenje divljih životinja neophodno za uživanje prava na učešće u kulturnom životu. Pogledajte UNODC, *Vodič za izradu zakonodavstva za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama* (Beč, 2018), str. 26.

^h Prilagođeno iz Rezolucije Saveta za ljudska prava 46/15.

ⁱ Pogledajte Konvenciju protiv organizovanog kriminala, član 26, stav 2.

KONTROLNA LISTA 6.2.3 ZAŠTITA

Napomene za upotrebu kontrolne liste: Ova kontrolna lista vam pomaže u analizi da li domaći zakoni sadrže odredbe za zaštitu žrtava, svedoka, i drugih u skladu sa Konvencijom, kao i da li ove odredbe uzimaju u obzir rodnu dimenziju i ljudska prava. Ova kontrolna lista nije sveobuhvatna, već je ponuđena kao polazište, dok autori zakona mogu da odu korak dalje i obave analizu prilagođenu njihovom konkretnom zakonskom okviru, izazovima i ciljevima.

ZAŠTITA	
Mere za zaštitu svedoka (član 24 Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala)	
Zakonodavstvo štiti identitet lica koja prijavljuju krivična dela nadležnim organima, u skladu sa njihovim ljudskim pravima na život, slobodu izražavanja i privatnost.	
Zakonodavstvo štiti svedoke koji svedoče u krivičnim postupcima od moguće odmazde i zastrašivanja (član 24 (1)) (član 24 (2)).	
Svedocima se zaštita pruža bez obzira na njihov pravni status (doušnici, žrtve, svedoci, pripadnici pravosuđa, prikriiveni istražitelji, itd.) ili drugi status.	
Zaštita svedoka ne dovodi u pitanje prava okrivljenih (tj. pravo na pošteno suđenje i pravo na sučeljavanje).	
Zakonodavstvo obuhvata odgovarajuće mere zaštite od ma kakvih neopravdanih postupaka za sva lica koja nadležnim organima prijave krivična dela u dobroj veri i na osnovu razumne sumnje, a u vezi sa krivičnim delima u oblasti korupcije i/ili transnacionalnog organizovanog kriminala.	
Mere zaštite za uzbunjivače su usklađene u krivičnom zakoniku, zakonu protiv korupcije, zakonu o pristupu informacijama, zakonu o radu i zapošljavanju, i zakonima u oblasti ljudskih prava.	
Zakonodavstvo uspostavlja procedure za fizičku zaštitu svedoka (npr. preseljenje, neotkrivanje identiteta, ili ograničenja u otkrivanju identiteta i mesta trenutnog boravka (član 24 (2) (a)).	
Ove procedure su rodno osetljive i zasnovane na ljudskim pravima, i mogu se prilagoditi specifičnim individualnim potrebama, preferencijama i profilima.	
Zakonodavstvo omogućava svedocima da svedoče na način koji garantuje njihovu bezbednost, uključujući upotrebu komunikacionih tehnologija (član 2 (2) (b)).	
Mere fizičke zaštite uzimaju u obzir posebne potrebe svedoka na bazi intersekcionalnih faktora kao što su godine starosti, rod i drugi.	
Uspostavljene su sudske procedure prilagođene godinama starosti i rodu svedoka (uključujući mere za smanjenje formalnosti postupka namenjene deci i starijima).	
Zaštita obuhvata i članove porodice i druga lica bliska svedocima.	
Države razmatraju sklapanje sporazuma ili dogovora sa drugim državama radi preseljenja svedoka, članova njihove porodice i drugih bliskih lica, kako bi ih zaštitila od odmazde ili zastrašivanja (član 24 (3)).	
Države uzimaju u obzir ljudska prava i status vezan za rodnu ravnopravnost preseljenih lica u drugoj državi, kao i kapacitet te države da poštuje, štiti i ispunjava ljudska prava preseljenih lica.	

ZAŠTITA	
Zaštita žrtava i svedoka tokom krivičnog postupka	
Žrtvama koje svedoče je omogućeno da uživaju zaštitu i pomoć, uključujući u slučaju pretnje od odmazde i zastrašivanja (član 25 (1)).	
Žrtvama je dopušteno da uz njih tokom suđenja bude osoba od poverenja kao podrška.	
U odgovarajućim fazama krivičnog postupka protiv okrivljenih za organizovani kriminal, žrtvama je omogućeno da iznesu svoje stavove i bojazni koji će biti uzeti u obzir na način koji ne dovodi u pitanje pravo okrivljenih na odbranu (član 25 (3)).	
U anglosaksonskom pravu, žrtvama je omogućeno da učestvuju putem izjava o uticaju na žrtvu i izjava o uticaju na zajednicu (žrtvama se pruža prilika da se čuje njihov glas tako što će tokom suđenja biti pročitana njihova izjava o uticaju krivičnog dela na njih, i ta će izjava biti uzeta u obzir tokom izricanja presude).	
U anglosaksonskom pravu, žrtvama je omogućeno da učestvuju u svojstvu „građanske strane“. U skladu sa odredbama nacionalnog zakonodavstva, žrtve može da zastupa advokat koji će postavljati pitanja svedocima i okrivljenima, održati uvodnu i završnu reč, i imati pristup dokaznim informacijama. Organizacije civilnog društva, udruženja žrtava ili treća lica mogu da budu zastupljeni kao građanska strana. ^a	
Restitucija i naknada štete	
Zakonodavstvo obezbeđuje pristup žrtvama naknadi štete i restituciji u skladu sa Konvencijom protiv organizovanog kriminala (član 25 (2)) putem barem jednog od sledećeg: <ul style="list-style-type: none"> • Odredbe koje žrtvama omogućuju da tuže počinioca za naknadu štete po građanskopravnom postupku • Odredbe koje omogućuju krivičnom sudu da naloži počiniocu da plati naknadu štete žrtvi, ili da naloži naknadu štete ili restituciju • Odredbe kojima se uspostavljaju fondovi posredstvom kojih će žrtve moći da traže naknadu štete od države za pretrpljene povrede ili bol nastale izvršenjem krivičnog dela 	
Zakonodavstvo omogućava povraćaj trajno oduzete imovine stečene vršenjem krivičnih dela državi koja je podnela zahtev za povraćaj, koju će ona koristiti za naknadu štete žrtvama (ili će je vratiti zakonitim vlasnicima) (član 14 (2)).	
Zakonodavstvo koje omogućava naknadu štete žrtvama ne treba tumačiti na način koji dovodi u pitanje prava <i>bona fide</i> trećih lica.	
Zakonodavstvo omogućava žrtvama druge oblike reparacija u skladu sa međunarodnim pravom u oblasti ljudskih prava, uključujući rehabilitaciju, zadovoljenje i zaštitu od reviktimizacije.	
Grupama žrtava se omogućava kolektivna reparacija za teška kršenja ljudskih prava. ^b	

^a UNODC, SHERLOC portal, Obrazovni program za univerzitete, Organizovani kriminal, Modul 8: Alatkne za sprovođenje zakona, Glavne odlike „Prava žrtava i svedoka u istragama“.

^b UNODC, Izveštaj: *Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava* (Beč, 2022), str. 66.

KONTROLNA LISTA 6.2.4 PROMOVISANJE SARADNJE

Napomene za upotrebu kontrolne liste: Ova kontrolna lista vam pomaže u analizi da li domaći zakoni sadrže odredbe za promovisanje saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala u skladu sa Konvencijom, kao i da li ove odredbe uzimaju u obzir rodnu dimenziju i ljudska prava. Ova kontrolna lista nije sveobuhvatna, već je ponuđena kao polazište, dok autori zakona mogu da odu korak dalje i obave analizu prilagođenu njihovom konkretnom zakonskom okviru, izazovima i ciljevima.

PROMOVISANJE SARADNJE	
Zajednička pravna pomoć (član 18 Konvencije)	
Zakonodavstvo garantuje da ispunjavanje zamolnice za međunarodnu pravnu pomoć koje podrazumeva transfer lica u drugu državu ne narušava pravo tog lica na slobodu, odnosno slobodu od proizvoljnog pritvaranja.	
Zakonodavstvo garantuje da sve zamolnice za međunarodnu pravnu pomoć poštuju pravo na privatnost, ugled i odgovarajući postupak lica na koje se zamolnica odnosi.	
Zakonodavstvo štiti prava <i>bona fide</i> trećih lica čiji je interes vezan za imovinu na koju se odnosi zamolnica za pomoć.	
Izručenje (član 16 Konvencije)	
Zakonodavstvo navodi uslove vezane za ispunjenje zahteva dvostruke kažnjivosti.	
Zakonodavstvo navodi osnove za odbijanje zahteva za izručenje: <ul style="list-style-type: none"> • Kada postoji osnovana sumnja da druga država zahteva izručenje radi krivičnog gonjenja ili kažnjavanja lica na osnovu njegovog roda, rase, veroispovesti, nacionalnosti, etničkog porekla ili političkog uverenja, ili da će ispunjenje zahteva naneti štetu licu na ovim osnovima • Kada je izručenje u suprotnosti sa načelom zabrane vraćanja prema međunarodnom pravu u oblasti ljudskih prava i zakonima o izbeglicama. 	
Zakonodavstvo predviđa krivično gonjenje umesto izručenja (tamo gde je izručenje domaćih državljana zabranjeno), ili po potrebi sprovođenje presude i kazne protiv tog lica u zamoljenoj državi (<i>aut dedere aut judicare</i>), kako bi zaštitilo pravo žrtava na pravdu.	
Uspostavljene procedure pružaju diplomatske garancije zamoljenoj državi: <ul style="list-style-type: none"> • Da će prema licu čije se izručenje traži biti postupano u skladu sa standardima ljudskih prava • Da lice optuženo za krivično delo za koje je moguća smrtna kazna neće biti osuđeno na smrtnu kaznu 	
Jasno su predviđeni uslovi na osnovu kojih je moguće odobriti izručenje kada su date garancije, odnosno odbiti izručenje uprkos datim garancijama. U slučaju odbijanja, uslovi podrazumevaju da država molilja ima kontinuiran obrazac teških, grubih ili masovnih kršenja ljudskih prava.	
Procedure čiji je cilj ubrzani i/ili pojednostavljeni postupak izručenja, kako bi se umanjila kašnjenja u interesu pravde i u interesu žrtava i počinioca, štite osnovna zakonska prava lica čije se izručenje traži, uključujući dobrovoljni i informisani pristanak lica na način koji uzima u obzir invaliditet, rod, pismenost i druge faktore, gde će lice biti obavešteno o svojim pravima i posledicama odustajanja od uobičajenog postupka izručenja.	
Zaštitne mere štite pravo na slobodu i slobodu od proizvoljnog pritvaranja u slučaju ma kakvog privremenog lišavanja slobode pre izručenja.	
Ovlašćenja nad izručenim licem su ograničena srazmerno krivičnom delu zbog kojeg je izručenje traženo ili odobreno (načelo posebnosti).	

PROMOVISANJE SARADNJE	
Transfer osuđenih lica (član 17 Konvencije)	
Zakonodavstvo nalaže da se saradnja odbija ukoliko je osuđujuća presuda protiv okrivljenog prekršila njegovo pravo na pošteno suđenje.	
Zakonodavstvo dopušta transfer osuđenog lica u njegovu zemlju porekla samo uz njegov pristanak, i obuhvata pravo lica da bude obavješteno o kriterijumima za prijavu za transfer.	
Zakonodavstvo nalaže da se saradnja odbija ukoliko bi transfer prekršio međunarodne standarde ljudskih prava kao što je načelo zabrane vraćanja, pravo na život ili zabrana torture, ili ako uslovi boravka u zatvoru u državi u koju se lice upućuje ne ispunjavaju standarde ljudskih prava.	
Uspostavljene su pravosudne ili administrativne procedure za priznavanje kazne, ili tako što će kaznu prilagoditi tako da ispunjava standarde ljudskih prava u domaćem zakonu države u koju se lice upućuje (nastavak izdržavanja kazne), ili tako što će se kazna preinačiti na osnovu činjenica utvrđenih od strane suda u državi koja je izrekla kaznu, a u skladu sa načelom zakonitosti.	
Odredbe zakona propisuju da se period izdržane kazne oduzima od perioda izdržavanja kazne koji je odredila država u koju se lice upućuje.	
Uslovi boravka u zatvoru za lica koja su transferom upućena u drugu državu uređeni su u skladu sa njihovim ljudskim pravima i međunarodnim pravom, uzimajući u obzir posebne potrebe i humanitarne uslove, i garantujući da se neće vršiti diskriminacija na osnovu toga da li je lice u zatvoru domaći državljanin, ili strani državljanin prebačen transferom.	

Aneksi

I. ZAGOVARANJE

Prilikom uvođenja rodne dimenzije i ljudskih prava u zakone i javne politike, zainteresovane strane često nailaze na protivljenje i otpor. Argumente date u tabeli možete prilagoditi svom kontekstu kako biste zagovarali pristup organizovanom kriminalu zasnovan na rodnoj ravnopravnosti i ljudskim pravima.

PROTIVLJENJE/IZAZOV	ARGUMENTI ZA ZAGOVARANJE
PREVENCIJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA	
Smatra se da rodna pitanja i ljudska prava nisu bitni za prevenciju organizovanog kriminala.	Sam odgovor krivičnog sistema nije dovoljan da reši uzroke transnacionalnog organizovanog kriminala, uključujući ranjivost i marginalizaciju. Strategije i aktivnosti prevencije koje nisu rodno osetljive i zasnovane na ljudskim pravima često nisu delotvorne. Pristupi zasnovani na rodnoj osetljivosti i ljudskim pravima rešavaju uzroke organizovanog kriminala, i utemeljeni su na obavezama države prema međunarodnom pravu.
GONJENJE ORGANIZOVANOG KRIMINALA	
Smatra se da uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava predstavlja barijeru za delotvorno gonjenje organizovanog kriminala.	Rodno osetljiv, na ljudskim pravima zasnovan pristup istrazi i krivičnom gonjenju pripadnika organizovanih kriminalnih grupa povećava verovatnoću da će dokazi biti prihvatljivi i ubedljivi na sudu.
Pripadnici krivičnog sistema pristupaju svim licima uključenim u organizovani kriminal kao da su počinili teških krivičnih dela.	Lica koja učestvuju u organizovanom kriminalu imaju različite uloge, različit nivo odgovornosti, i različit stepen mogućnosti samostalnog delovanja. Maksimalne kazne treba da se izriču samo za teška krivična dela bez olakšavajućih okolnosti. Ograničena sredstva kojima raspolaže krivični sistem za borbu protiv organizovanog kriminala ne treba da se zloupotrebljavaju za gonjenje nisko rangiranih počinilaca. Strategije borbe protiv organizovanog kriminala treba da prioritizuju gonjenje teških krivičnih dela.
Smatra se da jednaka zastupljenost muškaraca i žena među pripadnicima organa reda nije bitna u borbi protiv organizovanog kriminala.	Zastupljenost žena i muškaraca u kadrovima krivičnog sistema unapređuje kapacitete organa reda u rodno osetljivom pristupu istrazi, čime se takođe unapređuju rezultati istrage jer će vršenje saslušanja biti uspešnije.

PROTIVLJENJE/IZAZOV	ARGUMENTI ZA ZAGOVARANJE
Smatra se da žene imaju jednake mogućnosti da rade u krivičnom pravnom sistemu kao i muškarci, ali da jednostavno ne žele.	Zakoni i javne politike najčešće daju ženama jednake mogućnosti kao i muškarcima da rade u krivičnom pravnom sistemu, ali se one u praksi suočavaju sa dodatnim barijerama, kao što su rodni stereotipi, uznemiravanje, diskriminacija, i postizanje ravnoteže između karijere i porodičnog života usled ukorenjenih rodni uloga. Za ispravljanje ove nejednakosti, neophodni su rodno osetljivi odgovori.
Ne ceni se obuka za advokate odbrane i pružaoce pravne pomoći okrivljenima, niti se smatra prioritetnom u gonjenju organizovanog kriminala.	Pravo na pošteno suđenje je ključna komponenta delotvornog krivičnog sistema. Suđenja na kojima su poštovana sva prava okrivljenog su manje podložna podnošenju žalbi. Ako advokati odbrane ne prolaze obuku zajedno sa tužiocima, tužiocima neće biti u stanju da u potpunosti razviju veštine neophodne za sučeljavanje sa pripadnicima transnacionalnih organizovanih kriminalnih grupa koji će za svoju odbranu angažovati najveštije advokate.
Smrtna kazna je moguća za krivična dela vezana za transnacionalni organizovani kriminal.	Primena smrtne kazne odvraća partnere iz drugih zemalja da razmenjuju obaveštajne podatke i saraduju u vidu međunarodne pravne pomoći, izručenja i transfera osuđenih lica. Primena smrtne kazne može da odvraća svedoke od punog i istinitog svedočenja protiv počinitelja. UNODC, druge agencije Ujedinjenih nacija i donatori nailaze na izazove u saradnji ili pružanju podrške državama koje primenjuju smrtnu kaznu.
ZAŠTITA LICA POGOĐENIH ORGANIZOVANIM KRIMINALOM	
Smatra se da muškarci, dečaci i nebinarne osobe nisu potencijalne žrtve transnacionalnog kriminala.	Sistemi za identifikaciju nisu dobri ukoliko počivaju na nepotpunim ili netačnim profilima toga kako izgleda žrtva transnacionalnog organizovanog kriminala. Proces pregleda i identifikacije mora biti inkluzivan i omogućiti svim žrtvama transnacionalnog kriminala da budu identifikovane kao žrtve ili svedoci transnacionalnog kriminala.
Usluge zaštite i pomoći za određene kategorije žrtava nisu dovoljne.	Neophodna je rodna analiza dinamike organizovanog kriminala kako bi svima sve usluge bile na raspolaganju na ravnopravan način, uključujući muškarce i dečake, žene i devojčice, državljane i nedržavljanke, osobe sa invaliditetom, ili druge marginalizovane grupe ili osobe u ranjivom položaju.
Tokom krivičnog postupka, prema žrtvama i svedocima se ne postupa u skladu sa njihovim ljudskim pravima, a sam sudski postupak nije usmeren na žrtve.	Zaštita prava žrtava i svedoka je od ključnog značaja za dobijanje svedočenja. Žrtve i svedoci mogu oklevati da svedoče ukoliko nemaju poverenje u krivičnom pravni sistem. Sudovi koji nisu usmereni ka žrtvama neće dobiti delotvorna svedočenja, a njihove sudske presude će biti podložne žalbama.
PROMOVISANJE SARADNJE PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA	
Državni akteri doživljavaju aktere iz civilnog društva kao nekoga ko nanosi štetu naporima protiv organizovanog kriminala.	Organizacije civilnog društva mogu biti ključni partneri u naporima protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, uključujući pružanje informacija i premošćavanje jazova u kapacitetima države. Organizacije civilnog društva mogu da delotvorno zagovaraju za poverenje i transparentnost.
Uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava se smatra barijerom za međunarodnu saradnju.	Saradnja sa drugim državama na način koji nije rodno osetljiv ili je u suprotnosti sa ljudskim pravima može da dovede do loših rezultata, dok će ugled vlade biti narušen usled kršenja ljudskih prava.

PROTIVLJENJE/IZAZOV	ARGUMENTI ZA ZAGOVARANJE
DRUGI izazovi u uvođenju na koje autori zakona i javnih politika nailaze	
Rodna pitanja i ljudska prava se doživljavaju kao „luksuzni“ dodatak za one države koje imaju više finansijskih i ljudskih resursa.	Rod i ljudska prava nisu tema za sebe, već su sastavni deo delotvornog sprovođenja Konvencije. Sve države imaju obaveze u oblasti ljudskih prava.

II. UVOĐENJE RODNE DIMENZIJE I LJUDSKIH PRAVA U MEHANIZAM ZA PREGLED SPROVOĐENJA KONVENCIJE UJEDINJENIH NACIJA PROTIV TRANSNACIONALNOG ORGANIZOVANOG KRIMINALA I PRIPADAJUĆIH PROTOKOLA

Mehanizam za pregled sprovođenja Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pripadajućih protokola predstavlja proces uzajamnog pregleda između država potpisnica (eng. *peer review*). Ovaj proces potpisnicama Konvencije protiv organizovanog kriminala i tri pripadajuća protokola omogućava da provere koliko delotvorno sprovode ove instrumente. Pregled sprovođenja odredbi datih u ovim pravnim instrumentima je strukturiran—članovi Konvencije su podeljeni u četiri grupe, na osnovu tematskih celina, od kojih svaku grupu treba razmotriti i oceniti na svake dve godine.

- Definisanje krivičnih dela i jurisdikcija
- Prevencija, tehnička pomoć, mere zaštite i druge mere
- Organi reda i pravosudni sistem
- Međunarodna saradnja, međunarodna pravna pomoć i trajno oduzimanje

Pregled se odvija tako što zemlja najpre odgovara na upitnik za samoprocenu, što je alatka koju su razvile i usvojile države potpisnice kako bi omogućile samoprocenu sprovođenja Konvencije i pripadajućih protokola. Iako rodna dimenzija i ljudska prava nisu direktno uključeni u tematske grupe upitnika za samoprocenu, mogu se uzeti u obzir prilikom odgovaranja na pitanja, tamo gde upitnici pružaju mogućnost državam potpisnicama da iznesu informacije o svom nacionalnom zakonodavstvu, izazovima i primerima najbolje prakse, što uključuje uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava.

Takođe, u skladu sa procedurama i propisima za rad Mehanizma za pregled sprovođenja konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i pripadajućih protokola, države potpisnice se podstiču da svoje odgovore na pitanja iz upitnika za samoprocenu pripreme putem opsežnih konsultacija sa relevantnim zainteresovanim stranama, koje obuhvataju privatni sektor, nevladine organizacije i akademsku zajednicu. Na ovaj način se postiže veći stepen odgovornosti za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava u sprovođenje Konvencije protiv organizovanog kriminala.

U tabeli koja sledi, pronaći ćete spisak mogućih pitanja iz upitnika za samoprocenu u okviru kojih države mogu da izveštavaju o svojim naporima za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava. Ovaj spisak nije konačan.

ČLAN KONVENCIJE PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA KOJI JE PREDMET PREGLEDA	TEMA NA KOJU SE PITANJE ODNOSI	OBLAST ZA KOJU JE TEMA RELEVANTNA	GRUPA	PITANJA – UPITNIK ZA SAMOPROCENU
Član 24 – Zaštita svedoka	Zaštita svedoka od moguće odmazde i zastrašivanja	Ljudska prava i rodna pitanja	II	Pitanja 1, 2 i 3 – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa II
Član 25 – Pomoć i zaštita za žrtve		Ljudska prava i rodna pitanja	II	Pitanja 5,6 i 7 – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa II
Član 29 – Obuka i tehnička pomoć		Ljudska prava i rodna pitanja	II	Pitanje 8 (a) – Konvencija protiv organizovanog, kriminala Grupa II
Član 31 – Prevencija	Nacionalni projekti, najbolje prakse ili javne politike za prevenciju transnacionalnog organizovanog kriminala	Rodna pitanja	II	Pitanje 16 (a) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa II
Član 31 (3) – Prevencija	Reintegracija počinitelaca	Ljudska prava	II	Pitanje 18 (a) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa II
Član 31 (7) – Prevencija	Projekti koji ublažavaju okolnosti usled kojih su društveno marginalizovane grupe posebno osetljive na organizovani kriminal	Rodna pitanja	II	Pitanje 22 i 22 (a) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa II
Član 7 – Mere za borbu protiv pranja novca	Identifikacija klijenata	Rodna pitanja	III	Pitanje 1 (b) (i) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa III
Član 19 – Zajedničke istrage	Dobre prakse i primeri uspostavljanja sporazuma za zajedničke istrage	Ljudska prava	III	Pitanje 10 - Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa III
Član 20 – Posebne istražne radnje	Zakonski uslovi za primenu ovih radnji	Rodna pitanja i ljudska prava	III	Pitanje 14 - Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa III
Član 28 – Prikupljanje, razmena i analiza informacija o prirodi organizovanog kriminala	Informacije o trendovima u organizovanom kriminalu	Rodna pitanja	IIII	Pitanje 27 (a) – Konvencija protiv organizovanog kriminala Grupa III

Član 12 – Trajno i privremeno oduzimanje imovine	Trajno oduzimanje imovine bez osuđujuće presude	Ljudska prava	IV	Pitanje 3 – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa IV
	Upravljanje oduzetom imovinom		IV	Pitanje 8 (c) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa IV
			IV	Pitanje 8 (d) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa IV
Član 14 – Raspolaganje trajno oduzetom imovinom stečenom vršenjem krivičnih dela	Povraćaj trajno oduzete imovine radi naknade štete žrtvama	Ljudska prava	IV	Pitanje 15 (a) – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa IV
Član 14 – Raspolaganje trajno oduzetom imovinom stečenom vršenjem krivičnih dela	Prihod od prodaje imovine dodeljen specijalnim međusektorskim telima za borbu protiv organizovanog kriminala	Ljudska prava i rodna pitanja	IV	Pitanje 16 – Konvencija protiv organizovanog kriminala, Grupa IV

DODATNI RESURSI

Glavni resursi za uvođenje rodne dimenzije i ljudskih prava

UNODC

Modeli zakonskih odredbi protiv organizovanog kriminala, 2021.

Izveštaj: Organizovani kriminal i rodna pitanja u kontekstu Konvencije Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, 2022.

Priručnik za izradu delotvornih strategija za borbu protiv organizovanog kriminala, 2021.

SHERLOC portal

Izveštaj: Konvencija Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava, 2022.

UNODC, SHERLOC portal, Obrazovni program za univerzitete, Organizovani kriminal, Modul 15: Rod i organizovani kriminal.

UN-Women

Priručnik i vodič kroz resurse za intersekcionalnost: Intersekcionalni pristup načelu da niko ne bude izostavljen, 2021.

Razumem se u rod 17: Modul za rodnu ravnopravnost i organizovani kriminal, 2022.

Drugi resursi relevantni za specifičnu vrstu krivičnog dela ili komponente odgovora

UNODC

Borba protiv krivičnih dela vezanih za krivotvorenje medicinskih proizvoda: Vodič kroz dobru zakonodavnu praksu, 2019.

Borba protiv transnacionalnog organizovanog kriminala izvršenog na moru: Izveštaj, 2013.

Borba protiv nezakonitog prometa otpada: Vodič kroz dobru zakonodavnu praksu, 2022.

Kriminološki obaveštajni podaci: Priručnik za organe reda na prvoj liniji fronta, 2010.

Kriminološki obaveštajni podaci: Priručnik za analitičare, 2011.

Kriminološki obaveštajni podaci: Priručnik za rukovodioce, 2011.

Trenutne prakse u elektronskom nadzoru u istragama vezanim za težak organizovani kriminal, 2009.

Pregled slučajeva međunarodne saradnje u krivičnim predmetima zasnovanim na Konvenciji Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala kao pravnom osnovu, 2021.

Pregled organizovanog kriminala na internetu (organizovani sajberkriminal), 2021.

- Dobra praksa za zaštitu svedoka u krivičnim postupcima koji se odnose na organizovani kriminal, 2008.
- Smernice za pripremu i upotrebu procena pretnje od teškog organizovanog kriminala, SOCTA Priručnik, 2010.
- Vodič za izradu zakonodavstva za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama, 2018.
- Priručnik za krivična dela vezana za identitet, 2011.
- Priručnik za međunarodni transfer osuđenih lica, 2012.
- Pravda u predmetima koji uključuju decu žrtve i svedoke krivičnih dela: Model zakona i komentari, 2009.
- Priručnik za međunarodnu saradnju u svrhu trajnog oduzimanja imovine stečene vršenjem krivičnih dela, 2012.
- Priručnik za međunarodnu pravnu pomoć i izručenja, 2012.
- Model zakona o izručenju, 2004.
- Model zakona o međunarodnoj pomoći u krivičnim pitanjima, 2007, revidiran 2022.
- Model sporazuma o izručenju (rezolucija Generalne skupštine 45/116, aneks, izmenjena i dopunjena rezolucijom Generalne skupštine 52/88, aneks).
- Model sporazuma o međunarodnoj pomoći u krivičnim pitanjima (rezolucija Generalne skupštine 45/117, aneks, izmenjena i dopunjena rezolucijom Generalne skupštine 53/112, aneks I)
- Sprovođenje Konvencije Ujedinjenih nacija za borbu protiv transnacionalnog organizovanog kriminala: Alatk za procenu potreba, 2016.
- Izveštaj: Izrada javnih politika i uloga internet posrednika u prevenciji i borbi protiv nezakonitog prometa, 2021.
- Praktični vodič za prekogranične zahteve za elektronske dokaze, 2019.
- Odgovor na nezakonito rudarenje i promet metala i minerala: Vodič za dobru zakonodavnu praksu, 2022.
- Priručnik Ujedinjenih nacija za borbu protiv kidnapovanja, 2006.
- Priručnik UNODC za uvođenje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u krivičnopravne intervencije protiv trgovine ljudima i krijumčarenja migranata, 2021.

Četam Haus

Uvođenje rodne dimenzije u izgradnju kapaciteta za borbu protiv visokotehnološkog kriminala: Priručnik, 2003.

Međunarodni konzorcijum za borbu protiv krivičnih dela nad divljim životinjama

Priručnik za analizu krivičnih dela nad divljim životinjama i šumama, 2012.

Priručnik za analizu krivičnih dela nad divljim životinjama i šumama, drugo izdanje, 2022.

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime